

Stichting Levi Lassen
**De beleving van armoede door de Nederlandse
bevolking**

Amsterdam, april 2007
Projectnummer: L1183
drs. Frits Spangenberg
drs. Sander van Duijn
drs. Bram van der Lelij

bezoekadres

Marnixkade 109
1015 ZL Amsterdam

postadres

Postbus 15262
1001 MG Amsterdam
E moti@motivaction.nl
T +31 (0)20 589 83 83
F +31 (0)20 589 83 00
W www.motivaction.nl

Het auteursrecht op dit rapport berust bij Motivaction International B.V.
Stichting Levi Lassen mag deze uitgave alleen voor intern gebruik verveelvoudigen.
Voor het ter beschikking stellen aan derden en voor publicatie van (gedeelten van) dit
rapport in de nieuwsmedia, vakliteratuur of andere uitgaven is schriftelijke toestem-
ming van de directie van Motivaction nodig. Bovendien verzoeken wij de opdrachtgever
om bij publicatie Motivaction als bron te vermelden. Voor de opdrachtgever is een exem-
plaar van de bij dit onderzoek gehanteerde vragenlijst op aanvraag verkrijgbaar.

Inhoudsopgave

1	Samenvatting en conclusies	1
1.1	Samenvatting	1
1.1.1	Armoedebeleving	1
1.1.2	Den Haag	3
1.1.3	Mentality-milieus	6
1.2	Conclusies	8
2	Inleiding	12
2.1	Introductie	12
2.2	Doel- en probleemstelling	12
2.3	Onderzoeksoptzet	13
2.4	Leeswijzer	13
3	Onderzoeksresultaten landelijk	14
3.1	Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie	14
3.1.1	Directe omgeving	14
3.1.2	Persoonlijke situatie	15
3.2	Opvattingen over armoede	17
3.3	Armoedebestrijding	21
3.3.1	Beleid	21
3.3.2	Praktijk	25
4	Onderzoeksresultaten Den Haag	28
4.1	Den Haag vergeleken met landelijk beeld	28
4.1.1	Armoede in de directe omgeving en persoonlijke situatie	28
4.1.2	Opvattingen over armoede	30
4.1.3	Armoedebestrijding, beleid	34
4.1.4	Armoedebestrijding, praktijk	36
4.2	Haagse wijken	39
4.2.1	Wijken met gemiddeld veel lage inkomens	40
4.2.2	Wijken met een gemiddeld inkomensniveau	42
4.2.3	Wijken met een gemiddeld hoog inkomensniveau	43
5	Onderzoeksresultaten Mentality	45
5.1	Mentality-onderzoek	45
	Sociale milieus	45
5.2	Traditionele burgerij	47
5.2.1	Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie	47
5.2.2	Opvattingen over armoede	47
5.2.3	Armoedebestrijding	48
5.3	Moderne burgerij	49
5.3.1	Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie	49
5.3.2	Opvattingen over armoede	49
5.3.3	Armoedebestrijding	50
5.4	Nieuwe conservatieven	50
5.4.1	Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie	50
5.4.2	Opvattingen over armoede	51

5.4.3	Armoedebestrijding	51
5.5	Opwaarts mobielen	52
5.5.1	Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie	52
5.5.2	Opvattingen over armoede	52
5.5.3	Armoedebestrijding	53
5.6	Gemaksgeoriënteerden	54
5.6.1	Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie	54
5.6.2	Opvattingen over armoede	54
5.6.3	Armoedebestrijding	55
5.7	Kosmopolieten	56
5.7.1	Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie	56
5.7.2	Opvattingen over armoede	56
5.7.3	Armoedebestrijding	56
5.8	Postmaterialisten	57
5.8.1	Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie	57
5.8.2	Opvattingen over armoede	58
5.8.3	Armoedebestrijding	58
5.9	Postmoderne hedonisten	60
5.9.1	Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie	60
5.9.2	Opvattingen over armoede	60
5.9.3	Armoedebestrijding	61
5.10	Samenvatting Mentality-milieus	61
5.10.1	Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie	62
5.10.2	Opvattingen over armoede	64
5.10.3	Armoedebestrijding	67
	Bijlage 1 Tabellen Den Haag	70
	Bijlage 2 Den Haag: inkomen en werkloosheid	78
	Bijlage 3 Den Haag naar Mentality	79
	Bijlage 4 Tabellen Mentality	80

1 Samenvatting en conclusies

In opdracht van Stichting Levi Lassen, heeft Motivaction International B.V. een onderzoek uitgevoerd naar Armoedebeleving onder de Nederlandse en Haagse bevolking.

1.1 Samenvatting

Om zicht te krijgen op de armoedebeleving in Nederland en in Den Haag in het bijzonder, is een kwantitatief onderzoek uitgevoerd.

De doelstelling is:

De Stichting Levi Lassen inzicht verschaffen in de beleving van armoede en het armoedebeleid door burgers in Den Haag ten opzichte van de totale Nederlandse bevolking.

De probleemstelling luidt:

Hoe beleeft de Nederlandse en de Haagse bevolking armoedeproblematiek?

Om antwoord te vinden op deze vragen is een schriftelijke vragenlijst uitgezet onder circa 2.450 Nederlanders (2000 landelijk en 450 in Den Haag). De veldwerkperiode liep van eind oktober 2006 tot begin januari 2007. Achteraf zijn de resultaten gewogen om representatieve uitspraken over Nederland en Den Haag te kunnen doen.

De resultaten zijn geanalyseerd naar de volgende groepen:

- De gehele Nederlandse bevolking
- Inwoners van Den Haag
- Bewoners in drie typen wijken binnen Den Haag (wijken met gemiddeld veel lage inkomens, wijken met gemiddeld veel modale inkomens en wijken met gemiddeld veel hoge inkomens)
- Mentality-milieus (segmentatie op basis van waardeoriëntatie, hier wordt later in deze rapportage uitvoerig op ingegaan)

Hieronder wordt puntsgewijs kort ingegaan op de belangrijkste resultaten. Vervolgens worden enkele conclusies getrokken ten aanzien van de armoedebeleving in Nederland en Den Haag.

1.1.1 Armoedebeleving

Directe omgeving en persoonlijke situatie

- Zo'n 38% van de Nederlanders kent iemand die in armoede leeft. De meest genoemde oorzaken van deze armoede zijn schulden en werkloosheid.

- Bijna driekwart van de Nederlanders (71%) is woonachtig in een buurt met weinig tot geen armoede. Een klein deel (3%) geeft aan in een armoedige buurt te wonen. De overige 27% geeft aan in een buurt met gemiddelde armoede te wonen.
- Ongeveer 14% van de Nederlandse bevolking geeft aan momenteel last te hebben van financiële armoede. Zo'n 13% van de bevolking geeft aan (zeer) moeilijk te kunnen rondkomen van het nettohuishoudinkomen. Dit percentage is wat hoger dan het percentage van 10% dat het SCP (Sociaal en Cultureel Planbureau) rapporteert in het Armoedebericht 2006. Het gaat in het huidige onderzoek echter om subjectieve armoedebeleving.
- Binnen ongeveer eenderde van de Nederlandse huishoudens ontvangt iemand momenteel een uitkering. Iets minder dan de helft hiervan zijn pensioenen, een kwart zijn WAO- of WIA-uitkeringen en de rest zijn WW-, bijstands- of andere soorten uitkeringen.
- Uit analyses van inkomensniveaus blijkt dat subjectieve armoedebeleving overeenkomt met inkomensniveau. Mensen met lagere inkomens hebben meer financiële moeilijkheden en zien ook meer armoede in de eigen omgeving.

Opvattingen over armoede

- Volgens de Nederlandse bevolking liggen de oorzaken van armoede in de eerste plaats bij de machthebbers (27%), gevolgd door de maatschappij die armen geen kansen geeft (22%) en ten slotte bij de armen zelf, die onvoldoende capaciteiten hebben (16%).
- Uit analyses naar inkomensniveau blijkt dat mensen met minimale inkomens de oorzaken van armoede vaker aan de machthebbers toeschrijven. Mensen met hogere inkomens zeggen vaker dat in Nederland geen armoede bestaat.
- Een ruime meerderheid van de bevolking (68%) schrijft de verloedering in achterstandswijken toe aan de bewoners zelf, die geen verantwoordelijkheid nemen. Andere oorzaken die veelvuldig door de Nederlandse bevolking worden genoemd zijn: het kan niemand iets schelen (40%), de gemeente doet er te weinig aan (39%) en er wonen meer Nieuwe Nederlanders (35%).
- Mensen met lagere inkomens schrijven de verloedering vaker toe aan de gemeente of slecht functionerende hulpverleningsorganisaties.
- Armoede wordt het vaakst in verband gebracht met criminaliteit, eenzaamheid en gewelddadigheid. Armoede wordt minder in verband gebracht met losbandigheid, zinloosheid, huiselijk geweld en schooluitval.
- In de rangordening van diverse vormen van armoede vindt de Nederlander financiële armoede het ergst, gevolgd door respectievelijk morele, sociale, emotionele, psychische en spirituele armoede.

Armoedebestrijding

- Een overgrote meerderheid (85%) vindt het Nederlandse systeem met uitkeringen beter dan systemen in andere landen zonder uitkeringen.
- Ruim de helft van de Nederlandse bevolking (53%) vindt de verzorgingsstaat echter niet goed functioneren. Ongeveer eenderde (32%) vindt dat deze wel goed functioneert.

- De meest genoemde redenen voor het slecht functioneren van de verzorgingsstaat zijn: de mensen die het echt nodig hebben krijgen te weinig (38%), bureaucratie van verantwoordelijke organisaties en instellingen (35%) en misbruik door bepaalde mensen (18%).
- Een grote meerderheid van de bevolking (80%) is voorstander van huisbezoeken bij uitkeringsgerechtigden.
- Uit antwoorden op verschillende stellingen blijkt dat men het er niet echt over eens is waar de verantwoordelijkheid voor armoede ligt. Echter, men is het grotendeels eens dat armoede geen onoverkomelijk probleem is. Uitkeringen kunnen daar wellicht bij helpen. Men vindt wel dat er iets tegenover het ontvangen van een uitkering moet staan. Ontvangers moeten zich met plichtsbesef en dankbaarheid tegenover de maatschappij opstellen.
- Uitkeringen hebben volgens de Nederlandse bevolking ook een aantal negatieve gevolgen. Men vindt bijvoorbeeld dat het ontvangen van een uitkering niet bijdraagt aan een gevoel van verantwoordelijkheid, zelfrespect en trots.
- In de praktijk van armoedebestrijding vindt de helft van de Nederlanders dat de overheid en instanties meer geld en hulp moeten geven, maar ook strenger moeten controleren. Een kwart van de bevolking vindt dat men niet meer geld moet geven maar mensen moet helpen bij het vinden van werk. Ongeveer 9% van de bevolking vindt dat men niet meer geld of hulp moet bieden.
- Ruim de helft van de bevolking vindt de voedselbanken nodig. Men vindt deze wel vaak beschamend voor Nederland of een bewijs van een falende verzorgingsstaat.
- Wat betreft het persoonlijk initiatief heeft eenderde van de bevolking niets gedaan voor de armen in Nederland. De mensen die wel wat doen, doen dit het vaakst in de vorm van kleding of voedsel geven aan arme mensen of geld geven aan goede doelen voor armen in Nederland.
- Ook in de houding ten aanzien van armoedebestrijding bestaan tegenstellingen tussen de lagere inkomens en de hogere inkomens. Nederlanders met een minimaal inkomensniveau vinden de verzorgingsstaat slecht functioneren en staan minder positief tegenover beleid met strengere controles en huisbezoeken. Daarnaast staat deze groep wel positiever tegenover uitkeringen. Bij de bovenmodale inkomens is dit precies omgekeerd. Ook in de praktijk vinden Nederlanders met minimale inkomens dat de overheid meer geld en hulp moet bieden. Mensen met hoge inkomens vinden juist vaker dat de overheid mensen meer moet begeleiden naar werk. Mensen met minimale inkomens zijn persoonlijk minder actief op het gebied van armoedebestrijding.

1.1.2 Den Haag

De armoedebeleving van Hagenaars komt grotendeels overeen met die van de gemiddelde Nederlander. Hieronder wordt alleen ingegaan op de punten waarop de Haagsche bevolking verschilt van de landelijke houding. Daarnaast wordt ook kort ingegaan op de verschillen tussen de drie typen Haagsche wijken (met lage, gemiddelde en hoge inkomensniveaus)

Directe omgeving en persoonlijke situatie

- Hagenaars wonen vaker in buurten met gemiddeld tot veel armoede.
- Hagenaars geven vaker aan dat armoede van kennissen veroorzaakt wordt door werkloosheid, een gestopte uitkering of illegaliteit of vluchtelingenstatus.
- Persoonlijk hebben Hagenaars minder vaak last van financiële armoede dan de gemiddelde Nederlander.
- In het algemeen voelt men zich in Den Haag persoonlijk wat minder arm dan gemiddeld. Dit is opmerkelijk omdat uit objectieve cijfers van het CBS het tegendeel blijkt. Het is mogelijk dat Hagenaars een andere subjectieve beleving van armoede hebben dan de gemiddelde Nederlander omdat men een ander referentiekader heeft. Er is in grote steden misschien meer armoede zichtbaar waardoor neerwaartse vergelijking makkelijker is.
- Niet verwonderlijk is dat mensen in de Haagsche wijken met gemiddeld veel lage inkomens, vaker aangeven armoede in de directe omgeving en de persoonlijke situatie te ervaren.
- Bewoners van de wijken met een gemiddeld inkomensniveau wijken nauwelijks af van de gemiddelde Nederlander wat betreft armoede in de directe omgeving of de persoonlijke situatie.

Opvattingen over armoede

- In Den Haag leggen relatief minder mensen de oorzaak van armoede bij de machthebbers.
- De verloedering van achterstandswijken wordt in Den Haag meer aan de gemeente toegeschreven. Daarnaast heeft men in Den Haag vaker het idee dat de verloedering te maken heeft met het feit dat er nu eenmaal meer mensen in deze wijken wonen. In Den Haag vindt men minder vaak dat de verloedering veroorzaakt wordt door Nieuwe Nederlanders, slecht functionerende hulpverlening of een gebrek aan verantwoordelijkheid bij de bewoners.
- Hagenaars vinden vaker dat armoede gepaard gaat met schooluitval en zinloosheid.
- Mensen uit de Haagsche wijken met lagere inkomens verschillen het meest van de gemiddelde Nederlander in de opvattingen over armoede. Men geeft vaker aan dat armen geen kansen krijgen en men zegt vaker dat armoede iets is wat je overkomt. Men wijdt de verloedering vaker aan de gemeente en minder vaak aan Nieuwe Nederlanders, een gebrek aan verantwoordelijkheid bij bewoners of aan slecht functionerende hulpverleningsinstanties. Men brengt armoede vaker in verband met criminaliteit en zinloosheid. Kortom, oorzaken van armoede liggen vooral bij machthebbers en minder bij de eigen verantwoordelijkheid van burgers. Men vindt overigens vaker financiële armoede het ergst.
- Inwoners uit wijken met een gemiddeld inkomensniveau verschillen niet veel van de landelijke bevolking in de opvattingen over armoede. Men geeft wat vaker aan dat de oorzaken van armoede bij machthebbers liggen en wat minder vaak dat de verloedering te wijten is aan Nieuwe Nederlanders of slecht functionerende hulpverleningsorganisaties. Men vindt vaker morele armoede het ergst.
- Inwoners uit de wijken met gemiddeld veel hoge inkomens hebben wel afwijkende opvattingen over armoede. Men vindt vaker dat armen on-

voldoende capaciteiten hebben. Men vindt minder vaak dat armoede te wijten is aan de machthebbers. De verloedering wordt door deze groep meer toegeschreven aan de bewoners zelf. Men vindt, net als bewoners van wijken met een gemiddeld inkomensniveau, vaker morele armoede het ergst.

Armoedebestrijding

- Hagenaars vinden vaker dan de gemiddelde Nederlander dat de verzorgingsstaat goed functioneert.
- De reden dat de verzorgingsstaat niet goed werkt ligt volgens Hagenaars vaker aan het feit dat mensen zelf geen verantwoordelijkheid meer nemen.
- In Den Haag is men positiever ten aanzien van huisbezoeken bij uitkeringsgerechtigden.
- Hagenaars zijn over het algemeen wat negatiever over de effecten van uitkeringen. Men vindt vaker dat uitkeringen leiden tot luiheid en men denkt minder vaak dat mensen die een uitkering ontvangen aan zelfontplooiing doen.
- De meningen over wat de overheid en instanties moeten doen aan armoedebestrijding zijn in Den Haag wat meer verdeeld dan landelijk. Enerzijds is men meer voor meer geld geven en minder controle, anderzijds vindt men in Den Haag ook vaker dat de overheid momenteel voldoende doet aan armoedebestrijding en niet meer hoeft te doen.
- Hagenaars vinden voedselbanken vaker noodzakelijk dan de gemiddelde Nederlander. Men is dan ook vaker van mening dat er meer voedselbanken moeten komen. Men is in Den Haag wat positiever over voedselbanken.
- Wat betreft het persoonlijk initiatief geven Hagenaars vaker aan niets te doen aan armoedebestrijding. Echter, de mensen die hier wel actief in zijn, geven vaker geld aan goede doelen of zijn vaker lid van een organisatie die armoede in Nederland bestrijdt.
- Bewoners van wijken met lage inkomens zijn positiever over de verzorgingsstaat dan de gemiddelde Nederlander. Daarnaast is men ook positiever over de effecten van uitkeringen. Men vindt vaker dat deze bijdragen aan een gevoel van zelfrespect, verantwoordelijkheid en dankbaarheid. Men vindt minder vaak dat een uitkering ook een plicht tegenover de maatschappij met zich meebrengt. Bewoners van deze wijken vinden vaker dat de overheid meer geld moet geven. Men is minder positief over strengere controles of hulp bij het vinden van werk. In deze wijken vindt men voedselbanken vaker noodzakelijk dan de gemiddelde Nederlander en men geeft minder vaak aan dat hier misbruik van wordt gemaakt. Mensen uit wijken met een lager inkomensniveau zijn persoonlijk minder actief in armoedebestrijding.
- Bewoners van Haagsche wijken met een gemiddeld inkomensniveau verschillen nauwelijks van de gemiddelde Nederlander in de opvattingen over armoedebestrijding. Men geeft echter wel vaker de burger de schuld van een slecht functionerende verzorgingsstaat. Men is wat negatiever over de effecten van uitkeringen. Binnen deze wijken is men ook meer voorstander van huisbezoeken.
- In wijken met meer hoge inkomens vindt men de verzorgingsstaat vaker goed functioneren. Men legt de verantwoordelijkheid voor het falen van

het systeem vaker bij een gebrek aan verantwoordelijkheid bij de burger zelf. Men is minder vaak van mening dat de overheid meer zou moeten doen aan armoedebestrijding. Op het persoonlijk vlak is deze groep redelijk actief in armoedebestrijding. Men geeft vaker geld aan goede doelen.

1.1.3 Mentality-milieus

Uit het bovenstaande blijkt de algemene houding van de Nederlandse bevolking ten aanzien van armoede. Daarnaast blijkt ook dat deze houding kan verschillen naar inkomensniveau of regio (de stad Den Haag en de typen wijken). In het volgende wordt de armoedebeleving uitgediept met behulp van Mentality, een segmentatie van de Nederlandse bevolking op basis van waardenoriëntatie.

- *Traditionele burgers* zien weinig armoede in de eigen omgeving of in de persoonlijke situatie. Maar men is binnen dit milieu ook minder snel geneigd om over dergelijke dingen te klagen. De verloedering van achterstandswijken wordt door traditionele burgers vooral toegeschreven aan de bewoners zelf. Dit heeft te maken met het hoge verantwoordelijkheidsgevoel van traditionele burgers. Vanuit andere traditionele waarden als solidariteit en naastenliefde hebben traditionele burgers wel veel mededogen voor de armen in de samenleving. Men is het minder vaak eens met de stelling dat armen medeverantwoordelijk zijn voor hun situatie en men is zelf meer dan gemiddeld actief op het gebied van armoedebestrijding. Dit laatste ziet men min of meer als plicht naar de samenleving.
- *Moderne burgers* hebben vanuit hun materialistische instelling vooral aandacht voor de financiële vorm van armoede. De verloedering van achterstandswijken heeft volgens hen vooral te maken met de allochtone bevolking. Volgens de moderne burger gaat armoede vaker gepaard met gewelddadigheid. De moderne burger ziet wel de noodzaak van armoedebestrijding maar doet hier zelf op persoonlijk vlak vrij weinig aan. Men laat dit liever over aan overheid en hulpverleningsinstanties.
- *Nieuwe conservatieven* kennen weinig armoede in de persoonlijke situatie en de eigen omgeving. Nieuwe conservatieven hechten veel waarde aan eigen verantwoordelijkheid en vinden armen dan ook vaker zelf verantwoordelijk voor hun situatie. Men is vaker van mening dat de verzorgingsstaat goed werkt en het is aannemelijk dat recente ontwikkelingen op dit gebied (verzakelijking en striktere wetgeving) hieraan hebben bijgedragen. Men is negatief over de effecten van uitkeringen op uitkeringsgerechtigden. Dit leidt volgens deze groep onder meer tot minder verantwoordelijkheidsgevoel van armen. Wel geven nieuwe conservatieven zelf vaker geld aan organisaties die de armen bijstaan. Dit is een gevolg van de goede financiële situatie van dit milieu en de gerichtheid op eigen verantwoordelijkheid. Men voelt zich wel verantwoordelijk om zelf ook iets voor armen te doen.
- *Opwaarts mobielen* wijken niet veel af van het landelijk gemiddelde voor wat betreft armoede in de directe omgeving. Opvallend is dat opwaarts mobielen wel vaker aangeven persoonlijk in armoede te verkeren. Het is goed mogelijk dat de materialistische instelling van dit milieu, dat bijvoorbeeld gericht is op de nieuwste technische snufjes en dure merken, hieraan ten grondslag ligt. De subjectieve beleving van armoede wordt

mede hierdoor bepaald. Het is dan ook niet vreemd dat opwaarts mobiele-
len vooral gericht zijn op de financiële vorm van armoede. De verloede-
ring van achterstandswijken wordt vaker toegeschreven aan een gebrek
aan verantwoordelijkheid van de bewoners. Net als nieuwe conservatie-
ven geven opwaarts mobiele-
len vaker aan armen ook zelf verantwoordelijk
zijn voor hun situatie. Opwaarts mobiele-
len geven enerzijds vaker aan dat
het ontvangen van een uitkering bijdraagt aan zelfrespect en trots, maar
anderzijds ook mensen lui maakt. Materiele zaken en geld dragen bij
aan zelfrespect maar men is wel bang dat hier misbruik van wordt ge-
maakt door luie mensen. De overheid moet dus enerzijds meer geld ge-
ven, maar anderzijds ook strenger controleren en misbruik bestraffen.

- *Gemaksgeoriënteerden* geven niet vaker aan armoede in de directe om-
geving te zien. Gemaksgeoriënteerden zijn van nature ook niet erg be-
trokken bij de maatschappij en de omgeving. Men is meer gericht op
zichzelf en niet op problemen van anderen. Echter men geeft wel vaker
aan persoonlijk aan financiële armoede te lijden. De meer abstracte
vormen van armoede (moreel spiritueel of psychisch) spelen binnen dit
milieu geen rol. Men is vooral gericht op de financiële vorm van armoede
en vindt deze ook het ergst. Het lijkt erop dat gemaksgeoriënteerden
armoede meer extern attribueren dan de overige milieus. Armoede wordt
veroorzaakt door de machthebbers, armoede is het falen van de maat-
schappij en armoede overkomt je. Men staat binnen dit milieu over het
algemeen wantrouwend ten opzichte van de overheid en instellingen.
Daarnaast is men minder tolerant ten opzichte van Nieuwe Nederlan-
ders. Men geeft dan ook vaker aan dat de verloedering van achter-
standswijken, veroorzaakt wordt door Nieuwe Nederlanders. Gemaksge-
oriënteerden zijn niet zo maatschappelijk betrokken. Men heeft dan ook
eigenlijk geen mening over het functioneren van de verzorgingsstaat.
Men ziet in het ontvangen van een uitkering weinig bedreiging voor het
zelfrespect van mensen, maar wel een bedreiging voor de houding ten
aanzien van werk. De overheid zou meer geld moeten geven maar ook
strenger moeten controleren. Men is persoonlijk weinig actief op het ge-
bied van armoedebestrijding.
- *Kosmopolieten* hebben meer oog voor de (psycho)sociale aspecten van
armoede. Men geeft vaker aan mensen te kennen die in psychische ar-
moede verkeren en men vindt morele armoede de ergste vorm van ar-
moede. Verder wijt men de verloedering in achterstandswijken minder
vaak aan Nieuwe Nederlanders. Men is internationaal ingesteld en staat
open voor andere culturen. kosmopolieten vinden vaker dat uitkeringen
bijdragen aan zelfrespect en trots, maar zijn ook vaker van mening dat
uitkeringsgerechtigden zich dankbaar en dienstbaar ten opzichte van de
maatschappij moeten opstellen. Kosmopolieten zien in arbeidsparticipa-
tie een goede remedie tegen armoede. Men is vaker van mening dat de
overheid meer mensen moet begeleiden bij het vinden van werk. Vanuit
de maatschappelijk betrokken houding van dit milieu is het niet vreemd
dat men vaker persoonlijk geld geeft aan armen.
- *Postmaterialisten* hebben een brede kijk op armoede en is men meer ge-
richt op immateriële aspecten. Men heeft niet alleen oog voor het finan-
ciële aspect, maar ook voor de andere vormen als sociale, psychische of
spirituele armoede. Men kent meer dan gemiddeld mensen die in ar-
moede verkeren. Dit heeft te maken met de betrokkenheid van dit milieu

bij de zwakkeren in de samenleving. De postmaterialist is meer van mening dat de armen binnen onze samenleving geen kansen krijgen en dat armoede een fout of falen van de maatschappij is. Men ziet armoede minder in het kader van eigen verantwoordelijkheid van armen zelf, maar meer als sociaalmaatschappelijk falen waar de overheid en instanties iets aan moeten doen. Volgens de postmaterialist functioneert de verzorgingsstaat niet goed en de bureaucratie binnen de overheid en instellingen is hier de oorzaak van. Postmaterialisten vinden dan ook vaker dat de overheid meer geld en hulp moet geven. Men staat vaker negatief ten opzichte van huisbezoeken bij uitkeringsgerechtigden. Dit is een schending van privacy. Kortom de overheid en de maatschappij moet zich meer inspannen voor de zwakkeren en niet focussen op eigen verantwoordelijkheid. Zelf zijn postmaterialisten van alle milieus het meest actief op het gebied persoonlijke armoedebestrijding.

- *Postmoderne hedonisten* wijken niet erg af van de gemiddelde Nederlander. Wat de postmoderne hedonisten kenmerkt is dat men sociale armoede erger vinden dan de gemiddelde Nederlander. Dit milieu hecht veel waarde aan een druk en gezellig sociaal leven. In algemene zin houden postmoderne hedonisten zich niet al teveel bezig met armoede. Men is persoonlijk niet zo actief en heeft ook geen uitgesproken mening over wat de overheid zou moeten doen. Wel is men binnen dit milieu vaker tegen de huisbezoeken, maar dit heeft waarschijnlijk meer te maken met een weerzin tegen controle en autoriteit.

1.2 Conclusies

Subjectieve armoedebeleving is groter dan feitelijke armoede

Zo'n 14% van de landelijke bevolking vindt zichzelf aan armoede leiden. Dat is wat hoger dan het door SCP becijferde percentage van ongeveer 10%. Het lijkt erop dat mensen zichzelf wat eerder arm voelen dan zij volgens SCP-statistieken zijn. Deze subjectieve armoedeperceptie wordt deels bepaald door het referentiekader (mensen in Den Haag voelen zich misschien minder arm, omdat zij meer armoede om zich heen zien) maar ook door de waardenoriëntatie (de materialistisch ingestelde opwaarts mobiel noemt zichzelf eerder arm omdat hij zijn gekoesterde luxe levenswijze niet kan realiseren).

In Den Haag wordt persoonlijk wat minder armoede beleefd dan landelijk

Hoewel Hagenaars vaker aangeven in buurten met gemiddeld tot veel armoede te wonen, voelt men zich minder vaak financieel arm. Het is goed mogelijk dat juist doordat men meer armoede in de stad ziet, men zichzelf minder snel arm noemt. In de Haagsche wijken met meer lage inkomens noemt men zichzelf wél wat vaker arm.

Schulden en werkloosheid meest genoemde redenen van armoede

De armoede in de omgeving wordt volgens de meerderheid veroorzaakt door schulden en werkloosheid. Wellicht dat cursussen budgetteren, schuldsanering en begeleiding bij het vinden van werk zullen aanspreken. Mensen met lagere inkomens en Hagenaars in de achterstandswijken hebben hier echter minder voorkeur voor. Hier blijkt een tegenstelling tussen arm en rijk in de houding ten aanzien van oplossingen. Voor organisaties op het gebied van armoedebestrij-

ding ligt hier een uitdaging om de mensen die het nodig te hebben meer te motiveren om beter met de financiën om te gaan en arbeidsmogelijkheden actief op te zoeken.

Financiële armoede meest erge vorm

Over het algemeen vindt men financiële armoede het ergst. Dit geldt vooral voor die groepen in de samenleving die wat minder goed bedeeld zijn. Mensen met wat hogere inkomens vinden ook andere (immateriële) vormen van armoede erg.

Verschillen in perceptie van oorzaken van armoede worden beïnvloed door persoonlijke situatie en waardenoriëntatie

De oorzaken van armoede liggen volgens het publiek respectievelijk bij de 'machthebbers', de maatschappij en de armen zelf. Ook hier zijn verschillen zichtbaar tussen Hagenaars, de verschillende typen wijken, de Mentality-milieus en de Nederlandse bevolking. In Den Haag geeft men de 'machthebbers' minder de schuld en de burger zelf meer. In Den Haag staat men daarom meer open voor armoedebestrijding die gericht is op eigen verantwoordelijkheid van burgers. Het zijn vooral de wijken met gemiddelde en hogere inkomens die hier ontvankelijk voor zijn. Waarschijnlijk kunnen projecten gericht op eigen verantwoordelijkheid op meer steun rekenen binnen dit soort wijken. In de wijken met lagere inkomens geeft men juist wel vaker de machthebbers de schuld. In deze wijken zullen projecten die geïnitieerd worden door grote organisaties of de overheid op minder interesse en steun rekenen dan projecten die door kleinere organisaties worden opgezet. Dit geldt ook voor de verschillende Mentality-milieus, waarbij de postmaterialisten vooral de 'machthebbers' en de maatschappij als veroorzaker van armoede zien en de nieuwe conservatieven en opwaarts mobilen meer nadruk leggen op de eigen verantwoordelijkheid van burgers.

Haagsche bevolking is verdeeld over oorzaken armoede

Enerzijds geeft men minder vaak aan dat armoede te wijten is aan de machthebbers, maar in de Haagsche wijken met lage inkomens ziet men dit anders. Men geeft in deze wijken juist meer de schuld aan de machthebbers en de maatschappij.

Mensen met lage inkomens leggen de verantwoordelijkheid van armoede meer bij de machthebbers

Het lijkt erop dat mensen met een laag inkomensniveau een soort van machteloosheid ervaren ten aanzien van armoedeproblematiek. Het is mogelijk dat men door de financiële problemen geen mogelijkheid ziet waarin de burger zelf verantwoordelijkheid kan nemen. De hogere inkomens leggen de verantwoordelijkheid voor armoede meer bij de burger zelf.

Landelijke armoede wordt toegeschreven aan machthebbers en verloedering van achterstandswijken aan bewoners

Het lijkt erop dat de Nederlandse bevolking geen groot verband ziet tussen armoede en de situatie in achterstandswijken. Dat betekent dus ook dat men vindt dat machthebbers de oorzaken van armoede moeten aanpakken en bewoners de verloedering van achterstandswijken de verloedering. Als de overheid en het bedrijfsleven de oorzaken van armoede kunnen aanpakken met meer geld en meer

werk, dan zouden hulpverleningsorganisaties zich meer kunnen richten op de gedragsaspecten van burgers en dan vooral in de achterstandswijken. (Opvoed-achtige)projecten in achterstandswijken zullen gehoor vinden in de Nederlandse samenleving. Echter, in Den Haag wordt bij verloedering meer nadruk gelegd op de rol van gemeente en bij landelijke armoede iets minder op de machthebbers.

35% van de bevolking ziet Nieuwe Nederlanders als een oorzaak van verloedering in achterstandswijken

In Den Haag is dit percentage wat minder hoog. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat in een grote stad als Den Haag een hogere concentratie Nieuwe Nederlanders woont en dat men er meer bekend mee is en minder negatief. Ook tussen Mentality-milieus bestaan grote verschillen in de houding ten aanzien de rol van Nieuwe Nederlanders.

Hoewel de Nederlandse verzorgingsstaat beter wordt gevonden dan systemen in ander landen is men toch grotendeels ontevreden

Het gaat hierbij enerzijds om het feit dat de hulp niet aankomt bij degenen die het echt nodig hebben, maar anderzijds ook om de bureaucratie van de (hulpverlenings)organisaties en misbruik van geboden hulp.

80% van de bevolking is voorstander van huisbezoeken bij uitkeringsgerechtigden

Echter mensen met lagere inkomens en idealistisch ingestelde postmaterialisten zijn wat minder voorstander hiervan.

84% van de bevolking vindt dat het ontvangen van een uitkering ook een plicht meebrengt tegen over de maatschappij

Mensen die uitkeringen ontvangen moeten zich dankbaar en dienstbaar moeten opstellen tegenover de samenleving. Mogelijk dat met behulp van het bieden van alternatieve werkzaamheden (id-banen) of leertrajecten de dienstbaarheid kan worden vormgegeven. Daarnaast kunnen dit soort trajecten ook een positieve invloed hebben op het zelfrespect en de trots van uitkeringsgerechtigden.

Typen Haagsche wijken verschillen in voorkeuren van armoedebestrijding

In wijken met een laag inkomensniveau heeft men liever dat de overheid meer geld en hulp geeft. In wijken met een hoger inkomensniveau heeft men meer voorkeur voor begeleiding naar arbeidsparticipatie. Daarnaast vindt men in wijken met hogere inkomens ook vaker dat momenteel al voldoende wordt gedaan aan armoedebestrijding.

Hoewel voedselbanken beschamend zijn voor Nederland, zijn ze toch noodzakelijk

Een groot deel van de Nederlandse bevolking ziet voedselbanken als noodzakelijk. Het is goed mogelijk dat de Nederlandse bevolking ook andere particuliere initiatieven als noodzakelijk ziet. Om hier een goed beeld van de krijgen is echter aanvullend onderzoek gewenst. Daarnaast bieden dergelijke initiatieven ook kansen om 'armen' zelf aan het werk te zetten en te helpen bij zelfontplooiing en maatschappelijke participatie.

30% van de bevolking doet zelf niets aan armoedebestrijding in Nederland

Men laat de armoedebestrijding liever over aan verantwoordelijke instanties en particuliere organisaties. Het is voor organisaties belangrijk meer mensen te overtuigen dat er iets aan de armoedeproblematiek moet gebeuren en dat iedere Nederlander daar op zijn manier aan kan bijdragen. De bevolking ziet wel de noodzaak van armoedebestrijding zoals de voedselbanken, maar men is zelf niet actief. De uitdaging is om de bevolking laagdrempelige mogelijkheden te bieden om zelf iets aan armoede te doen. Daarnaast kan men dit soort particuliere initiatieven als voorbeeld gebruiken om het inactieve deel van de bevolking over de streep te trekken. Uit de Mentality-analyses blijkt welke milieus zich het meest inzetten om armoede te bestrijden. Voor het werven van vrijwilligers kan men zich het best op de volgende groepen richten: postmaterialisten, kosmopolieten en traditionele burgers. Voor het werven van gelden kan men zich ook richten op de nieuwe conservatieven.

Waardenoriëntatie is van invloed op alle aspecten van armoedebeleving

Mentality-milieus verschillen in de opvattingen over armoede, de oorzaken van armoede en geprefereerde armoedebestrijding. Deze informatie is goed in te zetten bij beleidsontwikkeling en implementatie van projecten op het gebied van armoedeproblematiek. In een onderzoek van bureau Labyrinth in de Utrechtse wijk Kanaleneiland wordt bijvoorbeeld gesteld dat de sociale cohesie in buurten niet beter wordt door het aantrekken van 'rijkere' autochtonen.¹ Uit Mentality-analyses blijkt dat men zich bij dergelijke projecten niet puur op inkomen moet richten, want hoewel nieuwe conservatieven en postmaterialisten een vergelijkbaar inkomensniveau hebben heeft men een totaal andere visie op armoede. Daarnaast blijkt ook dat deze twee groepen zich persoonlijk op een andere manier inzetten bij armoedebestrijding. Dit betekent dat als het beleid zich richt op het aantrekken van 'rijkere' bewoners om verloedering in achterstandswijken tegen te gaan, men zich beter op postmaterialisten kan richten dan op nieuwe conservatieven.

¹ Algemeen Dagblad, 27 februari 2007

2 Inleiding

2.1 Introductie

De Stichting Levi Lassen is een stichting die bijdraagt aan een blijvende verbetering van de samenleving. Op diverse terreinen ondersteunt de Stichting Levi Lassen projecten. Er wordt financiële steun gegeven aan projecten op het gebied van educatie, maatschappelijk welzijn, gezondheidszorg, kunst en cultuur, religie en wetenschap. In Nederland gaat haar belangstelling met name uit naar de stad Den Haag en de directe omgeving. Een centraal aandachtspunt van de Stichting Levi Lassen is de armoedeproblematiek in Nederland en in het bijzonder in de regio Den Haag.

Levi Lassen heeft Motivaction International gevraagd een onderzoek uit te voeren met als doel de armoedebeleving in kaart te brengen. De resultaten van het onderzoek dienen als input voor het beleid van de stichting.

Volgens het SCP leefde in 2004 10,3% van de Nederlandse huishoudens onder de 'lage-inkomensgrens' (netto €860 per maand). In het rapport 'Armoedebericht 2006' verwacht het SCP dat dit percentage in 2006 en 2007 zal dalen naar respectievelijk 9,7% en 8,8%. Het Armoedebericht van het SCP gaat hierbij uit van ramingen voor de inkomens in Nederland en baseert zich op objectieve economische gegevens. Het huidige onderzoek is meer gericht op de armoedebeleving van de bevolking en is gebaseerd op de houding van de bevolking ten aanzien van armoede.

Om de armoedebeleving in kaart te brengen is gekozen voor een kwantitatieve onderzoeksopzet, aangevuld met single-interviews (kwalitatief onderzoek) onder stakeholders, personen en instellingen die betrokken zijn bij de armoedeproblematiek. Van beide onderzoeken zijn aparte rapportages opgesteld. Onderhavig rapport doet verslag van het kwantitatieve onderzoek.

2.2 Doel- en probleemstelling

In aansluiting op het voorgaande luidt de onderzoeksdoelstelling:

De Stichting Levi Lassen inzicht verschaffen in de beleving van armoede en het armoedebeleid door burgers in Den Haag ten opzichte van de totale Nederlandse bevolking.

De probleemstelling is:

Hoe beleeft de Nederlandse en de Haagsche bevolking armoedeproblematiek?

2.3 Onderzoekopzet

Het onderzoek is uitgevoerd door middel van een schriftelijke vragenlijst onder een representatieve steekproef van circa 2.450 respondenten van 15 tot 80 jaar (2.000 landelijk en 450 binnen Den Haag). De veldwerkperiode was van begin oktober 2006 tot eind januari 2007. Na de dataverzameling heeft een weging plaatsgevonden om de representativiteit van de resultaten voor zowel de landelijke als de Haagsche steekproef te maximaliseren.

Om goed zicht te krijgen op de armoedebeleving in Nederland en Den Haag worden de resultaten van het onderzoek uitgesplitst naar de volgende groepen:

- De gehele Nederlandse bevolking
- Inwoners van Den Haag
- Bewoners in drie typen wijken binnen Den Haag (wijken met gemiddeld veel lage inkomens, wijken met gemiddeld veel modale inkomens en wijken met gemiddeld veel hoge inkomens)
- Mentality-milieus (segmentatie op basis van waardeoriëntatie, hier wordt later in deze rapportage uitvoerig op ingegaan)

2.4 Leeswijzer

Het rapport is als volgt opgebouwd. In hoofdstuk 3 worden de landelijke resultaten beschreven. In hoofdstuk 4 wordt de armoedebeleving van de Haagsche bevolking vergeleken met het landelijke beeld en worden resultaten voor de Haagsche wijken beschreven. In hoofdstuk 5 komt de armoedebeleving onder de verschillende Mentality-milieus aan bod. Hierbij wordt ook een korte beschrijving gegeven van het Mentality-onderzoeksprogramma en de Mentality-milieus. Stichting Levi Lassen heeft naast deze rapportage ook een uitgebreide Mentality-rapportage ontvangen, waarin de verschillende milieus uitvoerig zijn beschreven. In de bijlagen wordt zijn tabellen opgenomen met resultaten uitgesplitst naar de stad Den Haag, wijktypen en Mentality.

Significante verschillen worden in het rapport en de tabellen met een kleur aangegeven. Hierbij geldt: rood is significant meer dan het gemiddelde en blauw is significant minder.

3 Onderzoeksresultaten landelijk

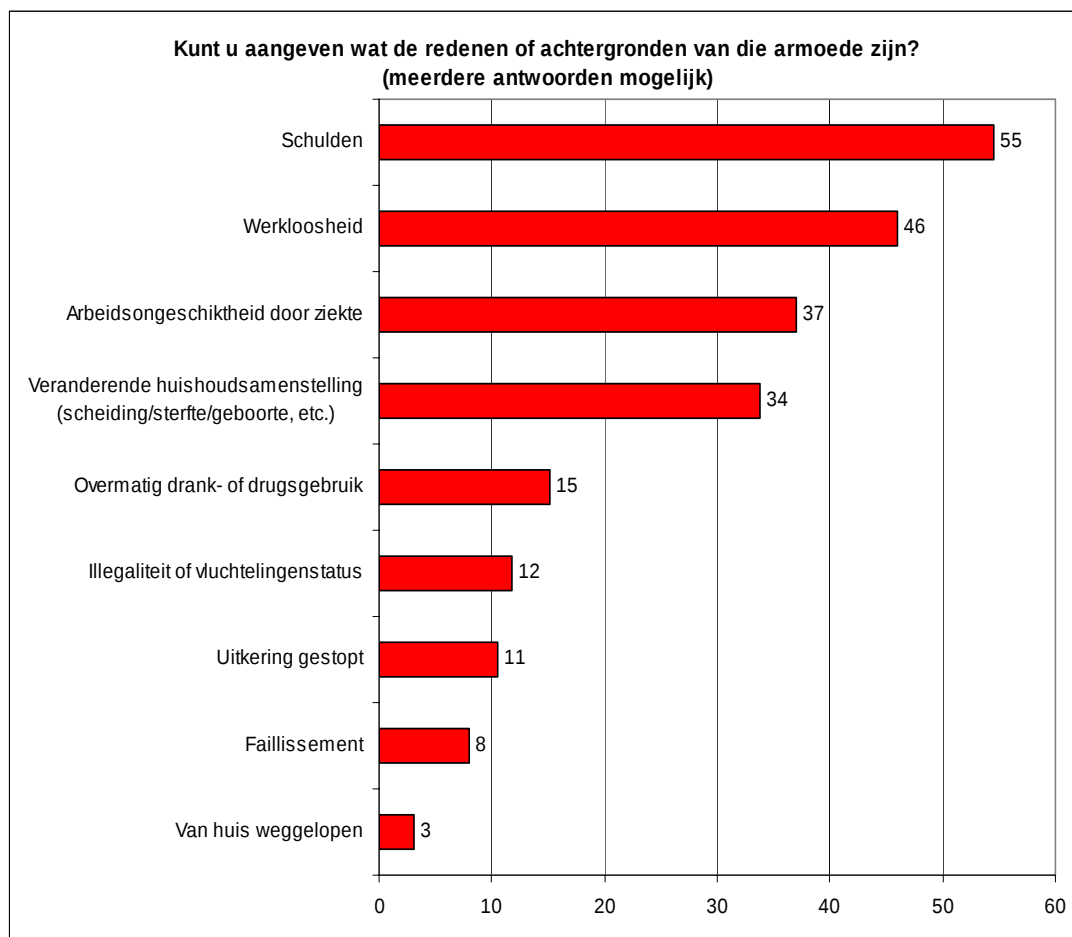
Dit hoofdstuk gaat in op de landelijke armoedebeleving. Hierbij komen onder andere armoede in de omgeving, de persoonlijke situatie, opvattingen over armoede en armoedebestrijding aan de orde.

3.1 Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie

3.1.1 Directe omgeving

Meer dan eenderde van de Nederlanders (38%) geeft aan persoonlijk iemand te kennen die in armoede leeft. In de grafiek hieronder worden de belangrijkste redenen van deze armoede weergegeven.

Grafiek 1 Redenen van armoede bekenden

Uit bovenstaande grafiek blijkt dat het hebben van schulden het vaakst als reden voor de armoede van bekenden wordt genoemd, gevolgd door werkloosheid, arbeidsongeschiktheid en een veranderde huishoudsamenstelling.

Tabel 1 Armoede in de buurt

Is er veel armoede in de buurt waar u woont?	%
Weinig tot geen armoede	71
Gemiddeld	27
Ja, veel armoede	3

Bijna driekwart van de Nederlandse bevolking (71%) geeft aan in een buurt met weinig tot geen armoede te wonen. Slechts 3% van de Nederlanders vindt dat er veel armoede is in de buurt waar men woont.

Tabel 2 Vormen van armoede in de omgeving

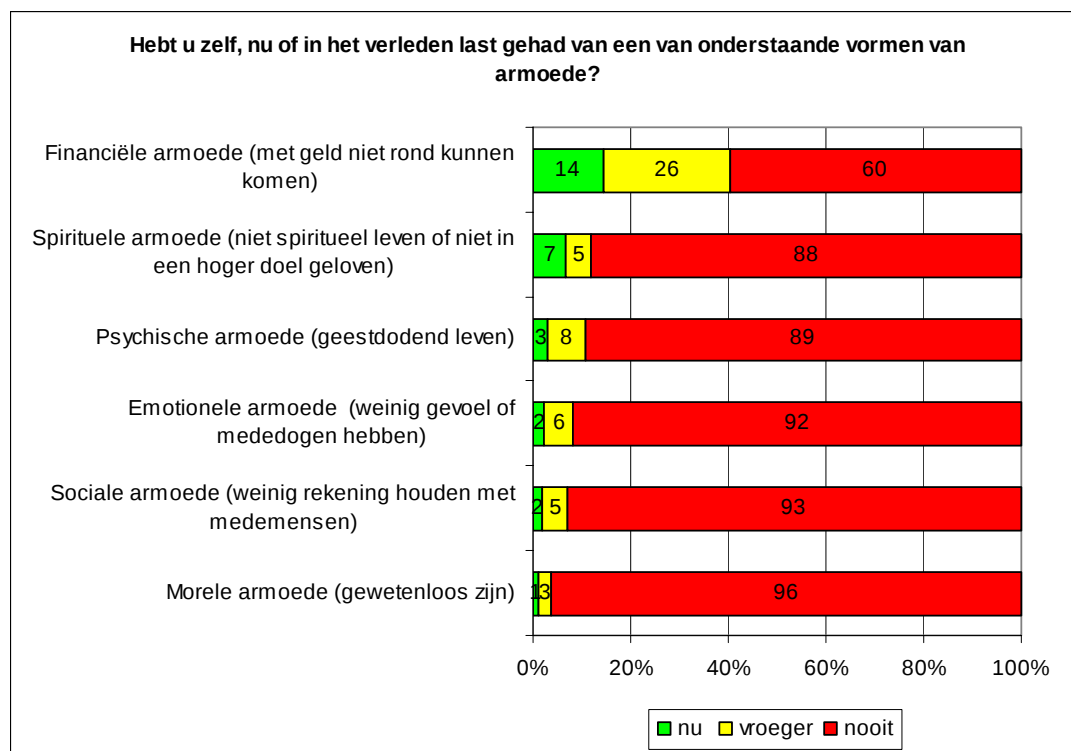
Kent u mensen in uw omgeving met de volgende vormen van armoede? (meerdere antwoorden mogelijk)	%
Financiële armoede (met geld niet rond kunnen komen)	52
Sociale armoede (weinig rekening houden met medemensen)	42
Psychische armoede (geestdodend leven)	24
Emotionele armoede (weinig gevoel of mededogen hebben)	24
Spirituele armoede (niet spiritueel leven of niet in een hoger doel geloven)	20
Morele armoede (gewetenloos zijn)	11

Armoede wordt vaak geassocieerd met financiën, maar er kunnen ook andere vormen van armoede worden onderscheiden. Uit bovenstaande tabel blijkt dat financiële en sociale armoede de meest bekende vormen van armoede zijn. Zo'n 40% tot 50% kent iemand in de omgeving met een van deze vormen van armoede. Dit percentage is wat hoger dan bij de vraag of men persoonlijk iemand kent die in armoede leeft. Dit heeft waarschijnlijk te maken met een algemenere vraagstelling en de mogelijkheid om verschillende vormen van armoede aan te kruisen, waarbij men in eerste instantie wellicht niet stilstond.

3.1.2 Persoonlijke situatie

Om zicht te krijgen op de persoonlijke situatie van mensen ten aanzien van armoede is gevraagd of men zelf wel eens last van een vorm van armoede heeft gehad. De onderstaande grafiek toont de resultaten.

Grafiek 2 Persoonlijk last van armoede

Momenteel geeft 14% van de landelijke bevolking aan in financiële armoede te verkeren. Dat is een wat hoger percentage dan het SCP aangeeft in het laatste Armoedebericht van 2006 (10%). Opgemerkt moet worden dat het hier om de subjectieve beleving van armoede gaat. Zo'n 60% heeft nog nooit financiële armoede gekend. Een grote meerderheid van de bevolking heeft nog nooit een van de andere vormen van armoede ervaren.

Tabel 3 Rondkomen

Hoe goed kunt u zelf rondkomen met uw totale nettohuishoudinkomen? (één antwoord mogelijk)	%
Zeer moeilijk	5
Moeilijk	8
Eerder moeilijk dan makkelijk	28
Gemakkelijk	48
Zeer gemakkelijk	11

Meer dan de helft van de bevolking (59%) geeft aan (zeer) gemakkelijk rond te komen van het nettohuishoudinkomen. Meer dan een kwart (28%) geeft aan eerder moeilijk dan makkelijk rond te kunnen komen. Ongeveer 13% van de bevolking kan (zeer) moeilijk rondkomen. Dit resultaat is in lijn met de eerdere uitspraak dat 14% van de Nederlandse bevolking aangeeft momenteel in financiële armoede te verkeren.

Tabel 4 Uitkeringen

Heeft er iemand in uw huishouden op dit moment een uitkering? (één antwoord mogelijk)	%
Nee, niemand	65
Ja, pensioen	14
Ja, bijstand	3
Ja, WW (Werkloosheidswet)	4
Ja, WAO/WIA (Wet Arbeidsongeschiktheid)	9
Ja, anders	3

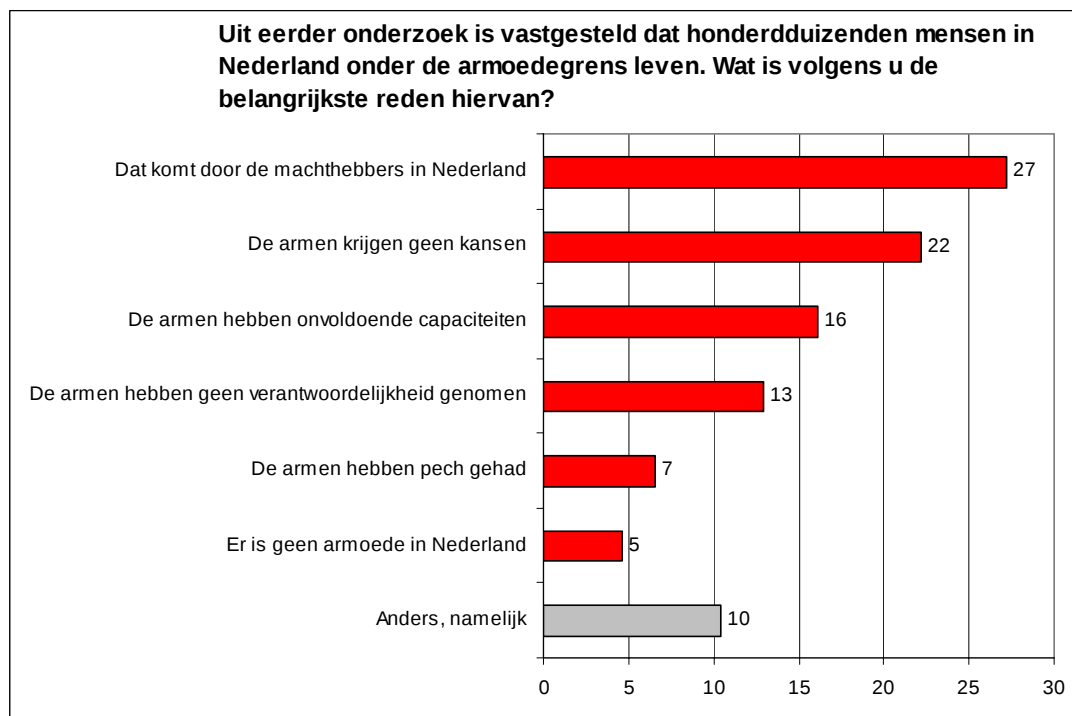
Binnen ongeveer eenderde van de huishoudens ontvangt iemand op dit moment een uitkering. Minder dan de helft daarvan zijn pensioenen en ruim een kwart arbeidsongeschiktheidsuitkeringen. De overige zijn bijstandsuitkeringen, WW of andere soorten uitkeringen.

Ook zijn een aantal vragen geanalyseerd naar huishoudinkomen en naar de mensen die hebben aangeven momenteel in financiële armoede te verkeren. In de Mentality-vragenlijst is respondenten gevraagd een indicatie te geven van hun netto huishoudinkomen. De categorieën die hiervoor worden gebruikt komen niet overeen met de CBS categorisatie, die uitgaat van bruto inkomen en op basis van en meer uitgaat van economische gegevens. We hebben de respondenten daarom in de volgende vier categorieën ingedeeld: minimum (t/m 1000 euro netto per maand), gemiddeld (1000-2000 euro netto per maand), boven modaal (2000-3000 euro netto per maand) en hoog (> 3000 euro netto per maand). Uit de analyses blijkt dat mensen die aangeven momenteel in financiële armoede te verkeren inderdaad significant vaker in de minimum en gemiddelde inkomenscategorieën vallen. Kortom, de subjectieve armoedebeleving komt overeen met het aangegeven huishoudinkomen. Daarnaast blijken mensen met een minimum huishoudinkomen (t/m 1000 euro netto per maand) vaker persoonlijk iemand te kennen die arm is en in buurten te wonen met veel armoede. Het gaat hierbij met name om financiële armoede. Respondenten met een minimum huishoudinkomen geven vaker aan dat iemand in het huishouden een bijstandsuitkering heeft en respondenten een gemiddeld inkomen geven vaker aan dat iemand in het huishouden een pensioen heeft. Dus Nederlanders met een lager inkomen zien ook meer armoede in de directe omgeving en zijn vaker afhankelijk van een uitkering of pensioen.

3.2 Opvattingen over armoede

Om de opvattingen van de Nederlandse bevolking over armoede in kaart te brengen zijn onder meer vragen gesteld over de oorzaken van armoede en de relatie van armoede met andere zaken zoals schooluitval of geweld.

Grafiek 3 Oorzaken van armoede

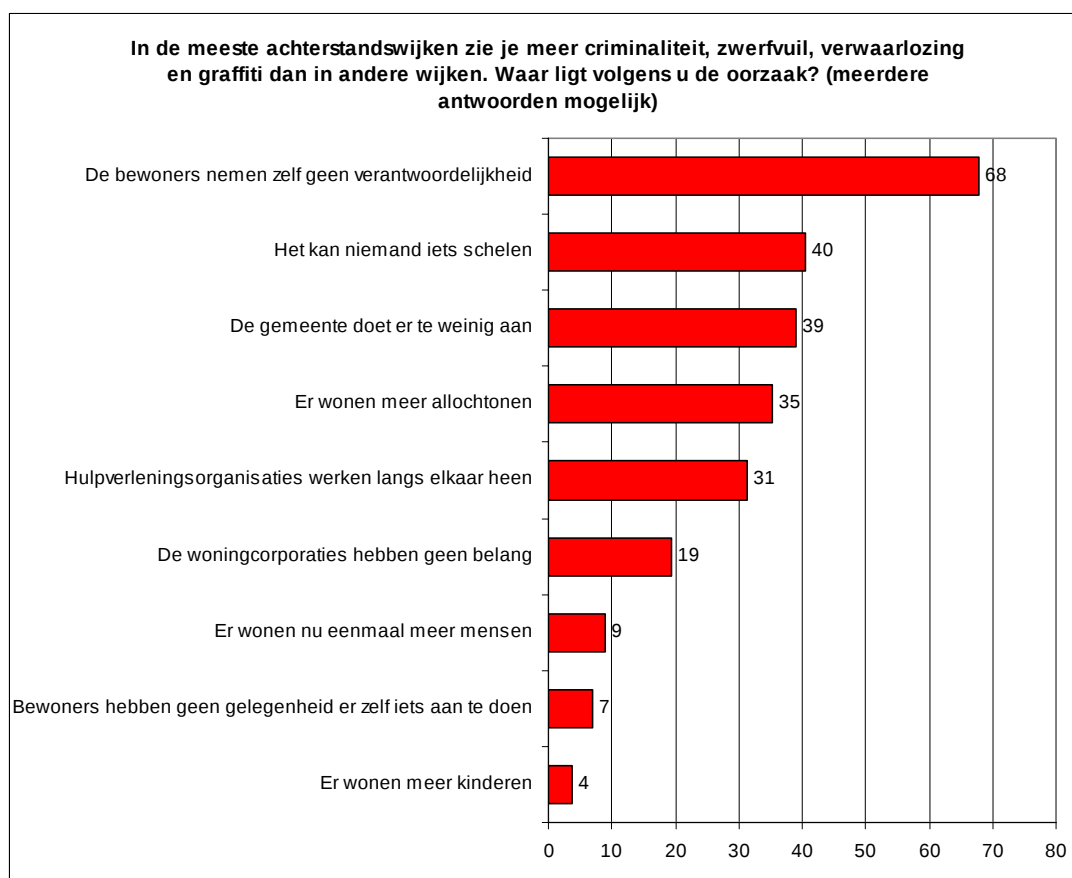

Meer dan eenvierde van de Nederlandse bevolking (27%) geeft aan dat armoede vooral te wijten is aan de machthebbers in Nederland. Ruim eenvijfde (22%) vindt dat de armen geen kansen krijgen. Kortom, volgens de helft van de Nederlanders is armoede voornamelijk een gevolg van het beleid van de machthebbers en krijgen armen geen kansen zich uit de armoede op te werken. Zo'n 30% van de bevolking geeft aan dat de oorzaak van armoede vooral bij de armen zelf ligt. Enerzijds geeft 16% aan dat de armen onvoldoende capaciteiten hebben. Anderzijds geeft 13% aan dat de armen geen verantwoordelijkheid nemen. Een klein deel van de bevolking (7%) vindt dat armen pech hebben gehad en 5% geeft aan dat er geen armoede in Nederland is. Volgens de bevolking liggen de oorzaken van armoede in de eerste plaats bij de machthebbers, gevolgd door de maatschappij en de armen zelf, die onvoldoende capaciteiten hebben of geen verantwoordelijkheid nemen. Tenslotte zegt een klein deel van de bevolking dat armen pech hebben gehad.

Uit aanvullende analyses blijkt dat, mensen die momenteel financieel arm zijn vaker aangeven dat de oorzaken van armoede in Nederland liggen bij de machthebbers en dat de armen geen kansen krijgen. Mensen met een hoog huishoudinkomen (meer dan 3000 euro netto per maand) geven juist vaker aan dat in Nederland geen armoede bestaat.

In het onderzoek is ook gevraagd naar de oorzaken en verantwoordelijken voor de verloedering in achterstandswijken.

Grafiek 4 Achterstandswijken

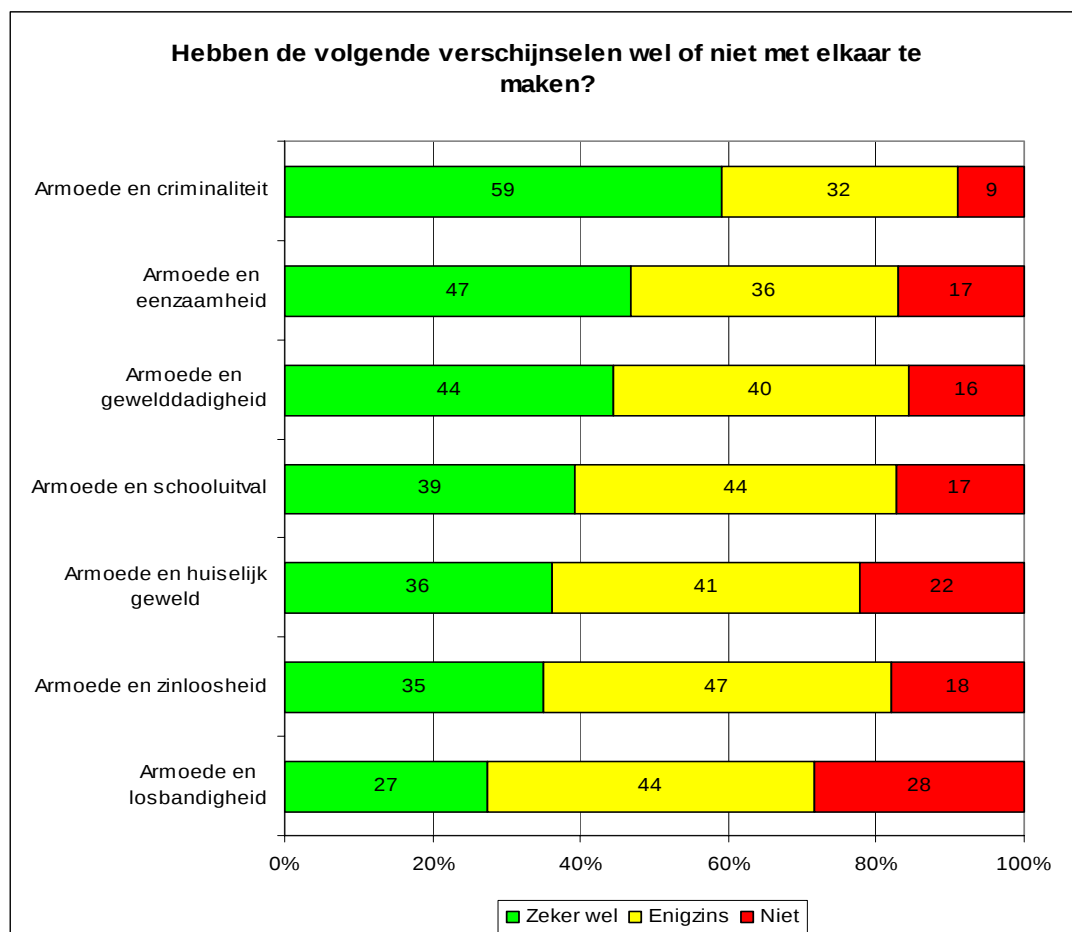
Wat betreft de verloedering in sommige achterstandswijken stelt het merendeel van de Nederlandse bevolking (68%) dat de oorzaak bij de bewoners zelf ligt, bewoners die geen verantwoordelijkheid nemen. Daarnaast geeft zo'n 40% aan dat het niemand iets kan schelen. Meer dan eenderde van de bevolking (35%) denkt dat de situatie in achterstandswijken veroorzaakt wordt doordat daar meer allochtonen wonen. Ook worden overheden en instanties door de bevolking aangewezen als verantwoordelijk voor de situatie in achterstandswijken. Hierbij komt de gemeente op de eerste plaats (39%), gevolgd door slecht functionerende hulpverleningsinstanties (31%) en woningbouworganisaties (19%). Interessant is dat de oorzaken van armoede in het algemeen vooral aan de machthebbers worden toegeschreven, maar de verloedering in achterstandswijken vooral aan de bewoners zelf. Blijkbaar ziet de bevolking geen duidelijke relatie tussen armoede en de situatie in achterstandswijken.

Uit analyses naar inkomensniveau blijkt dat mensen met het minimum of gemiddelde inkomensniveau de verloedering in achterstandswijken vaker toeschrijven aan de gemeente, het langs elkaar heen werken van hulpverleningsorganisaties en het aantal Nieuwe Nederlanders. Interessant is dat mensen met een boven modaal juist vaker aangeven dat de bewoners geen verantwoordelijkheid nemen. Het lijkt erop dat de 'armen' zelf dus vaker oorzaken buiten de bur-

gers zien, de machthebbers, instellingen en Nieuwe Nederlanders. De wat 'rijkere' groepen houden vaker de burgers zelf verantwoordelijk voor armoede.

Onderstaande grafiek geeft inzicht in welke andere onderwerpen de Nederlandse bevolking aan armoede relateert.

Grafiek 5 Relatie van armoede met andere verschijnselen

Armoede wordt het meest in verband gebracht met criminaliteit, gewelddadigheid en eenzaamheid. Losbandigheid en huiselijk geweld verbindt men relatief wat minder met armoede.

In het voorgaande is al ingegaan op verschillende vormen van armoede. Welke van deze vormen schiet de Nederlandse bevolking het eerst te binnen indien men aan armoede denkt? Bijna driekwart van de Nederlandse bevolking (72%) dacht direct aan financiële armoede bij het beantwoorden van de vraag of men iemand kent die in armoede leeft. Kortom, de Nederlander denkt bij armoede in de eerste plaats aan financiën. Vindt men deze vorm van armoede dan ook het ergst? Respondenten konden in de vragenlijst aangeven welke vorm van armoede zij het ergst vonden. De meest erge vorm kreeg het cijfer 1 en volgende een 2 en zo verder totdat de minst erge vorm een 6 had gekregen. Als het gemiddelde

van deze cijfers wordt berekend dan is de vorm met het laagste gemiddelde volgens de Nederlandse bevolking de meest erge vorm van armoede. De rangorde is als volgt (van meest erg naar minst erg):

1. financiële armoede (niet met geld kunnen rondkomen)
2. morele armoede (gewetenloos zijn)
3. sociale armoede (weinig rekening houden met medemensen)
4. emotionele armoede (weinig gevoel of mededogen hebben)
5. psychische armoede (geestdodend leven)
6. spirituele armoede (niet spiritueel leven of niet in een hoger doel geloven)

De bevolking vindt financiële en sociale armoede het meest ernstig en spirituele en psychische armoede het minst. Respondenten is ook gevraagd aan te geven welke zaken gelukkig maken in het leven. Ongeveer 48% van de Nederlandse bevolking geeft aan dat voldoende geld hebben hen gelukkig maakt en 39% geeft aan dat veel geld hebben hen gelukkig maakt. Hierbij dient te worden opgemerkt dat bij deze vraag meerdere antwoorden mogelijk waren en dat in de antwoorden dus enige overlap kan zitten. Voor meer specifieke informatie over wat Nederlanders gelukkig maakt in het leven, zie de bijlagen.

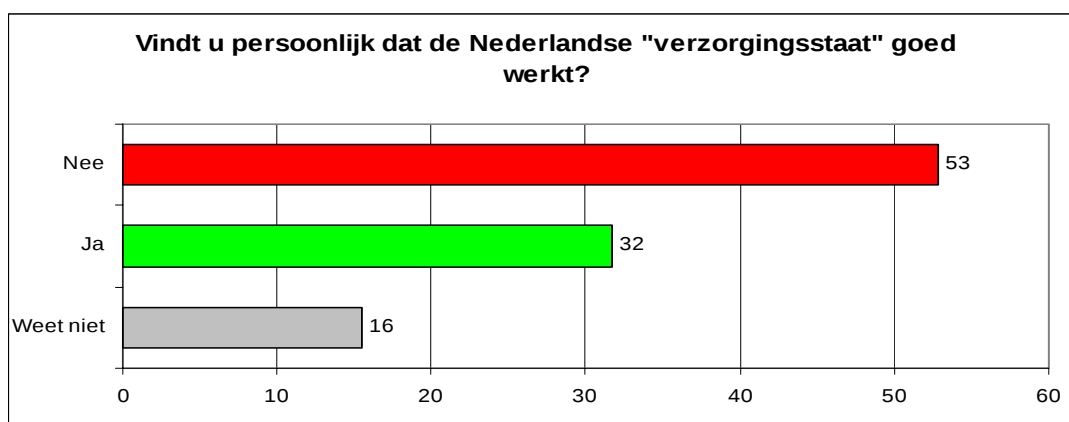
3.3 Armoedebestrijding

3.3.1 Beleid

In de vorige paragraaf is beschreven dat 27% van de Nederlanders vindt dat de machthebbers in Nederland verantwoordelijk zijn voor het feit dat sommige mensen onder de armoedegrens leven. Maar hoe kijkt het Nederlands publiek aan tegen het gevoerde beleid omtrent armoede? In de vragenlijst is met de volgende woorden kort uitgelegd wat de verzorgingsstaat inhoudt:

Nederland is een verzorgingsstaat: iedere burger heeft recht op eten en drinken, kleding, huisvesting, scholing en gezondheidszorg. De overheid zorgt er met uitkeringsinstanties voor dat er in zekere mate voor iedereen wordt gezorgd.

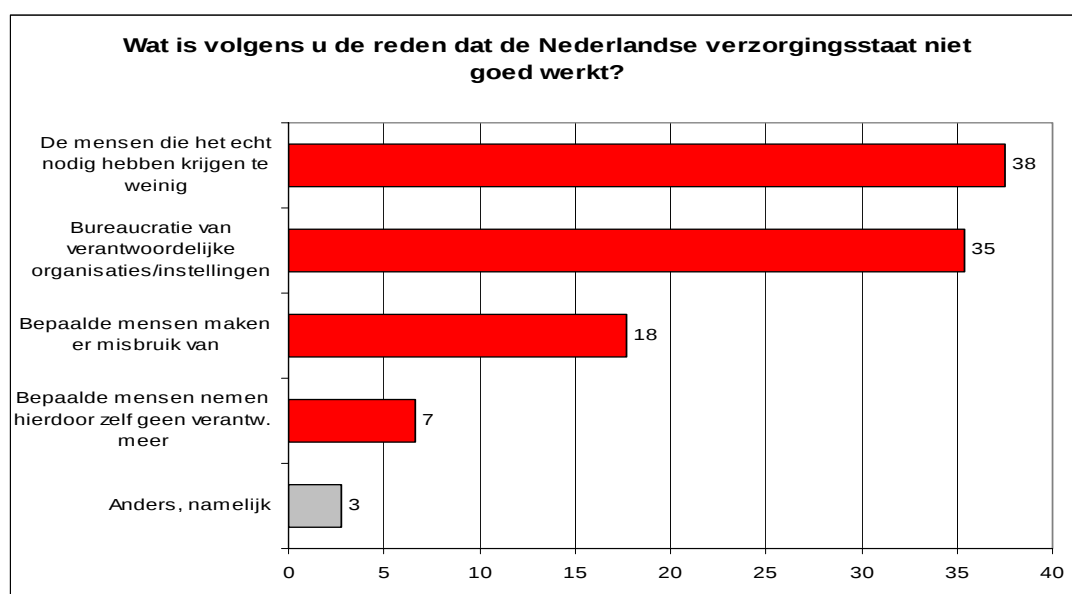
Grafiek 6 Functioneren van de verzorgingsstaat

Ruim de helft van de Nederlanders is van mening dat de verzorgingsstaat niet goed werkt. Eenderde vindt dat de verzorgingsstaat wel goed werkt. Indien deze vraag geanalyseerd wordt naar inkomen blijkt dat mensen met het minimale inkomensniveau (tot 1000 euro netto per maand) vaker aangeven dat de verzorgingsstaat niet goed functioneert en mensen met een hoog inkomensniveau (meer dan 3000 euro netto per maand) juist vaker aangeven dat de verzorgingsstaat wel goed functioneert. Ook hier blijkt de scheiding tussen arm en rijk in de houding ten aanzien van de rol van de overheid bij armoedebestrijding.

Aan de mensen die vinden dat de verzorgingstaat niet goed werkt is gevraagd wat volgens hen hier de redenen voor zijn.

Grafiek 7 Redenen niet functioneren van de verzorgingsstaat

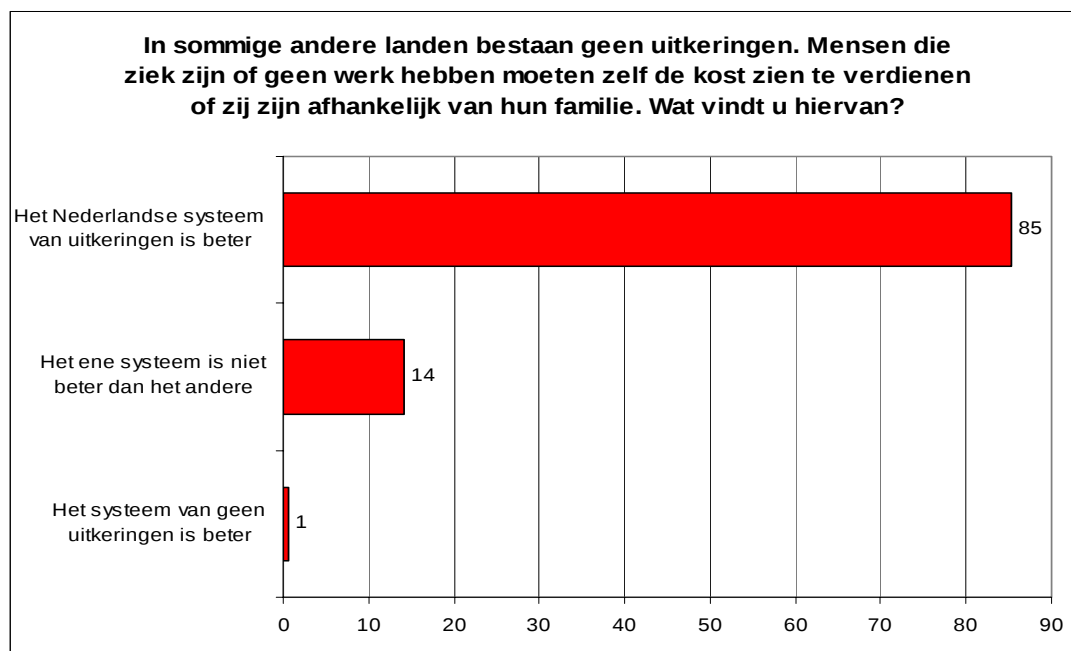

Meer dan eenderde van de mensen die de verzorgingsstaat niet goed vinden functioneren zijn van mening dat de mensen die het echt nodig hebben te weinig krijgen en dat de bureaucratie van de overheid en instellingen niet bevorderlijk is voor het functioneren van de verzorgingsstaat. Bijna een vijfde vindt dat de verzorgingsstaat niet werkt omdat mensen misbruik maken van de geboden hulp. Een klein deel van de bevolking (7%) vindt dat de verzorgingsstaat niet goed functioneert omdat hierdoor bepaalde mensen zelf geen verantwoordelijkheid nemen. Interessant is dat mensen met een boven modaal (2000-3000 euro netto per maand) vaker aangeven dat mensen misbruik maken van de verzorgingsstaat.

Een van de maatregelen om misbruik van geboden hulp te voorkomen is de instelling van huisbezoeken aan uitkeringsgerechtigden door inspecteurs van uitkeringsinstanties. Een overgrote meerderheid van de Nederlandse bevolking (80%) staat positief tegenover deze maatregel. Men staat dus onverdeeld positief tegenover meer controle om misbruik van geboden hulp te voorkomen. Uit aanvullende analyses blijkt dat respondenten met een boven modaal tot hoog inko-

men vaker positief over de huisbezoeken zijn. Respondenten met het minimale inkomensniveau staan vaker negatief tegenover huisbezoeken.

Grafiek 8 Vergelijking verzorgingsstaat

Hoewel niet iedereen tevreden is over het functioneren van de verzorgingsstaat is een groot deel van de bevolking wel van mening dat het Nederlandse systeem beter is dan een systeem zonder uitkeringen. Het Nederlandse systeem is beter dan elders, maar men is toch niet geheel tevreden over het functioneren ervan.

De respondenten is een aantal stellingen over de verzorgingsstaat voorgelegd. Onderstaande tabel geeft weer welk percentage van de bevolking het met de stellingen eens is.

Tabel 4 Stellingen verzorgingsstaat

Stellingen	% (zeer) mee eens
Het ontvangen van een uitkering brengt ook een plicht mee tegenover de maatschappij	84
Mensen die een uitkering krijgen zijn hier over het algemeen dankbaar voor	62
De meeste armen zijn medeverantwoordelijk voor hun situatie	52
Uitkeringen maken mensen lui	49
Armoede overkomt je	49
Armoede is een fout of falen van de maatschappij	46
Armoede is nauwelijks te verhelpen	28
Als mensen een uitkering krijgen zullen ze meer doen aan zelfontwikkeling en zelfontplooiing	24
Het ontvangen van een uitkering geeft mensen een gevoel van verantwoordelijkheid	17
Het ontvangen van een uitkering draagt bij aan zelfrespect en trots	10

Het merendeel van de bevolking is het eens met de stellingen dat:

- het ontvangen van een uitkering ook een plicht tegenover de maatschappij met zich meebrengt;
- mensen die een uitkering krijgen hier over het algemeen dankbaar voor zijn.

Over de volgende stellingen zijn de meningen van Nederlanders meer verdeeld:

- de meeste armen zijn zelf medeverantwoordelijk voor hun situatie;
- armoede overkomt je;
- uitkeringen maken mensen lui;
- armoede is een fout of falen van de maatschappij.

Men is het grotendeels oneens met de volgende stellingen:

- armoede is nauwelijks te verhelpen;
- als mensen een uitkering krijgen zullen ze meer doen aan zelfontwikkeling en zelfontplooiing;
- het ontvangen van een uitkering geeft mensen een gevoel van verantwoordelijkheid;
- het ontvangen van een uitkering draagt bij aan zelfrespect en trots.

Uit het bovenstaande blijkt dat men het er niet echt over eens is waar de verantwoordelijkheid voor armoede ligt. Echter, men is het grotendeels eens dat armoede geen onoverkomelijk probleem is. Uitkeringen kunnen daar wellicht bij helpen. Men vindt wel dat er iets tegenover het ontvangen van een uitkering moet staan. Ontvangers moeten zich met plichtsbesef en dankbaarheid tegenover de maatschappij opstellen.

In de ogen van de bevolking hebben uitkeringen ook een aantal negatieve gevolgen. Men vindt bijvoorbeeld dat het ontvangen van een uitkering niet bijdraagt aan een gevoel van verantwoordelijkheid, zelfrespect en trots.

Uit de aanvullende analyses blijkt wederom een tegenstelling tussen mensen met lage en hoge inkomens in de houding ten aanzien van de verschillende aspecten van het armoedebestrijdingsbeleid. Met name mensen het minimale huishoudinkomen (tot 1000 euro per maand) vinden de verzorgingsstaat slecht functioneren. Mensen met een gemiddeld inkomen geven ook minder vaak aan dat bepaalde mensen de voorzieningen misbruiken. Interessant is dat mensen met een boven modaal inkomen juist vaker aangeven dat bepaalde mensen de verzorgingsstaat misbruiken. Mensen met een hoog inkomen geven juist vaker aan dat de verzorgingsstaat wel goed functioneert. Mensen met een bovenmodaal of hoog huishoudinkomen zijn vaker voorstander van huisbezoeken. Mensen met het minimale inkomensniveau zijn vaker tegen huisbezoeken. Daarnaast is deze groep het vaker eens met de stellingen dat mensen met een uitkering hier dankbaar voor zijn, dat men meer zal doen aan zelfontplooiing en dat het ontvangen van een uitkering bijdraagt aan zelfrespect en trots. Mensen met een hoog inkomen (meer dan 3000 euro netto per maand) geven vaker aan dat het ontvangen van een uitkering een plicht tegenover de maatschappij met zich meebrengt, dat het mensen lui maakt en dat de meeste armen verantwoordelijk zijn voor hun eigen situatie. Hier is dus duidelijk een scheiding tussen arm en rijk in de houding ten aanzien van een uitkeringssituatie. De lagere inkomens-

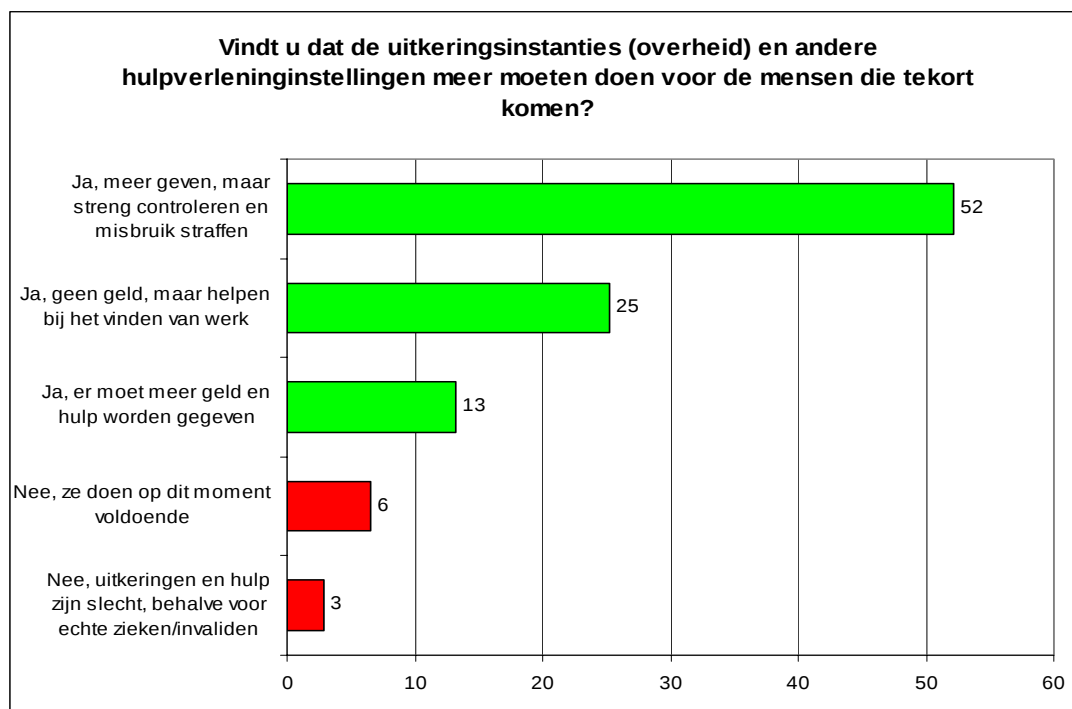
groepen vinden de verzorgingsstaat vaker slecht functioneren en staan minder positief tegenover repressief beleid. Bij de hogere inkomens is de houding precies omgekeerd, men vindt vaker dat de verzorgingsstaat goed functioneert. Men staat meer positief tegenover repressief beleid.

Samenvattend vindt men het Nederlandse systeem wel beter dan een systeem zonder uitkeringen, maar een groot deel vindt dat de verzorgingsstaat niet goed functioneert. Overheid en instanties worden hiervoor hoofdzakelijk als verantwoordelijk gezien. Het ontvangen van een uitkering geeft volgens Nederlanders mensen geen gevoel van verantwoordelijkheid. Mensen met uitkeringen moeten wel beseffen dat uitkeringen geen vanzelfsprekendheid zijn. Men moet hier dankbaar mee omgaan en een verplichting tegenover de maatschappij voelen. Er blijken echter verschillen te zijn in de houding ten aanzien van de verzorgingsstaat tussen de armen en de meer welgestelde groepen in Nederland. In grote lijnen komt het erop neer dat de minderbedeelden de verzorgingsstaat slecht vinden functioneren, maar wel positieve aspecten in het uitkeringssysteem zien. De groepen met hogere inkomens vinden de verzorgingsstaat vaker wel goed functioneren en zien juist meer de negatieve aspecten van het uitkeringsstelsel.

3.3.2 Praktijk

Uit de vorige paragraaf bleek dat men vindt dat de verzorgingsstaat niet goed functioneert en dat de overheid en instanties hier een grote verantwoordelijkheid in hebben. In de vragenlijst is respondenten gevraagd wat de overheid en instanties moeten doen voor mensen die hulp nodig hebben.

Grafiek 9 Aanpak overheid en instanties

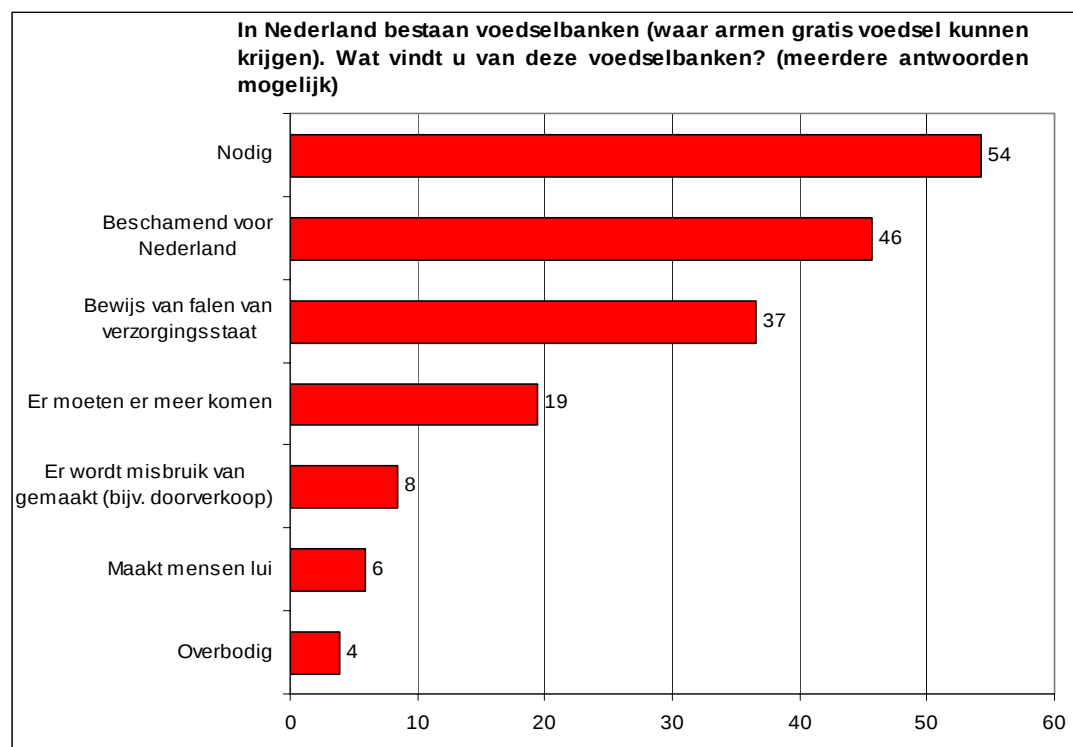

In totaal vindt het merendeel van de bevolking (90%) dat de overheid meer moet doen voor hulpbehoevenden. Ongeveer de helft van de bevolking vindt dat overheid en instanties meer moeten geven maar ook meer moeten controleren. Opnieuw blijkt de vraag naar betere controle en handhaving. Dat is ook in lijn met het eerdere resultaat dat ongeveer 80% van de bevolking positief staat tegenover huisbezoeken bij uitkeringsgerechtigden. Een kwart vindt dat hulpbehoevenden niet meer geld nodig hebben maar meer moeten worden begeleid bij het vinden van een baan. Ongeveer eentiende van de Nederlanders vindt dat de overheid en instanties niet meer hulp moeten bieden dan zij nu doen.

Respondenten met een minimaal inkomen (tot 1000 euro netto per maand) geven vaker aan dat de overheid en andere hulpverleningsinstanties meer geld moeten geven. Respondenten met een hoog inkomen (meer dan 3000 euro netto per maand) geven vaker aan dat de overheid geen geld moet geven, maar mensen aan werk moet helpen. Interessant is dat de mensen met een minimaal inkomen dit laatste significant minder vaak aangeven. Kortom, de hogere inkomens zien in werk vaker een goede armoedebestrijder dan mensen met een laag inkomen. Deze hebben vaker een voorkeur voor armoedebestrijding in de vorm van meer geld en hulp.

Sinds een aantal jaren is Nederland bekend geworden met een nieuw fenomeen om hulpbehoevenden bij te staan: de voedselbanken. Deze staan mensen die in armoede leven bij in de vorm van gratis verstrekking van voedingsmiddelen. Wat vindt de Nederlandse bevolking hiervan?

Grafiek 10 Voedselbanken

De houding van de Nederlandse bevolking is niet eenduidig. Ruim de helft vindt de voedselbanken nodig, bijna de helft vindt de voedselbanken beschamend voor Nederland en ruim eenderde ziet hierin een bewijs voor het falen van de verzorgingsstaat. Ongeveer een vijfde van de bevolking vindt dat er meer moeten komen en slechts 4% vindt ze overbodig. Uit aanvullende analyses blijkt dat respondenten met een minimaal of gemiddeld inkomen vaker aangeven dat er meer voedselbanken moeten komen. Dat is niet verwonderlijk gezien het feit dat juist deze groepen hier waarschijnlijk meer baat bij hebben.

Uit grafiek 9 blijkt dat men vindt dat de overheid meer moet doen aan armoedebestrijding. Tegelijkertijd ziet men het belang van initiatieven zoals de voedselbank. Wat doet men echter zelf om armoede te bestrijden?

Grafiek 11 Eigen initiatief

De helft van de bevolking (52%) geeft aan wel eens kleding of voedsel aan arme mensen in Nederland te hebben gegeven. Zo'n 40% heeft wel eens geld gegeven aan een goed doel of aan armen zelf. Bijna eenderde heeft nog nooit iets gedaan voor arme mensen in Nederland. Men ziet dit kennelijk toch meer als taak van de overheid (zie grafiek 9). Mensen met een boven modaal of hoog huishoudinkomen geven vaker geld aan goede doelen of kleding en voedsel aan armen. Dit is niet verwonderlijk omdat deze mensen meer te besteden hebben dan de wat armere groepen in de samenleving.

4 Onderzoeksresultaten Den Haag

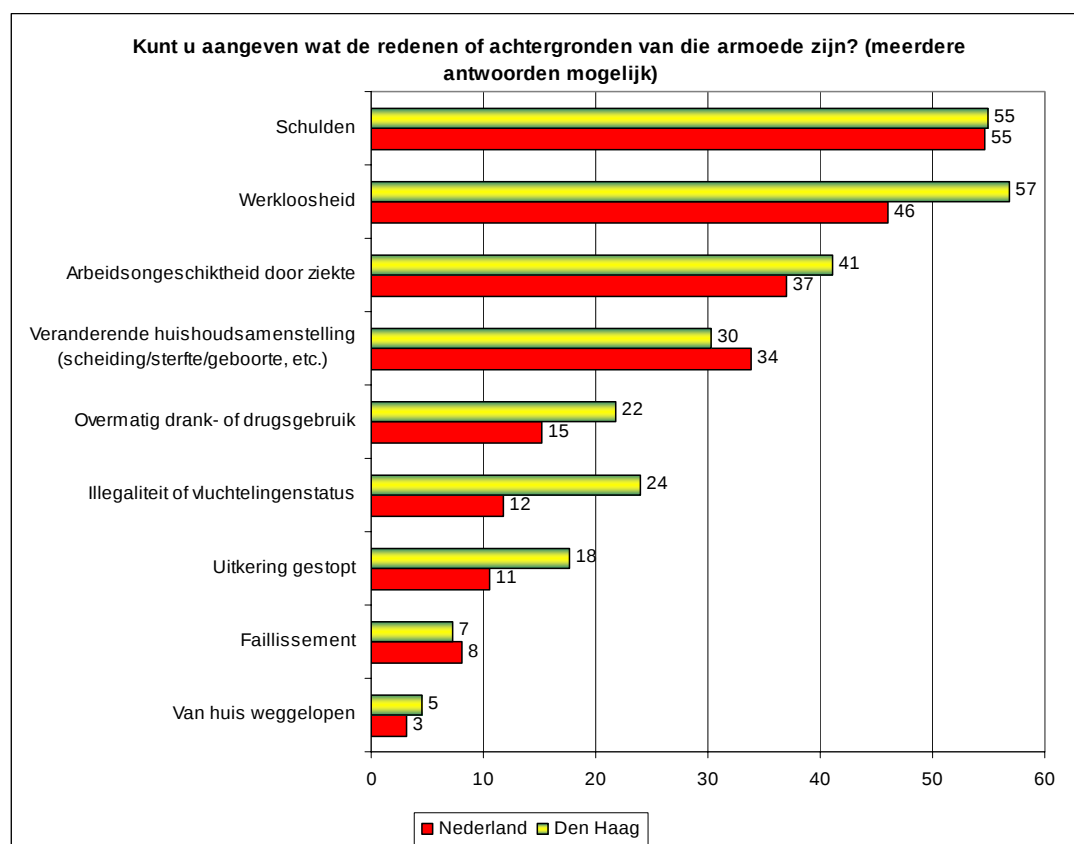
4.1 Den Haag vergeleken met landelijk beeld

In dit hoofdstuk wordt specifiek ingegaan op de armoedebeleving in Den Haag. Hierbij wordt de Haagsche armoedebeleving vergeleken met de landelijke. Hierbij worden de resultaten steeds in grafiekvorm gepresenteerd. Onder de grafieken wordt tekstueel ingegaan op significante verschillen. Vervolgens wordt gekeken naar drie typen wijken in Den Haag, wijken met gemiddeld veel lage inkomens, wijken met relatief veel gemiddelde inkomens en wijken met relatief veel hoge inkomens. Deze resultaten worden alleen tekstueel beschreven. In de bijlage zijn alle resultaten voor Den Haag en de Haagsche wijken in tabelvorm opgenomen.

4.1.1 Armoede in de directe omgeving en persoonlijke situatie

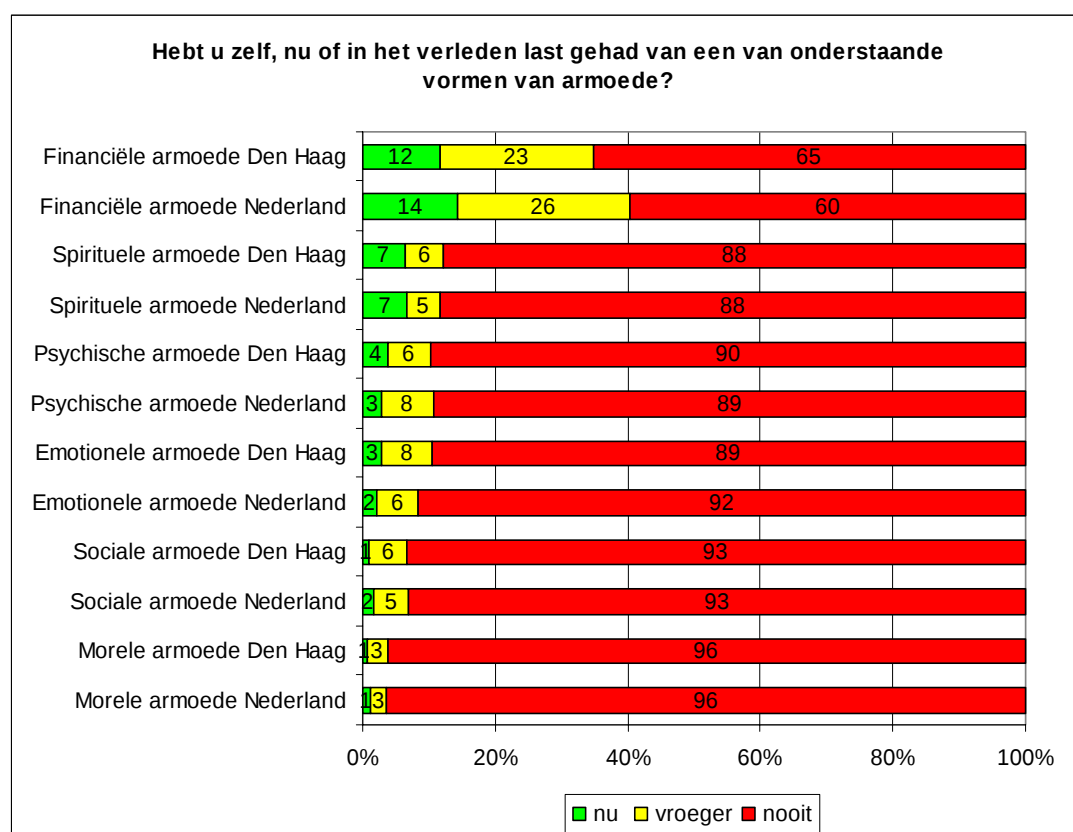
De Haagsche bevolking verschilt niet van de landelijke voor wat betreft het persoonlijk kennen van mensen die in armoede leven. Wel geeft de Haagsche bevolking vaker dan de gemiddelde Nederlanders aan in een buurt te wonen met gemiddeld tot veel armoede.

Grafiek 12 Reden van armoede bekenden Den Haag

Wel noemen de Hagenaars vaker als achtergrond van armoede van kennissen: werkloosheid, een gestopte uitkering, illegaliteit of vluchtelingenstatus. Over het algemeen liggen de werkloosheidspercentages in Den Haag iets boven het landelijk gemiddelde.² Ook de concentraties vluchtelingen of illegalen zijn in grote steden over het algemeen hoger dan landelijk. Wellicht dat de Haagsche bevolking wat meer bekend is met werkloosheid en vluchtelingen.

Grafiek 13 Persoonlijk last van armoede, Den Haag

Wat betreft de persoonlijke situatie geven Hagenaars vaker aan nooit last te hebben gehad van financiële armoede. Op de overige vormen van armoede vertoont de Haagsche bevolking geen afwijkingen met de rest van Nederland.

² Bron: NiDi (Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut), *Bevolkingsvraagstukken in Nederland anno 2006, Grote steden in demografisch perspectief*

Tabel 5 Rondkomen, Den Haag

Hoe goed kunt u zelf rondkomen met uw totale nettohuishoudinkomen?	Den Haag	Nederland
Zeer moeilijk	5	5
Moeilijk	7	8
Eerder moeilijk dan makkelijk	29	28
Gemakkelijk	46	48
Zeer gemakkelijk	14	11

Wat betreft rondkomen verschilt de Haagsche bevolking nauwelijks van de landelijke. Wat betreft uitkeringen zien we in Den Haag wel een ander beeld dan landelijk.

Tabel 6 Uitkeringen

Heeft er iemand in uw huishouden op dit moment een uitkering? (een antwoord mogelijk)	Den Haag %*	Nederland %
Nee, niemand	73	65
Ja, pensioen	8	14
Ja, bijstand	6	3
Ja, WW (Werkloosheidswet)	3	4
Ja, WAO/WIA (Wet Arbeidsongeschiktheid)	7	9
Ja, anders	3	3

* Rood betekent significant meer en blauw significant minder

In Den Haag geeft men enerzijds vaker aan dat niemand binnen het huishouden een uitkering heeft. Anderzijds geeft men in Den Haag ook vaker aan dat iemand in het huishouden een bijstandsuitkering ontvangt. In Den Haag blijken minder pensioengerechtigden te zijn dan landelijk.

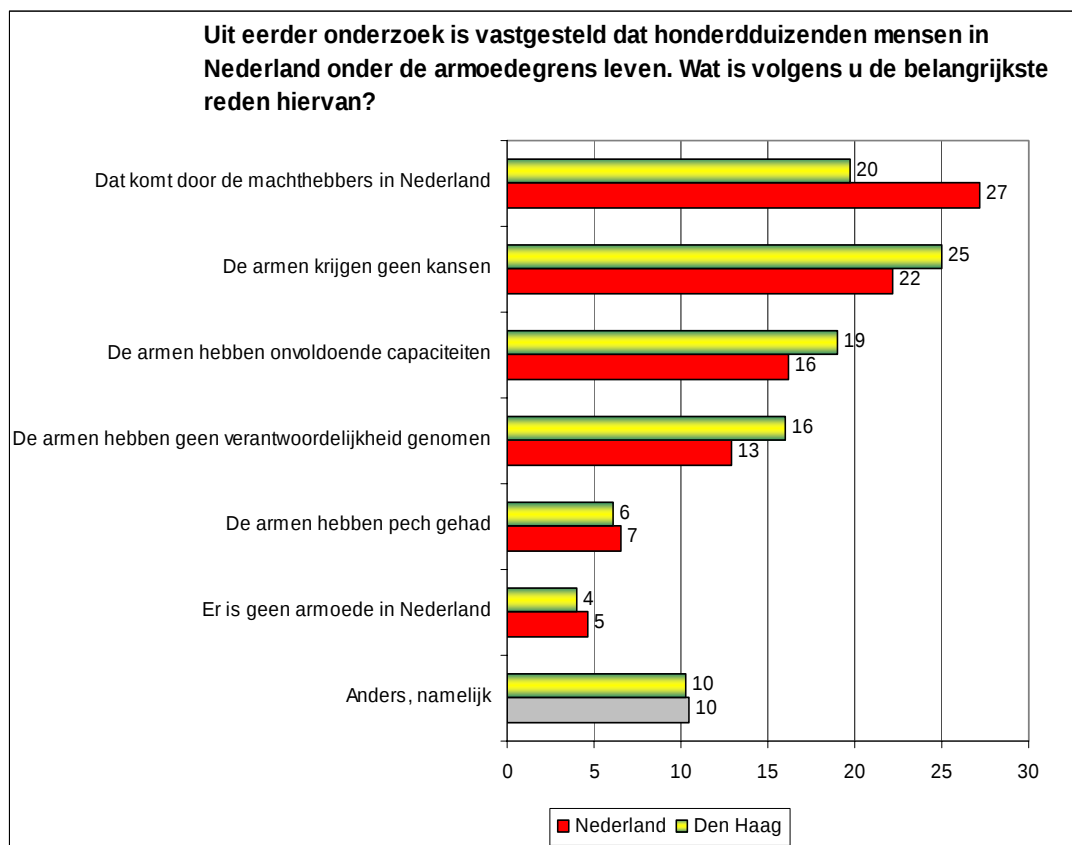
Samengevat lijkt het erop dat men in Den Haag minder armoede in de omgeving en de persoonlijke situatie ervaart dan landelijk. Dit is opmerkelijk omdat uit cijfers van het CBS blijkt dat het aandeel lage inkomens, volgens de CBS-definitie, in 2004 in Den Haag (14%) hoger ligt dan landelijk (9%).³ Het is wel mogelijk dat men zich gemiddeld genomen in Den Haag minder arm voelt dan landelijk. In het huidige onderzoek wordt meer naar de subjectieve beleving van armoede gevraagd en die is in Den Haag wellicht lager dan landelijk, omdat men een ander referentiekader heeft.

4.1.2 Opvattingen over armoede

Om te kijken of Hagenaars ook verschillen in hun opvattingen over armoede is een vergelijking gemaakt tussen Haagsche en landelijk opvattingen.

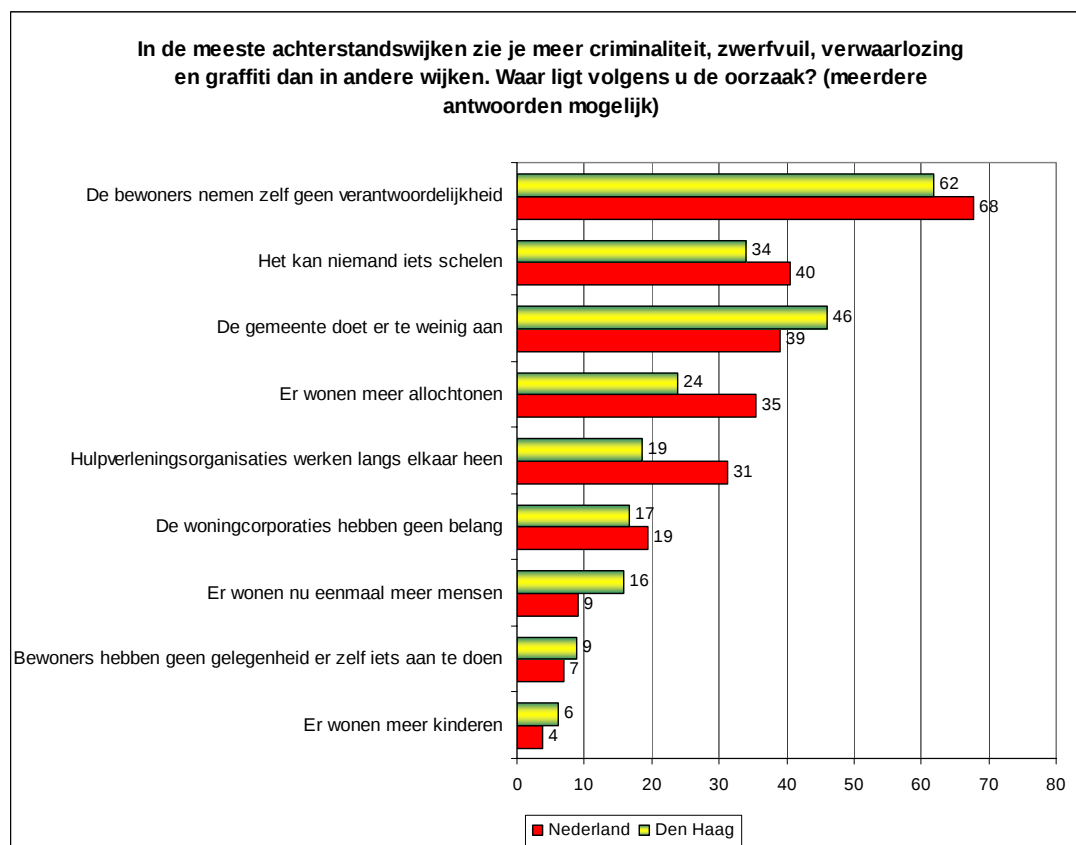
³ Bron: CBS, *Sociaaleconomische trends, 1^e kwartaal 2007*

Grafiek 14 Oorzaken van armoede, Den Haag

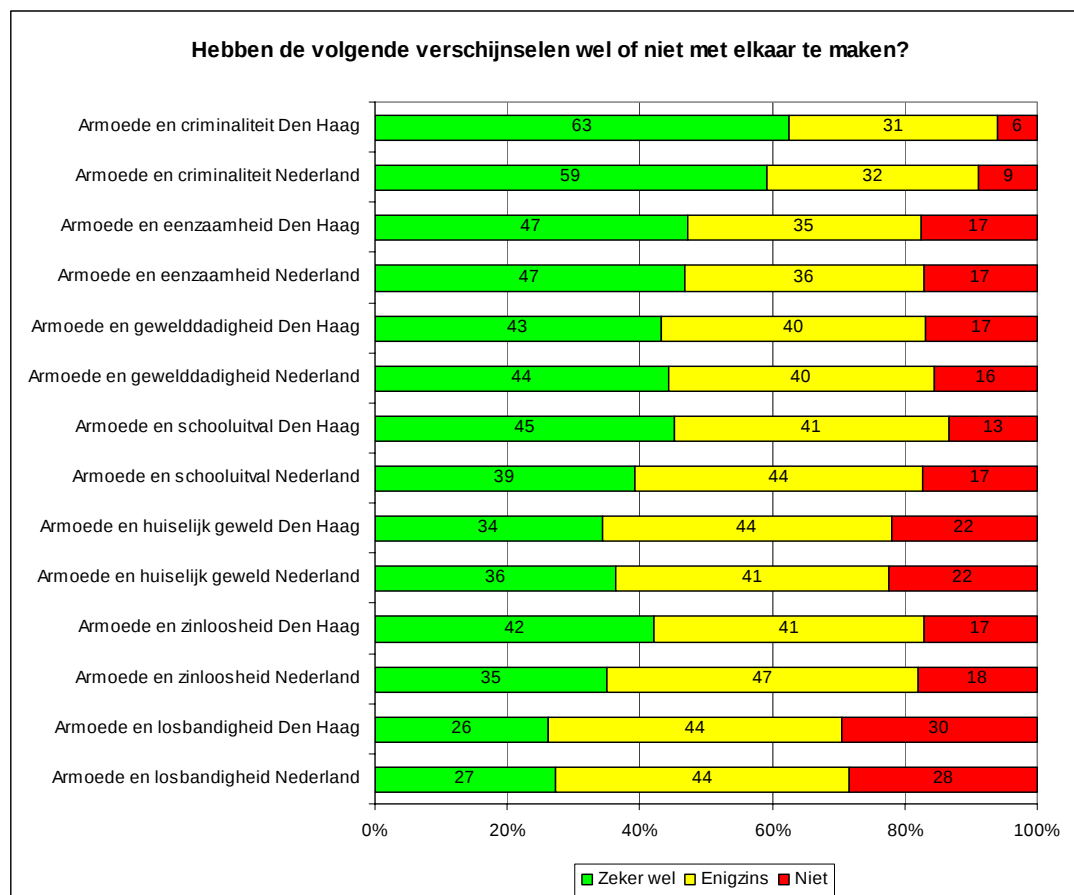
Eenvijfde van de Haagsche bevolking (20%) geeft aan dat landelijke armoede te wijten is aan de machthebbers. Dat is een beduidend lager aandeel dan het landelijke (27%). Op de overige oorzaken verschilt de Hagenaar nauwelijks van de gemiddelde Nederlanders. Echter, het lijkt erop dat Hagenaars oorzaken van armoede misschien wat vaker bij de burgers zelf leggen. Hoe kijkt de Hagenaar dan tegen de verloedering van achterstandswijken aan? Geeft men ook hierbij minder vaak de machthebbers de schuld?

Grafiek 15 Achterstandswijken, Den Haag

Ruim de helft van de Haagsche bevolking (62%) geeft aan dat de verloedering in achterstandswijken veroorzaakt wordt door een gebrek aan verantwoordelijkheid bij de bewoners zelf. Dit percentage is echter lager dan het landelijke (68%). Verder geven Hagenaars vaker aan de gemeente schuld heeft aan de verloedering omdat deze te weinig doet aan de situatie in achterstandswijken. Ook geven Hagenaars vaker aan dat de verloedering komt doordat in achterstandswijken nu eenmaal meer mensen wonen. Wellicht dat een hogere bevolkingsdichtheid van een grote stad als Den Haag hierop van invloed is. Men geeft in Den Haag minder vaak aan dat Nieuwe Nederlanders verantwoordelijk zijn voor de verloedering, dat de hulpverleningsorganisaties langs elkaar heen werken en dat het niemand iets kan schelen. Wat betreft de Nieuwe Nederlanders is het goed mogelijk dat men in Den Haag meer dan gemiddeld bekend is met etnische minderheden, waardoor men hier misschien wat toleranter tegenover staat dan de gemiddelde Nederlander. De verloedering in de achterstandswijken wordt vaker toegeschreven aan de gemeente en hogere concentraties van bewoners en minder vaak aan Nieuwe Nederlanders of slecht functionerende hulpverleningsorganisaties. Er dient hierbij te worden opgemerkt dat het in de vraagstelling niet ging om specifieke Haagsche achterstandswijken. Er kan uit deze antwoorden ook niet direct worden afgeleid dat men specifiek de gemeente Den Haag bedoelt die te weinig doet.

Grafiek 16 Relatie van armoede met andere verschijnselen, Den Haag

Over het algemeen verschillen Hagenaars nauwelijks van de landelijke bevolking inzake de relatie van armoede met andere verschijnselen. De Haagsche bevolking geeft wel vaker aan dat armoede gepaard gaat met schooluitval en zinloosheid. Het is goed mogelijk dat specifieke problematiek van grote steden, zoals hogere schooluitval en vandalisme, hieraan ten grondslag ligt.⁴

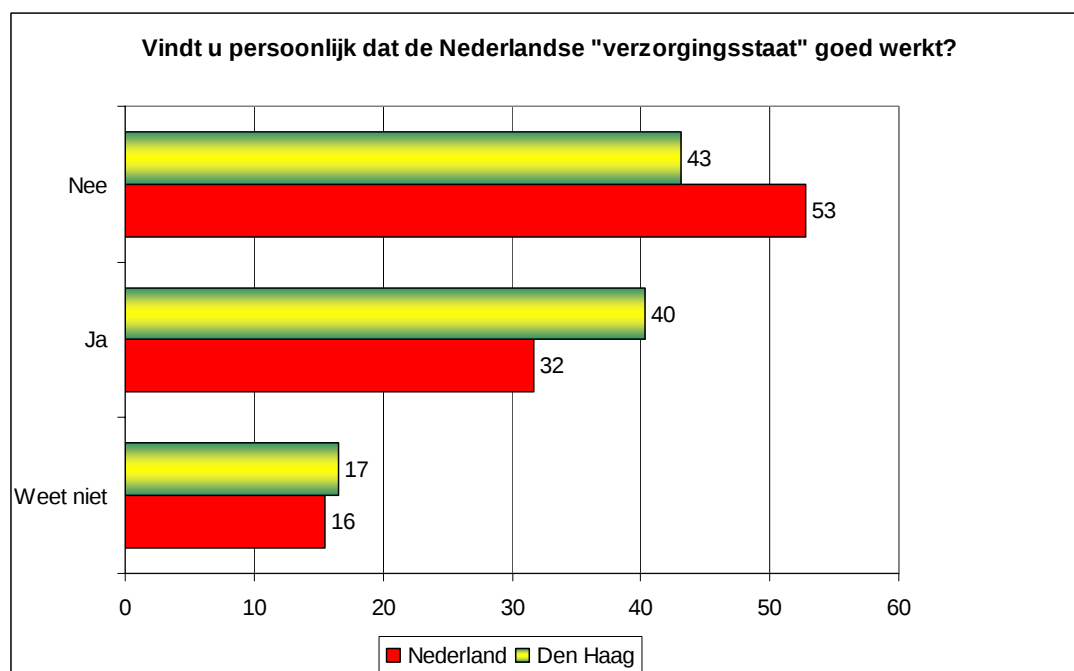
Hagenaars denken trouwens bij het begrip armoede vaker eerst aan geld dan de gemiddelde Nederlander. Net als de gemiddelde Nederlander vindt men in Den Haag financiële armoede het ergst, gevolgd door respectievelijk sociale, morele, emotionele, psychische en spirituele armoede. Hagenaars vinden sociale en psychische armoede minder erg dan de gemiddelde Nederlander.

⁴ Bron: NiDi (Nederlands Interdisciplinair Demografisch Instituut); *Bevolkingsvraagstukken in Nederland anno 2006, grote steden in demografisch perspectief*

4.1.3 Armoedebestrijding, beleid

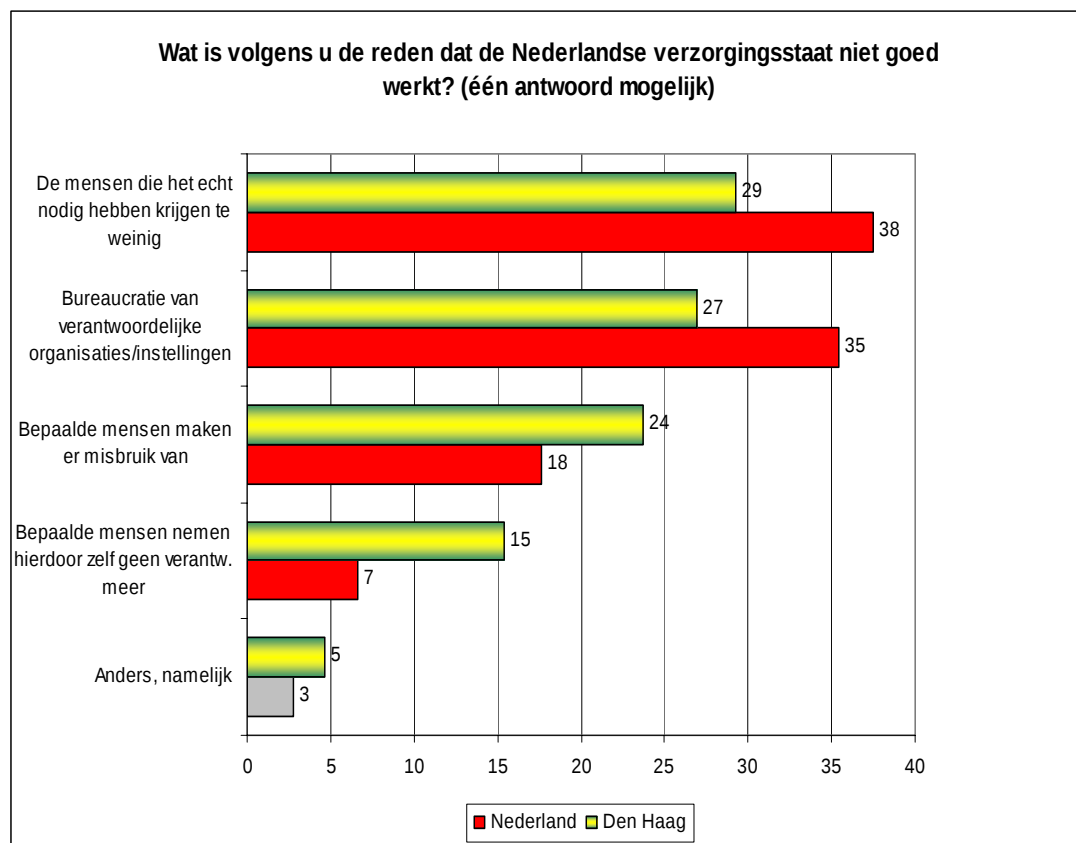
In het bovenstaande is al beschreven dat Hagenaars zich wellicht wat minder arm voelen dan de landelijke bevolking. Daarnaast wordt de verzorgingsstaat in grote lijnen in Den Haag vormgegeven. Is het mogelijk dat dergelijke verschillen van invloed zijn op de houding van Hagenaars ten aanzien van het beleid en de praktijk van armoedebestrijding?

Grafiek 17 Functioneren van de verzorgingsstaat, Den Haag

Hagenaars vinden vaker dan de gemiddelde Nederlander dat de verzorgingsstaat goed werkt. Het is goed mogelijk dat de geringere subjectieve armoede in Den Haag dit verschil heeft beïnvloed. Nu doet zich de vraag voor of de Hagenaars die vinden dat de verzorgingsstaat niet goed werkt, hiervoor ook dezelfde redenen aandragen als de gemiddelde Nederlander?

Grafiek 18 Redenen niet functioneren van verzorgingsstaat, Den Haag

Mensen die de verzorgingsstaat niet goed vinden werken, geven vaker aan dat door de verzorgingsstaat mensen zelf geen verantwoordelijkheid meer nemen. In de hofstad is men minder vaak van mening dat de verzorgingsstaat niet goed functioneert als gevolg van bureaucratie van de verantwoordelijke organisaties en instellingen. Ook geeft men in Den Haag minder vaak aan dat de mensen die het echt nodig hebben te weinig krijgen. Kortom, de Hagenaar is positiever dan de gemiddelde Nederlander over het functioneren van de verzorgingsstaat en houdt voor falen vaker de burger zelf verantwoordelijk.

Omdat de Haagsche bevolking de oorzaak bij de burgers zelf legt, is niet verwonderlijk dat men in Den Haag positiever is over huisbezoeken bij uitkeringsgerechtigden dan de gemiddelde Nederlander. In den Haag is 87% voor deze bezoeken. Landelijk is dat 80%.

Tabel 4 Stellingen verzorgingsstaat, Den Haag

Stellingen	Den Haag % (zeer) mee eens *	Nederland % (zeer) mee eens
Het ontvangen van een uitkering brengt ook een plicht mee tegenover de maatschappij	77	84
Mensen die een uitkering krijgen zijn hier over het algemeen dankbaar voor	65	62
De meeste armen zijn medeverantwoordelijk voor hun situatie	51	52
Uitkeringen maken mensen lui	56	49
Armoede overkomt je	49	49
Armoede is een fout of falen van de maatschappij	41	46
Armoede is nauwelijks te verhelpen	26	28
Als mensen een uitkering krijgen zullen ze meer doen aan zelfontwikkeling en zelfontplooiing	19	24
Het ontvangen van een uitkering geeft mensen een gevoel van verantwoordelijkheid	21	17
Het ontvangen van een uitkering draagt bij aan zelfrespect en trots	18	10

* Rood betekent significant meer en blauw significant minder

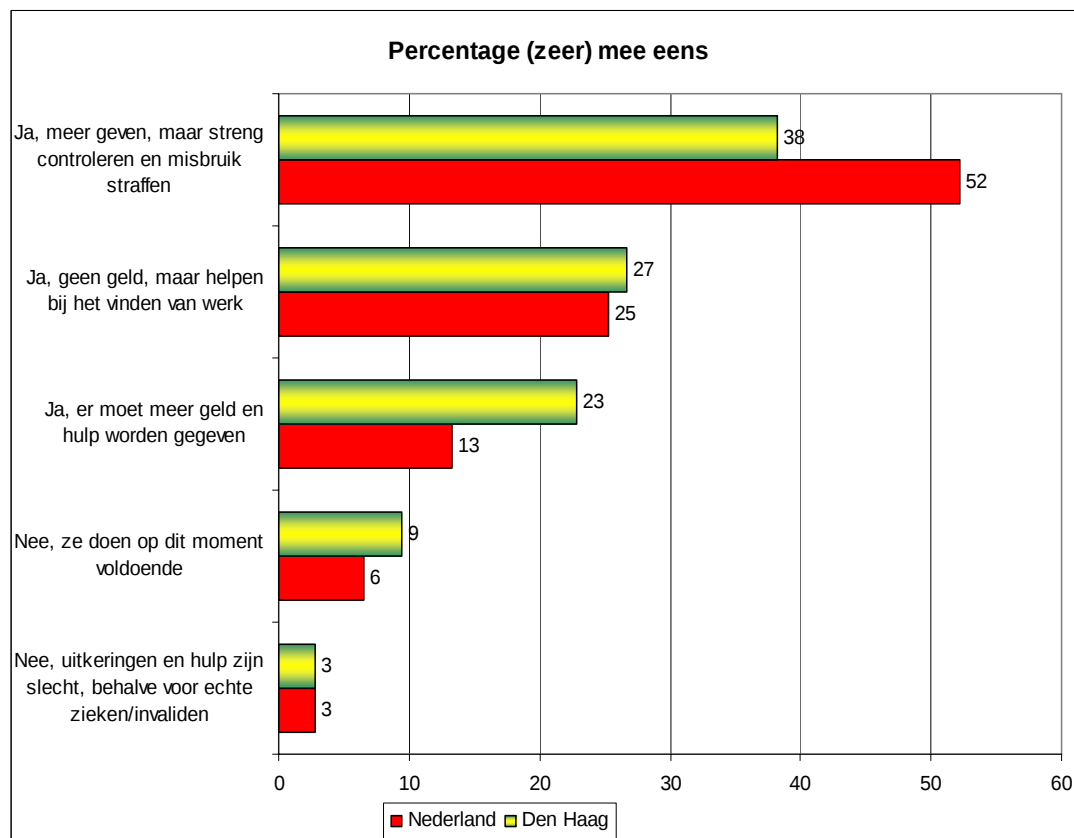
Over het algemeen lijkt men in Den Haag wat negatiever over het ontvangen van een uitkering. Men geeft in Den Haag namelijk vaker aan dat uitkeringen leiden tot luiheid en minder vaak dat mensen die een uitkering krijgen meer zullen doen aan zelfontplooiing. Daarnaast geeft men in Den Haag minder vaak aan dat het ontvangen van een uitkering een plicht meebrengt tegenover de maatschappij. Echter het effect dat uitkeringen hebben op zelfrespect en trots wordt in Den Haag vaker aangegeven dan landelijk.

Samengevat vinden Hagenaars de verzorgingsstaat beter functioneren dan de gemiddelde Nederlander, ziet men vaker de burger als verantwoordelijk voor het falen van de verzorgingsstaat en is men wat negatiever over de effecten van uitkeringen. Nu doet zich de vraag voor of deze verschillen ook leiden tot andere accenten in de praktijk van armoedebestrijding?

4.1.4 Armoedebestrijding, praktijk

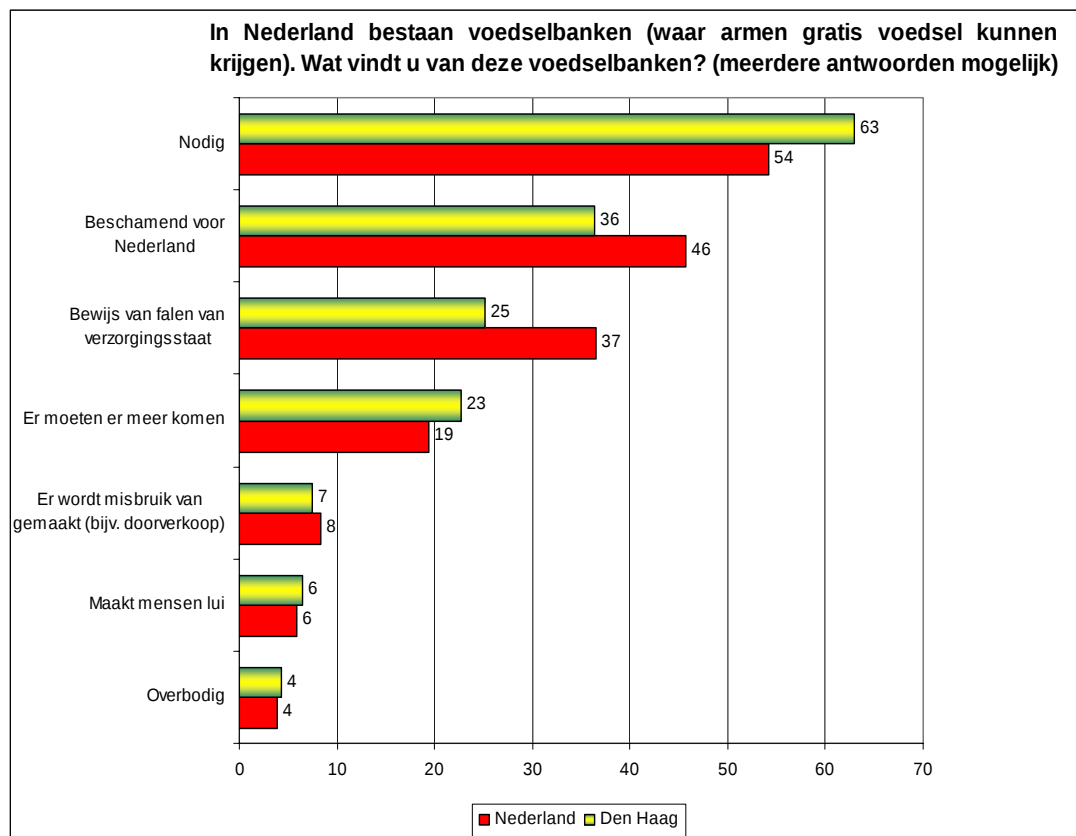
In grafiek 19 wordt de houding van Hagenaars ten opzichte van de aanpak van armoedebestrijding vergeleken met de Nederlandse bevolking.

Grafiek 19 Aanpak overheid en instanties, Den Haag

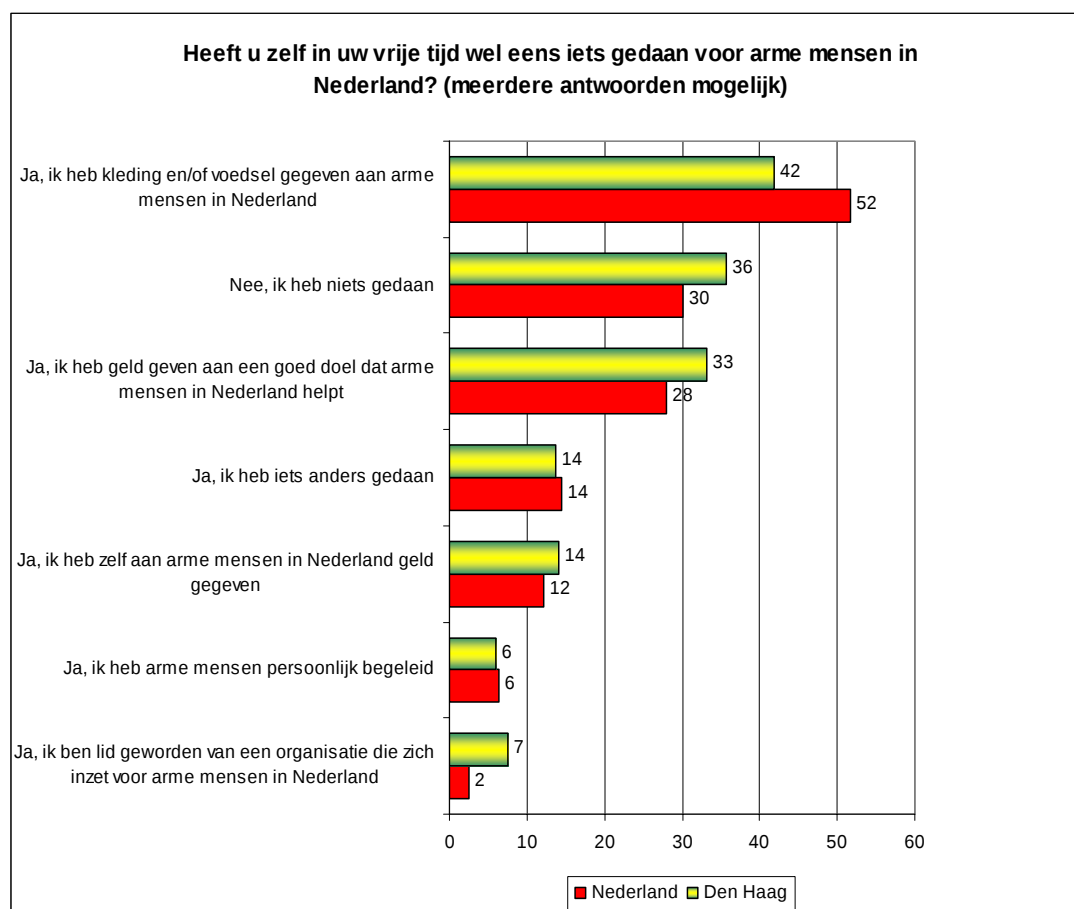
Hagenaars geven beduidend minder vaak dan de gemiddelde Nederlander aan dat de instantie meer moeten geven, maar ook strenger moeten controleren. Daarnaast geeft een vijfde van de Haagsche bevolking (23%) aan dat de overheid en instanties meer geld en hulp moeten bieden. Dit is beduidend hoger dan het landelijk percentage. Ongeveer 9% vindt dat de overheid en instanties momenteel voldoende doen voor mensen die tekort komen. Het lijkt erop dat in Den Haag de meningen over wat de overheid en instanties zouden moeten ondernemen in de armoedebestrijding wat meer verdeeld zijn dan landelijk. Enerzijds is men vaker voor meer geld geven en minder voor controle. Anderzijds vindt men ook vaker dat de overheid en instanties momenteel voldoende doen en niet meer hulp hoeven te bieden. Maar hoe kijkt de Hagenaar dan aan tegen particuliere initiatieven zoals de voedselbanken? Geldt hiervoor dezelfde verdeeldheid?

Grafiek 20 Voedselbanken, Den Haag

Over de voedselbanken is de Haagsche bevolking minder verdeeld dan over wat de overheid zou moeten ondernemen. Namelijk 63% vindt dat de voedselbanken nodig zijn. Dat is hoger dan het landelijke percentage van 54%. Daarnaast geven Hagenaars minder vaak aan dat de voedselbanken beschamend zijn voor Nederland en een bewijs van een falende verzorgingsstaat. Kortom, de Hagenaar staat gemiddeld wat positiever ten aanzien van voedselbanken. Het is mogelijk dat in een grote stad als Den Haag de noodzaak hiervan duidelijker is dan in een kleine gemeente. In grote steden is vaak een wat individualistischer klimaat dan in kleinere gemeenten. In kleinere gemeenten is daarom misschien een hechter sociaal vangnet waarbij mensen in nood worden geholpen door bijvoorbeeld burens of familieleden. In een stad als Den Haag is het misschien makkelijker om onopgemerkt in de massa op te gaan en geen hulp van naasten te ontvangen.

Grafiek 21 Eigen initiatief, Den Haag

In Den Haag zegt men vaker persoonlijk niets te hebben gedaan voor armen in Nederland. Men geeft minder vaak aan persoonlijk kleding of voedsel te geven aan armen. Aan de andere kant geeft men in Den Haag vaker geld aan goede doelen en is men vaker lid van organisaties die zich inzetten voor armen. Dus doet men in Den Haag persoonlijk wat minder op directe wijze aan armoedebestrijding, maar geeft men wel vaker op indirecte wijze via goede doelen of organisaties.

4.2 Haagse wijken

In deze paragraaf wordt de armoedebelasting van drie typen Haagsche wijken beschreven. De wijken zijn ingedeeld naar het gemiddeld aantal lage, midden of hoge inkomens. Hiervoor is de indeling van het CBS/Inkomensstatistiek gebruik:

- laag huishoudinkomen <22.600 euro netto per jaar
- midden huishoudinkomen tussen de 22.600 en 41.500 euro netto per jaar
- hoog huishoudinkomen >41.500 euro netto per jaar

Wijken die gemiddeld meer lage inkomens hebben zijn ingedeeld bij de lage inkomenswijken, wijken met relatief meer gemiddelde inkomens bij gemiddelde inkomenswijken en wijken met relatief meer hoge inkomens bij hoge inkomenswijken. Per wijktype (laag, gemiddeld of hoge inkomens) wordt een typering gegeven van de armoedebeleving. Hierbij wordt alleen ingegaan op significante afwijkingen van de landelijke cijfers. In de bijlage zijn tabellen opgenomen met resultaten voor Den Haag uitgesplitst naar de drie typen wijken.

4.2.1 Wijken met gemiddeld veel lage inkomens

Het nu volgende gaat specifiek over Haagsche wijken met gemiddeld meer lage inkomens (<22.600 euro nettohuishoudinkomen per jaar). Binnen deze selectie vallen wijken als de Schildersbuurt, het Transvaalkwartier, Duindorp, Moerwijk, Laakkwartier en Spoorwijk.

Directe omgeving

In Haagsche wijken met een beneden modaal inkomen geven mensen vaker dan de gemiddelde Nederlander aan armoede in de directe omgeving te zien. Zo geeft de helft van deze respondenten (53%) aan persoonlijk iemand te kennen die in armoede leeft. Hiervoor geeft men in deze wijken vaker dan de gemiddelde Nederlander aan dat de redenen hiervan schulden (67%) en/of overmatig drank- of drugsgebruik (25%) zijn. Daarnaast geven mensen in deze wijken vaker aan in een buurt te wonen waar gemiddeld tot veel armoede heerst. Wat betreft de verschillende vormen van armoede geven mensen in deze wijken vaker aan mensen te kennen die kampen met financiële armoede. Men geeft juist minder vaak dan de gemiddelde Nederlander aan mensen te kennen met sociale, emotionele of spirituele armoede. Kortom, de bevolking van Haagsche wijken met gemiddeld veel lage inkomens zien meer armoede in de omgeving en het gaat hierbij vooral om financiële armoede.

Persoonlijke situatie

Opvallend is dat men in de wijken met gemiddeld veel lage inkomens nauwelijks afwijkt van de landelijke cijfers als het gaat om de vraag of men zelf wel eens last heeft gehad van een van de vormen van armoede. Echter, op de vraag of men goed kan rondkomen antwoorden mensen in de lage inkomenswijken vaker met (zeer) moeilijk. Daarnaast geven mensen in deze wijken ook beduidend vaker aan dat iemand binnen het huishouden een bijstandsuitkering ontvangt (14% in Den Haag en 3% landelijk). Het lijkt erop dat men dus wel meer moeite heeft met rondkomen, maar dat men dit niet vaker als armoede bestempeld. Het is mogelijk dat men moeite heeft met het uitkomen voor de eigen armoede omdat dit een maatschappelijk taboe is.

Opvattingen over armoede

Wat betreft de oorzaken van armoede vinden 36% van de mensen uit de lage inkomenswijken vaker dat de armen geen kansen krijgen. Dat is beduidend hoger dan landelijk (22%). Bij de overige oorzaken verschilt men nauwelijks van de landelijke houding. Wat betreft de verloedering wijken Hagenaars in achterstandswijken wel sterk af van de landelijke cijfers. Men wijt de verloedering vaker aan de gemeente die niets doet, aan het feit dat er nu eenmaal meer mensen en kinderen wonen en dat de bewoners zelf geen gelegenheid hebben er iets aan

te doen. Men wijt de verloedering minder aan slecht functionerende hulpverleningsorganisaties, Nieuwe Nederlanders of gebrek aan verantwoordelijkheid. Het lijkt erop dat mensen uit lage inkomenswijken zich min of meer machteloos voelen ten aanzien van armoede en verloedering. Men heeft het gevoel dat armen geen kansen krijgen en bewoners geen gelegenheid hebben om iets aan de verloedering in achterstandswijken te doen. Men geeft bijvoorbeeld ook vaker aan dat armoede iets is wat je overkomt en minder vaak dat armen medeverantwoordelijk zijn voor hun situatie.

In de Haagsche wijken met meer lage inkomens wordt armoede vaker in verband gebracht met zinloosheid en criminaliteit. Het is goed mogelijk dat dit verband vaker wordt gelegd omdat er meer criminaliteit en zinloze activiteiten, zoals vandalisme in achterstandswijken plaatsvinden.

Niet verwonderlijk is dat in de wijken met lage inkomens financiële armoede als ergste vorm van armoede wordt gezien. Mensen uit deze wijken geven ook vaker aan dat hun levensgeluk wordt bepaald door veel geld hebben. Men vindt dit ook vaker erg dan landelijk. Ook psychische armoede vindt men vaker erg. Emotionele en morele armoede daarentegen vindt men minder vaak erg dan landelijk.

Armoedebestrijding

In de Haagsche wijken met gemiddeld meer lage inkomens is men positiever over de verzorgingsstaat dan de gemiddelde Nederlander. 44% vindt dat deze goed functioneert. Landelijk is dat 40%. Wat betreft redenen waarom de verzorgingsstaat niet goed functioneert wijken mensen in achterstandswijken nauwelijks af van het gemiddelde. Dit zijn opmerkelijke resultaten. Op basis van de inkomensverdeling zou je verwachten dat men minder tevreden zou zijn over de verzorgingsstaat. Dit blijkt niet het geval. Dit is mogelijk te verklaren uit het feit dat men in deze wijken meer profijt van de verzorgingsstaat heeft. Wat betreft de stellingen over uitkeringen vindt men in de lage inkomenswijken vaker dat:

- mensen over het algemeen dankbaar zijn voor het ontvangen van een uitkering;
- uitkeringen een gevoel van verantwoordelijkheid geven;
- uitkeringen bijdragen aan zelfrespect en trots.

Men geeft daarentegen minder vaak aan dat het ontvangen van een uitkering ook een plicht tegenover de maatschappij met zich meebrengt. Kortom, men scoort in de lage inkomenswijken hoger op de positieve aspecten van uitkeringen.

Niet verwonderlijk is dat men in lage inkomenswijken vaker vindt dat de overheid en instanties meer geld en hulp moeten geven aan armen. Men geeft daarentegen minder vaak aan dat de overheid meer geld moet geven maar ook strenger moet controleren. Mogelijk voelen meer mensen in deze wijken zich in hun privacy aangetast door meer controle. Verder geeft men ook minder vaak aan dat de overheid geen geld moet geven maar meer moet helpen bij het vinden van werk. Het lijkt erop dat men in deze wijken geld en hulp noodzakelijker vindt bij armoedebestrijding dan werk. Wat betreft de voedselbanken vinden de Hagenaars in wijken met lage inkomens vaker dat deze nodig zijn en dat er meer

moeten komen. Men geeft minder vaak aan dat misbruik wordt gemaakt van voedselbanken en dat deze beschamend zijn voor Nederland of een bewijs van een falende verzorgingsstaat. Men staat in de achterstandswijken dus positiever tegenover van voedselbanken dan de gemiddelde Nederlander.

Mensen in de wijken met lagere inkomens doen zelf minder voor armen dan de gemiddelde Nederlander. Men geeft vaker aan niets gedaan te hebben op dit vlak. Het is goed mogelijk dat dat te maken heeft met de gemiddeld geringe financiële ruimte. Opmerkelijk is dat men wel vaker aangeeft dat met lid is van een organisatie die zich inzet voor arme mensen in Nederland.

4.2.2 Wijken met een gemiddeld inkomensniveau

Deze paragraaf gaat specifiek over Haagsche wijken met een gemiddeld inkomensniveau (tussen de 22.600 en 41.500 euro netto per jaar). Binnen deze selectie vallen wijken als de Bomen en Bloemenbuurt, Valkenboskwartier, Zeehelddenkwartier, Centrum, Leyenburg en Mariahoeven.

Directe omgeving

De bevolking van Haagsche wijken met een meer gemiddeld inkomensniveau wijkt nauwelijks van de gemiddelde Nederlander als het gaat om armoede in de directe omgeving. Echter, de mensen die persoonlijk iemand kennen die in armoede leeft geven vaker aan dat de reden hiervan illegaliteit of vluchtelingenstatus is. Verder geeft men minder vaak als reden het hebben van schulden.

Persoonlijke situatie

Ook wat betreft de persoonlijke situatie wijkt deze groep niet veel af van het gemiddelde. Men geeft echter wel vaker dan de gemiddelde Nederlanders aan nog nooit last te hebben gehad van financiële armoede. Men kan minder vaak (zeer) moeilijk rondkomen. Bij deze groep geeft men ook vaker aan dat niemand binnen het huishouden een uitkering ontvangt.

Samengevat verschillen de Haagsche bewoners van wijken met een gemiddeld inkomensniveau niet veel van de gemiddelde Nederlander. Het lijkt erop dat men in Den Haag binnen deze wijken nog net iets minder last heeft van armoede in de persoonlijke situatie.

Opvattingen over armoede

In de opvattingen over armoede verschilt de bevolking van de Haagsche wijken met gemiddelde inkomens ook niet erg van het landelijk gemiddelde. Men schrijft de oorzaken van armoede iets vaker aan machthebbers toe en de verloedering van achterstandswijken wat minder vaak aan Nieuwe Nederlanders en slecht functionerende hulpverleningsorganisaties. Men denkt in deze wijken bij armoede in eerste instantie wel vaker aan financiële armoede, maar men vindt morele armoede het ergst. Hierin verschilt deze groep van de gemiddelde Nederlanders maar ook van de Hagenaars in de wijken met meer lagere inkomens, die toch financiële armoede het ergst vinden. Het lijkt erop dat indien men een bepaald inkomensniveau heeft men ook meer oog voor andere (immateriële) vormen van armoede.

Armoedebestrijding

Ook in de houding ten aanzien van het functioneren van de verzorgingsstaat verschillen de bewoners van de middenstandswijken niet van de gemiddelde Nederlander. Maar degenen die hebben aangegeven dat de verzorgingsstaat niet goed functioneert, vinden vaker dat dit komt doordat bepaalde mensen hierdoor geen verantwoordelijkheid nemen. 89% van de bewoners in deze wijken is voorstander van huisbezoeken bij uitkeringsgerechtigden. Men is hier dus nog positiever dan de gemiddelde Nederlander. Daarnaast staat men binnen de Haagse middenstandswijken wat negatiever tegenover de effecten van uitkeringen dan de gemiddelde Nederlander. Zo geeft men minder vaak aan dat een uitkering leidt tot zelfontwikkeling en zelfontplooiing. Daarnaast geeft men vaker aan dat uitkeringen mensen lui maken. In de Haagse wijken met een gemiddeld inkomensniveau heeft met in grote lijnen dezelfde mening als de gemiddelde Nederlander ten aanzien van het armoedebestrijdingbeleid. Men is echter iets negatiever over het effect van uitkeringen, men heeft vaker het gevoel dat deze een afname van eigen verantwoordelijkheid in de hand werken.

Het lijkt erop dat de Haagse middenklassers gemiddeld wat meer aan eigen verantwoordelijkheid hechten. Ook in de aanpak van armoedebestrijding zegt deze groep vaker dat de overheid geen geld moet geven, maar meer moet helpen bij het vinden van werk. Daarnaast geeft men ook vaker aan dat de overheid momenteel voldoende doet aan armoedebestrijding. Opvallend is dat men ook in de middenstandswijken minder vaak dan de gemiddelde Nederlander aangeeft dat de overheid meer moet geven maar ook strenger moet straffen. Wat betreft de houding ten aanzien van voedselbanken verschillen de Haagse bewoners van middenstandswijken nauwelijks van de Nederlandse bevolking. Datzelfde geldt voor de eigen inzet voor armoedebestrijding.

4.2.3 Wijken met een gemiddeld hoog inkomensniveau

Ten slotte over de Haagse wijken met gemiddeld meer hoge inkomens (>41.500 euro netto huishoudinkomen per jaar). Binnen deze selectie vallen wijken als het Statenkwartier, het Benoordenhout, de Vogelwijk en Westbroekpark/Duttendel.

Directe omgeving

Niet verwonderlijk is dat bewoners van deze wijken van Den Haag minder armoede in de directe omgeving zien dan de gemiddelde Nederlander. Men woont niet in een arme buurt en kent ook weinig mensen die in armoede leven.

Persoonlijke situatie

Ook in de persoonlijke situatie is minder armoede dan gemiddeld. Men kan over het algemeen (zeer) gemakkelijk rondkomen.

Opvattingen over armoede

Uit het bovenstaande blijkt dat deze groep totaal andere ervaringen met armoede heeft dan bijvoorbeeld de groep Hagenaars uit de wijken met meer lagere inkomens. Hebben deze mensen dan ook andere opvattingen over armoede? Inderdaad geven mensen uit deze wijken bijvoorbeeld vaker aan dat de oorzaak van armoede een gebrek aan capaciteiten bij de armen is. Men stelt beduidend min-

der vaak dat armoede te maken heeft met dat armen geen kansen krijgen of dat de machthebbers de oorzaak zijn. Ook de verloedering in achterstandswijken schrijft men beduidend vaker toe aan het feit dat bewoners zelf geen verantwoordelijkheid nemen. Men houdt dus meer de burger zelf verantwoordelijk voor armoede en verloedering. Dit is een grote tegenstelling met de mensen in de wijken met lagere inkomens die armoede voor een groot deel ook aan de machthebbers wijten. Wat betreft de connectie van armoede met andere verschijnselen verschilt de mening van inwoners van 'rijke' wijken nauwelijks van de landelijke mening. Ook binnen deze wijken blijkt er meer aandacht te zijn voor de immateriële kanten van armoede. Men vindt net als bij de middenstandswijken morele armoede het ergst. Men noemt dit ook vaker dan de gemiddelde Nederlander.

Armoedebestrijding

De Haagsche bevolking in buurten met meer hogere inkomens vinden vaker dan de gemiddelde Nederlander dat de verzorgingsstaat goed functioneert. De mensen die vinden dat deze niet goed functioneert zeggen vaker dat dit ligt aan het feit dat bepaalde mensen door de verzorgingsstaat geen verantwoordelijkheid meer nemen. Men staat binnen deze wijken ook positiever tegenover huisbezoeken. Ook hieruit blijkt dat de mensen in de betere buurten van Den Haag meer waarde hechten aan eigen verantwoordelijkheid. Dit blijkt ook uit het feit dat deze groep lager scoort op de stellingen dat armoede een fout is van de maatschappij en dat armoede je overkomt. Kortom, de meer welgestelde Hagenaars vinden vaker dat men zelf verantwoordelijk is voor armoede en niet de machthebbers of de maatschappij. Het is dan ook niet verassend dat men binnen dit deel van de Haagsche bevolking vaker vindt dat de overheid momenteel voldoende doet aan armoedebestrijding en dat men niet méér geld moet geven. Over de voedselbanken heeft deze groep niet echt een afwijkende mening. Echter, men geeft minder vaak aan dat voedselbanken een bewijs van een falende verzorgingsstaat zijn. Omdat deze groep waarschijnlijk het minst belang heeft bij voedselbanken en daarnaast ook nog eens meer waarde hecht aan eigen verantwoordelijkheid, vindt men voedselbanken niet vaker dan gemiddeld overbodig. Kennelijk ziet men wel een bepaalde noodzaak van voedselbanken. De persoonlijke inzet van de Hagenaars uit de meer welgestelde wijken verschilt nauwelijks van het gemiddelde. Men geeft wel vaker geld aan een goed doel dat arme mensen in Nederland helpt. Dat is voor deze groep ook minder moeilijk dan voor anderen omdat men nu eenmaal ook meer te besteden heeft.

5 Onderzoeksresultaten Mentality

Uit het vorige hoofdstuk blijkt dat mensen met verschillende inkomensniveaus op andere manieren tegen armoede aankijken. Inkomensniveaus op zichzelf kunnen de publieke attitude ten opzichte van de Nederlandse armoedeproblematiek echter maar deels verklaren. In het volgende hoofdstuk wordt dieper ingegaan op de beleavingswereld van de Nederlandse bevolking. De armoedebeleving wordt beschreven aan de hand van de verschillende Mentality-milieus. Hierbij worden alleen significante verschillen vermeld. Er worden geen percentages genoemd. Deze zijn in de tabellen in de bijlage opgenomen. Het hoofdstuk begint met een korte inleiding van het Mentality-model. Vervolgens wordt per Mentality-milieu een profielschets gegeven van hoe men tegen armoede in Nederland aankijkt. Hierbij wordt dezelfde indeling gehanteerd als in de eerdere hoofdstukken.

5.1 Mentality-onderzoek

Inzichten in waarden en leefstijlen van doelgroepen zijn onmisbaar geworden voor hedendaagse bedrijven, overheden en organisaties. Wie effectief wil communiceren en de loyaliteit van consumenten, burgers en leden/donateurs wil vergroten, zal precies moeten weten met wie hij van doen heeft. Daarnaast biedt kennis van waardeoriëntaties een verklarend kader voor de attitudes en het gedrag van mensen. De inzet van Mentality maakt dit mogelijk. Met het instrument van 'sociale milieus' kan, dwars door allerlei sociodemografische structuren heen, een onderscheid gemaakt worden tussen doelgroepen op basis van consistente en coherente mentaliteitsprofielen.

Mentality is de naam van het waarden- en leefstijlenmodel dat Motivaction op eigen initiatief en in samenwerking met buitenlandse partnerbureaus sinds 1997 uitvoert. Normen en waarden vormen de sleutel die toegang geeft tot de beleavingswereld en de leefstijl van de hedendaagse Nederlander. Ze maken inzichtelijk waarom mensen ambiëren wat ze ambiëren, kopen wat ze kopen, eten wat ze eten, zien wat ze zien en lezen wat ze lezen, etc.

Sociale milieus

Op basis van kwalitatieve diepte-interviews en grootschalig kwantitatief onderzoek (schriftelijk en via een webpanel) heeft Motivaction een segmentatie ontwikkeld van de bevolking op basis van normen en waarden: sociale milieus. De sociale milieus zijn groepen van mensen die op een vergelijkbare manier in het leven staan: zij hebben vergelijkbare waarden en normen ten aanzien van maatschappelijke kwesties, werk, consumeren, esthetiek, sociale relaties en tonen overeenkomstige ambities en aspiraties.

Uit empirisch onderzoek over meerdere jaren is gebleken dat de sociale milieus een stabiele, consistente en praktisch bruikbare segmentatie vormen. Zij maken sterke differentiatie mogelijk in talloze beleidsvelden en markten. Waarden zijn in hoge mate generatiegebonden en krijgen vaste vorm in de leeftijd van circa 16 tot 24 jaar. Bekende wetenschappelijke auteurs die over waarden en generaties

hebben gepubliceerd zijn de Nederlandse generatiesocioloog Henk Becker en de Amerikaanse politicoloog Roland Inglehart.

Wij onderscheiden de volgende milieus:

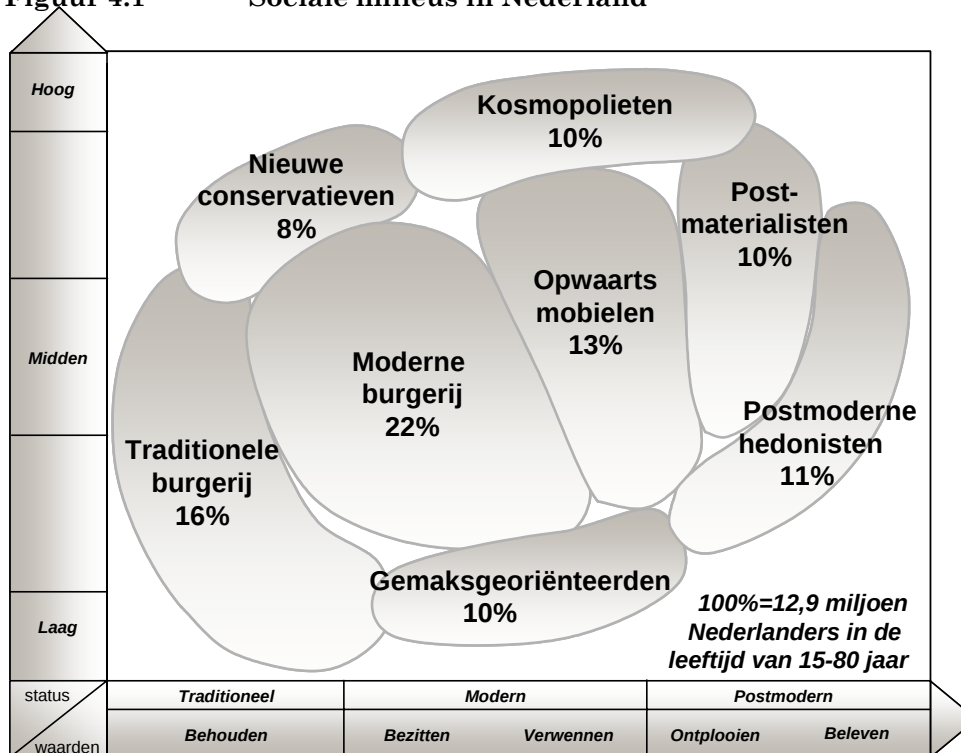
- traditionele burgerij (16%)
- moderne burgerij (22%)
- opwaarts mobilen (13%)
- postmaterialisten (10%)
- postmoderne hedonisten (11%)
- kosmopolieten (10%)
- gemaksgewijzen (10%)
- nieuwe conservatieven (8%)

De verschillende sociale milieus met hun eigen karakteristieke waardeprofielen kunnen globaal worden ingedeeld aan de hand van drie waardenoriëntaties:

- een traditionele waardenoriëntatie gekenmerkt door de waarde 'behouden';
- een moderne waardenoriëntatie gekenmerkt door de waarden 'bezitten' en 'verwennen';
- een postmoderne waardenoriëntatie gekenmerkt door de waarden 'ontplooien' en 'beleven'.

Deze drie waardenoriëntaties zijn bij de schematische weergave van de sociale milieus als uitgangspunt genomen en zijn bepalend voor de horizontale as van de milieu-index. De verticale as van de milieu-index is samengesteld op basis van sociaal-economische status.

Figuur 4.1 Sociale milieus in Nederland

5.2 Traditionele burgerij

De moralistische, plichtsgetrouwe en op de status-quo gerichte burgerij die vasthoudt aan tradities en materiële bezittingen.

5.2.1 Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie

Wat betreft armoede in de directe omgeving verschillen traditionele burgers niet van het landelijk gemiddelde. Men geeft binnen dit milieu wel vaker aan in een buurt te wonen met weinig tot geen armoede. Ook op het persoonlijke vlak geven traditionele burgers vaker dan gemiddeld aan zelf nooit financiële of psychische armoede te hebben gekend. Men geeft ook vaker aan gemakkelijk rond te komen met het nettohuishoudinkomen. Deze resultaten zijn enigszins verrassend te noemen, omdat dit milieu de meeste senioren kent. Mensen die van een AOW al dan niet aangevuld met pensioen rondkomen. Uit de resultaten blijkt ook dat onder traditionele burgers vaker iemand in het huishouden een pensioen geniet. Het waardenprofiel van dit milieu biedt hiervoor een mogelijke verklaring. De meer traditionele instelling van dit milieu kan tot gevolg hebben dat men niet snel klaagt en dat men het gevoel heeft dat je blij moet zijn met wat je hebt.

Traditionele burgers geven wel vaker aan mensen te kennen die een spiritueel armoedig leven leiden. Deze constatering heeft te maken met de sterke rol die religie speelt binnen dit milieu. Traditionele burgers zijn van alle milieus het meest religieus (christelijk) ingesteld en hebben hierdoor waarschijnlijk meer oog voor mensen die dat niet zijn. Daarnaast geven traditionele burgers minder vaak aan mensen te kennen die in financiële, morele of emotionele armoede verkeren. Mogelijk zijn deze vormen van armoede min of meer taboe binnen dit milieu.

5.2.2 Opvattingen over armoede

De opvatting van traditionele burgers over de oorzaken van armoede verschillen nauwelijks van het landelijk gemiddelde.

Traditionele burgers geven vaker aan dat criminaliteit, zwerfvuil en verwaarlozing in achterstandswijken veroorzaakt worden doordat de bewoners zelf geen verantwoordelijkheid nemen. Dit antwoord is niet vreemd, gezien de hoge mate van plichtsbesef en verantwoordelijkheidsgevoel binnen dit milieu. Traditionele burgers geven ook vaker dan gemiddeld aan dat de situatie in achterstandswijken te maken heeft met het feit dat er in deze wijken meer kinderen wonen. De meer traditionele waardenoriëntatie van traditionele burgers staat ver af van de meer (post)modern georiënteerde jongeren. Het is daarom niet vreemd dat men juist binnen dit milieu jongeren in achterstandswijken vaker de schuld geeft voor zwerfvuil, graffiti en dergelijke.

Traditionele burgers denken bij armoede minder vaak in de eerste plaats aan geld. Voor wat betreft de diverse vormen vinden traditionele burgers morele armoede het ergst, gevolgd door financiële en sociale armoede. Overigens vindt men die laatste twee vormen van armoede wel wat minder erg dan het landelijk gemiddelde. Traditionele burgers vinden spirituele armoede wat erger dan de

gemiddelde Nederlander. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de meer religieuze instelling van dit milieu.

De traditionele burger verschilt al met al niet veel van de landelijke opvattingen over armoede. De situatie in achterstandswijken wordt vaker toegeschreven aan een gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel onder de bewoners.

5.2.3 Armoedebestrijding

Traditionele burgers verschillen ook niet van het landelijk gemiddelde in hun houding ten aanzien van de verzorgingsstaat. Het enige punt waar de mening van de traditionele burger enigszins afwijkt van het gemiddelde is dat men het minder vaak eens is met de stelling dat armen medeverantwoordelijk zijn voor hun situatie. Dit is opmerkelijk omdat binnen dit milieu juist zoveel waarde wordt gehecht aan eigen verantwoordelijkheid. Aan de andere kant hebben traditionele waarden als naastenliefde en solidariteit ook invloed op hoe men tegen armen aankijkt. Misschien dat deze waarden resulteren in een mildere houding ten opzichte van minderbedeelden. Dit ligt echter anders voor wat betreft de achterstandswijken, misschien zijn traditionele burgers wel wat negatiever over mensen in achterstandswijken, die in hun ogen niet leven naar de traditionele waarden van law en order.

Traditionele burgers wijken ook niet af van het gemiddelde in hun mening ten aanzien van wat de instanties meer zouden moeten doen voor mensen die te kort komen. Men vindt wel vaker dan gemiddeld dat de voedselbanken beschamend zijn voor Nederland en een bewijs van het falen van de verzorgingsstaat. Men is overigens ook minder vaak van mening dat er meer voedselbanken moeten komen.

Over het algemeen zijn traditionele burgers meer dan gemiddeld actief op het gebied van armoedebestrijding. Men helpt vaker door te doneren aan goede doelen en kleding, voedsel of geld te geven aan arme mensen in Nederland. Men geeft minder vaak aan nog nooit iets te hebben gedaan voor arme mensen in Nederland. Deze actieve houding kan worden verklaard uit het plichtsgetrouwe en religieuze karakter van de traditionele burger. Het is je plicht je in te zetten voor de minderbedeelden in de samenleving.

Samengevat zien traditionele burgers weinig armoede in de eigen omging of in de persoonlijke situatie. Maar men is binnen dit milieu ook minder snel geneigd om over dergelijke dingen te klagen. De verloedering van achterstandswijken wordt door traditionele burgers vooral toegeschreven aan de bewoners zelf. Dit heeft te maken met het grote verantwoordelijkheidsgevoel van traditionele burgers. Vanuit andere traditionele waarden als solidariteit en naastenliefde hebben traditionele burgers wel veel mededogen voor de armen in de samenleving. Men is het minder vaak eens met de stelling dat armen medeverantwoordelijk zijn voor hun situatie en men is zelf meer dan gemiddeld actief op het gebied van armoedebestrijding. Dit laatste ziet men min of meer als plicht richting de samenleving.

5.3 Moderne burgerij

De conformistische, statusgevoelige burgerij die het evenwicht zoekt tussen traditie en moderne waarden als consumeren en genieten.

5.3.1 Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie

Moderne burgers kennen niet vaker dan gemiddeld persoonlijk iemand die in armoede leeft. Wel geeft men vaker dan gemiddeld aan dat de reden van deze armoede overmatig drank- of drugsgebruik is. Bij de vraag of men iemand kent die aan een van de verschillende vormen van armoede lijdt, geven moderne burgers wel vaker dan gemiddeld aan iemand te kennen die in financiële armoede verkeert. Dit lijkt in tegenspraak met het feit dat men niet vaker dan gemiddeld iemand kent die in armoede leeft. Echter de vraag naar de verschillende vormen is iets algemener gesteld dan de eerdere vraag. Misschien dat dit de resultaten enigszins heeft beïnvloed. Daarentegen kennen moderne burgers minder mensen die in psychische of spirituele armoede leven. Dit milieu heeft een meer materialistische kijk op het leven, vandaar dat men in het kader van armoede vooral focust op het financiële aspect.

Wat betreft de persoonlijke situatie met betrekking tot armoede wijken moderne burgers nauwelijks af van het gemiddelde. Men geeft alleen vaker aan nog nooit last te hebben gehad van psychische armoede.

5.3.2 Opvattingen over armoede

Moderne burgers vinden vaker dat armoede in Nederlander te wijten is aan de machthebbers. Binnen dit milieu heeft men over het algemeen weinig vertrouwen in de overheid en in beleidsmakers. Volgens 47% van de moderne burgers komt de verloedering in achterstandswijken door het grote aantal Nieuwe Nederlanders. Dit percentage is beduidend hoger dan het landelijk percentage van 35%. Moderne burgers zijn over het algemeen niet het meest tolerante milieu. Men heeft wat meer weerstand tegen Nieuwe Nederlanders.

Wat betreft de connectie van armoede met andere zaken wijken moderne burgers over het algemeen niet veel af van de landelijke opvatting. Moderne burgers geven wel vaker aan dat armoede en gewelddadigheid iets met elkaar te maken hebben. Een mogelijke verklaring voor dit resultaat is dat moderne burgers relatief hoog scoren op geweldsfascinatie. Men vindt geweld boeiend en fascinerend. Misschien dat de relatie van armoede met gewelddadigheid daarom bij dit milieu eerder in het oog springt. Daarnaast geven moderne burgers ook vaker aan dat armoede gepaard gaat met criminaliteit.

Financiële armoede vinden moderne burgers het ergst, gevolgd door sociale en morele armoede. Moderne burgers noemen financiële armoede vaker dan de gemiddelde Nederlander als ergste vorm. Hieruit blijkt de meer materialistische instelling van dit milieu. Spirituele armoede vindt men juist minder erg dan de gemiddelde Nederlander

5.3.3 Armoedebestrijding

Moderne burgers die vinden dat de verzorgingsstaat niet goed werkt geven minder vaak aan dat dit te maken heeft met bureaucratie van de verantwoordelijke organisaties en instellingen. Daarnaast is men minder vaak van mening dat het ontvangen van een uitkering bijdraagt aan zelfrespect en trots. Een mogelijke verklaring hiervoor is de statusgevoeligheid van dit milieu.

Wat betreft de praktijk van armoedebestrijding wijkt de mening van moderne burgers enigszins af van die van de gemiddelde Nederlander. Men geeft vaker aan dat men zelf niets heeft gedaan voor arme mensen in Nederland en men geeft minder vaak geld aan arme mensen in Nederland of aan goede doelen die mensen in Nederland helpen. Daarnaast is men minder vaak lid van een organisatie die zich inzet om armoede in Nederland te bestrijden. Men geeft overigens wel vaker aan dat voedselbanken in Nederland nodig zijn. Samengevat ziet de moderne burger wel de noodzaak in van armoedebestrijding, maar zet men zich hier persoonlijk relatief weinig voor in. Men laat armoedebestrijding liever over aan (overheids)organisaties en hulpverleningsinstanties. Moderne burgers ervaren, in tegenstelling tot traditionele burgers, minder plichtsgevoel ten aanzien van het steunen van de zwakkeren in de samenleving.

Samengevat denken moderne burgers vanuit hun materialistische instelling vooral aan de financiële vorm van armoede. De verloedering van achterstandswijken heeft volgens hen vooral te maken met de allochtone bevolking. Volgens de moderne burger gaat armoede vaker gepaard met gewelddadigheid. De moderne burger ziet wel de noodzaak van armoedebestrijding maar doet hier zelf op persoonlijk vlak vrij weinig aan. Men laat dit liever over aan overheid en hulpverleningsinstanties.

5.4 Nieuwe conservatieven

De liberaal-conservatieve maatschappelijke bovenlaag die alle ruimte wil geven aan technologische ontwikkeling, maar geen voorstander is van sociale en culturele vernieuwing.

5.4.1 Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie

Nieuwe conservatieven behoren tot de meer welgestelde milieus van Nederland. Het is daarom niet verwonderlijk dat men binnen dit milieu vaker aangeeft in een buurt te wonen waar weinig tot geen armoede heerst. Men geeft binnen dit milieu dan ook vaker aan (zeer) gemakkelijk rond te kunnen komen van het totale nettohuishoudinkomen. De nieuwe conservatieven die hebben aangegeven persoonlijk iemand te kennen die in armoede leeft, geven minder vaak aan dat het hier financiële armoede betreft. Niet verwonderlijk is dat nieuwe conservatieven van alle milieus het meest aangeven nog nooit in een financieel, sociaal, emotioneel of moreel armoedige situatie te hebben verkeerd.

5.4.2 Opvattingen over armoede

Nieuwe conservatieven geven minder vaak dan gemiddeld aan dat armoede te wijten is aan de machthebbers van Nederland. Gezien de maatschappelijke status van dit milieu kan worden gesteld dat nieuwe conservatieven zelf min of meer tot de machthebbers van Nederland behoren. Men is bijvoorbeeld vaker werkzaam in verantwoordelijke (management)functies bij de overheid of in het bedrijfsleven. Daarnaast is men min of meer traditioneel ingesteld ten aanzien van werk en ambities. Eigen verantwoordelijkheid en carrièregerichtheid zijn binnen dit milieu zeer belangrijk. Men is het dan ook vaker eens met de stelling dat de meeste armen medeverantwoordelijk zijn voor hun eigen situatie. Daarnaast geeft men ook vaker aan dat de situatie in achterstandswijken wordt veroorzaakt doordat de bewoners zelf geen verantwoordelijkheid nemen. Men geeft minder vaak aan dat armoede een fout of falen van de maatschappij is en dat armoede mensen overkomt.

Nieuwe conservatieven wijken in de rangsschikking van de diverse vormen van armoede nauwelijks af van het landelijk gemiddelde. Men vindt alleen morele armoede wat vaker erg dan de gemiddelde Nederlander en financiële armoede vaak minder erg. Morele armoede staat binnen dit milieu op nummer één gevolgd door financiële en sociale armoede.

5.4.3 Armoedebestrijding

Hoewel nieuwe conservatieven een voorkeur hebben voor eigen verantwoordelijkheid, is men wel vaker van mening dat de verzorgingsstaat goed werkt. Het is aannemelijk dat bijvoorbeeld de recente verzakelijking in het zorgstelsel en de instelling van de WIA (Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen) hieraan hebben bijgedragen. Nieuwe conservatieven die vinden dat de verzorgingsstaat niet goed werkt geven vaker aan dat dit komt omdat bepaalde mensen er misbruik van maken. Van alle milieus staan nieuwe conservatieven het meest positief tegenover huisbezoeken bij uitkeringsgerechtigden. Wat betreft uitkeringen geven nieuwe conservatieven minder vaak aan dat het ontvangen van een uitkering leidt tot zelfontwikkeling, eigen verantwoordelijkheid, zelfrespect en trots. Kortom, men vindt vaker dat de verzorgingsstaat goed werkt maar men is negatiever over het effect van uitkeringen op uitkeringsgerechtigden.

Nieuwe conservatieven zijn vaker dan gemiddeld van mening dat de overheid en andere hulpverleningsinstanties momenteel voldoende doen aan armoedebestrijding. Daarnaast geven nieuwe conservatieven vaker aan uitkeringen en hulp slecht te vinden, behalve voor echt zieken en invaliden. De opvatting van nieuwe conservatieven wat betreft voedselbanken komt overeen met hun algehele voorkeur voor eigen verantwoordelijkheid. Binnen dit milieu vindt men voedselbanken vaker overbodig. Daarnaast geeft men vaker aan dat voedselbanken mensen lui maken. Men is dan ook minder vaak van mening dat er meer voedselbanken moeten komen en dat voedselbanken een bewijs van een falende verzorgingsstaat zijn.

Wat betreft de eigen activiteiten om armoede in Nederland te bestrijden, geven nieuwe conservatieven vaker aan geld te geven aan een goed doel dat de armen mensen in Nederland helpt. Dit lijkt enigszins tegenstrijdig met de voorkeur

voor eigen verantwoordelijkheid van de armen. Aan de andere kant hebben nieuwe conservatieven het in financiële zin relatief ruim en past het zelf done-ren juist bij gerichtheid op eigen verantwoordelijkheid. Vanuit deze optiek is het niet verwonderlijk dat men wat vaker geld aan goede doelen geeft.

Samengevat kennen nieuwe conservatieven weinig armoede in de persoonlijke situatie en de eigen omgeving. Nieuwe conservatieven hechten veel waarde aan eigen verantwoordelijkheid en vinden armen dan ook vaker zelf verantwoordelijk voor hun situatie. Men is vaker van mening dat de verzorgingsstaat goed werkt en het is aannemelijk dat recente ontwikkelingen op dit gebied (verzakelijking en striktere wetgeving) hieraan hebben bijgedragen. Men is negatief over de effecten van uitkeringen op uitkeringsgerechtigden. Dit leidt volgens deze groep onder meer tot minder verantwoordelijkheidsgevoel van armen. Wel geven nieuwe conservatieven zelf vaker geld aan organisaties die de armen bijstaan. Dit is een gevolg van de goede financiële situatie van dit milieu en de gerichtheid op eigen verantwoordelijkheid. Men voelt zich wel verantwoordelijk om zelf ook iets voor armen te doen.

5.5 Opwaarts mobielen

De carrièregerichte individualisten met een uitgesproken fascinatie voor sociale status, nieuwe technologie, risico en spanning.

5.5.1 Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie

Opwaarts mobielen wijken niet af van het Nederlands gemiddelde voor wat betreft het persoonlijk kennen van mensen die in armoede leven. De opwaarts mobielen die iemand kennen die in armoede leeft, geven minder vaak aan dat illegaliteit of drank- of drugsgebruik hier de oorzaak van is. Men geeft vaker aan dat deze armoede van kennissen het gevolg is van faillissement. Dit milieu is relatief meer gericht op ondernemen en ondernemerschap. Waarschijnlijk brengt deze focus ook meer aandacht voor de risico's ondernemerschap met zich mee. Binnen dit milieu speelt geld en materieel bezit een belangrijke rol. Indien opwaarts mobielen gevraagd wordt of men mensen in de eigen omgeving kent die aan de diverse vormen van armoede lijden geeft men vaker aan mensen te kennen die in financiële armoede verkeren.

Opvallend is dat opwaarts mobielen vaker aangeven momenteel in financiële armoede te verkeren. Hierbij moet worden opgemerkt dat respondenten om een subjectieve beoordeling van de eigen situatie is gevraagd. Het is mogelijk dat men zichzelf bijvoorbeeld arm vindt, omdat men niet de leefstijl kan aanmeten die men ambieert. Opwaarts mobielen hebben namelijk geen lager inkomen dan gemiddeld en men geeft zelfs vaker aan dat de eigen financiële situatie het afgelopen jaar is verbeterd.

5.5.2 Opvattingen over armoede

Opwaarts mobielen geven minder vaak aan dat armoede veroorzaakt wordt door de machthebbers van Nederland. Verder verschilt men niet van het landelijk gemiddelde voor wat betreft de oorzaken van armoede in Nederland. De situatie

in achterstandswijken is volgens opwaarts mobilen minder vaak te wijten aan de eigen verantwoordelijkheid van de bewoners. Armoede wordt door opwaarts mobilen vaker in verband gebracht met losbandigheid.

Opwaarts mobilen vinden net als de gemiddelde Nederlander financiële armoede het ergst, gevolgd door emotionele en sociale armoede. Verder vindt men spirituele armoede wat erger dan de gemiddelde Nederlander en morele armoede juist minder erg.

5.5.3 Armoedebestrijding

Wat betreft de houding ten aanzien van de verzorgingsstaat verschillen opwaarts mobilen niet veel van het gemiddelde. Opwaarts mobilen die van mening zijn dat de verzorgingsstaat niet goed functioneert, geven minder vaak aan dat dit te wijten is aan de bureaucratie van de verantwoordelijke organisaties en instellingen. Men geeft daarentegen wel vaker aan dat de meeste armen medeverantwoordelijk zijn voor hun situatie. Wat dit punt betreft lijkt de houding van opwaarts mobilen op die van nieuwe conservatieven. Naast de eigen verantwoordelijkheid wordt binnen dit milieu ook veel waarde gehecht aan een proactieve houding, mensen moeten het lot in eigen hand nemen.

Wat betreft uitkeringen geven opwaarts mobilen enerzijds vaker aan dat het ontvangen van een uitkering bijdraagt aan zelfrespect en trots, maar anderzijds ook dat het uitvangen van een uitkering mensen lui maakt. Dit lijkt een tegenstrijdigheid. Opwaarts mobilen zijn materialistisch ingesteld, misschien dat een beetje geld in de vorm van een uitkering hierdoor toch enigszins bij kan dragen aan zelfrespect en trots. Opwaarts mobilen zijn ook carrièreminded en luiheid past niet binnen hun waardeoriëntatie. Men is binnen dit milieu waarschijnlijk ook bang dat mensen via uitkeringen profiteren van andermans belastinggeld.

Wat betreft de praktijk van armoedebestrijding wijken opwaarts mobilen nauwelijks af van het gemiddelde. De meerderheid vindt dat de overheid meer geld moet geven maar ook strenger moet controleren. Ook de mening over voedselbanken is niet anders dan de gemiddelde Nederlander. Wat betreft de eigen activiteiten op het gebied van armoedebestrijding geven opwaarts mobilen wat vaker zelf geld aan arme mensen in Nederland.

Samengevat wijken opwaarts mobilen niet af van het landelijk gemiddelde voor wat betreft armoede in de directe omgeving. Wel geeft men vaker aan dat deze armoede het gevolg is van faillissement. Dit heeft te maken met de ondernemende houding van dit milieu. Opvallend is dat opwaarts mobilen wel vaker aangeven persoonlijk in armoede te verkeren. Het is goed mogelijk dat de materialistische instelling van dit milieu, dat bijvoorbeeld gericht is op de nieuwste technische snufjes en dure merken, hieraan ten grondslag ligt. De subjectieve beleving van armoede wordt mede hierdoor bepaald. Het is dan ook niet vreemd dat opwaarts mobilen vooral gericht zijn op de financiële vorm van armoede. De verloedering van achterstandswijken wordt vaker toegeschreven aan een gebrek aan verantwoordelijkheid van de bewoners. Net als nieuwe conservatieven geven opwaarts mobilen vaker aan dat

armen ook zelf verantwoordelijk zijn voor hun situatie. Opwaarts mobielen geven enerzijds vaker aan dat het ontvangen van een uitkering bijdraagt aan zelfrespect en trots, maar anderzijds ook mensen lui maakt. Materiële zaken en geld dragen bij aan zelfrespect maar men is wel bang dat hier misbruik van wordt gemaakt door luie mensen. De overheid moet dus enerzijds meer geld geven, maar anderzijds ook meer en strenger controleren. Zelf geven opwaarts mobielen wat vaker geld aan armen.

5.6 Gemaksgeoriënteerden

De impulsieve en passieve consument die in de eerste plaats streeft naar een onbezorgd, plezierig en comfortabel leven.

5.6.1 Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie

Wat betreft armoede in de omgeving verschillen gemaksgeoriënteerden niet van de landelijke bevolking. Dit is opmerkelijk omdat deze groep qua inkomen en opleiding min of meer tot de onderlaag van de Nederlandse samenleving behoort. Gemaksgeoriënteerden zijn over het algemeen wat minder geïnteresseerd in maatschappelijke vraagstukken en ontwikkelingen. Het is mogelijk dat men hierdoor minder oog heeft voor de situatie in de omgeving.

Gemaksgeoriënteerden geven wel vaker aan momenteel persoonlijk in financiële armoede te verkeren. Daarnaast geeft men minder vaak aan nog nooit financiële armoede te hebben gekend. Dit komt overeen met de financiële positie van deze groep. Zoals eerder aangegeven heeft men binnen dit milieu gemiddeld een wat lager inkomen dan het landelijk gemiddelde. Men geeft dan ook vaker aan dat men zeer moeilijk kan rondkomen van het nettohuishoudinkomen. Men moet binnen dit milieu, waar zich overigens ook veel jongeren in bevinden, vaker rondkomen van een nettohuishoudinkomen van minder dan € 500 tot € 750 per maand. Verder geven gemaksgeoriënteerden vaker aan nog nooit in spirituele zin arm te zijn geweest. Eerder onderzoek wijst uit dat spiritualiteit binnen dit milieu geen belangrijke rol speelt. Vandaar dat men ook geen oog heeft voor spirituele armoede.

5.6.2 Opvattingen over armoede

Gemaksgeoriënteerden geven vaker aan dat armoede in Nederland veroorzaakt wordt door de machthebbers. Er heerst binnen dit milieu veel wantrouwen ten aanzien van de overheid en instellingen. Daarnaast voelt men zich niet gerepresenteerd of serieus genomen door de machthebbers van ons land. Gemaksgeoriënteerden geven dan ook vaker aan dat armoede een fout of falen van de maatschappij is en dat armoede je overkomt. Het lijkt erop dat men armoede extern attribueert (aan de overheid, de maatschappij of de situatie).

De situatie in achterstandswijken, waar veel gemaksgeoriënteerden wonen, wordt volgens de helft van deze groep met name veroorzaakt door allochtonen. Dat is beduidend hoger dan het landelijk gemiddelde van 35%. Evenals de moderne burgers staan gemaksgeoriënteerden wat minder positief tegenover

Nieuwe Nederlanders. Gemaksgeoriënteerden geven minder vaak aan dat armoede zeker in verband staat met schooluitval. Daarnaast geeft men vaker aan dat armoede geen verband heeft met criminaliteit en huiselijk geweld.

Op de vraag aan welke vorm van armoede men het eerst dacht toen men een vraag voorgelegd kreeg over armoede in de eigen omgeving, geven gemaksgeoriënteerden vaker aan dat men aan geld dacht. Gemaksgeoriënteerden vinden financiële armoede ook vaker de meest erge vorm van armoede, gevolgd door sociale en emotionele armoede. Men vindt spirituele en morele armoede wat minder erg dan de gemiddelde Nederlander. Dit milieu is ook wat minder moralistisch en religieus ingesteld, maar meer gericht op gemak, plezier en vermaak.

5.6.3 Armoedebestrijding

Gemaksgeoriënteerden zijn doorgaans niet zo maatschappelijk betrokken. Men heeft dan ook moeite met het begrijpen van beleidsmatige aangelegenheden. Deze houding wordt geïllustreerd door het feit dat gemaksgeoriënteerden vaker dan de landelijke bevolking aangeven niet te weten of de verzorgingsstaat goed functioneert. Men heeft hier simpelweg vaker geen mening over omdat men het reilen en zeilen van de verzorgingsstaat niet goed kan overzien. Gemaksgeoriënteerden geven vaker aan dat uitkeringen mensen lui maken, maar ook dat het ontvangen van een uitkering bijdraagt aan zelfrespect en trots. Gemaksgeoriënteerden zien in uitkeringen minder een bedreiging voor de eigenwaarde van mensen, maar een bedreiging voor de houding ten aanzien van werken.

Gemaksgeoriënteerden geven vaker aan dat de overheid in de praktijk meer geld moet geven, maar ook meer moet controleren en misbruik moet straffen. Men geeft minder vaak aan dat de overheid geen geld moet geven maar mensen moet helpen bij het vinden van werk. Binnen dit milieu is werk minder belangrijk dan in de overige milieus. Er wordt ook minder status aan toegedicht. Wat betreft de voedselbanken zijn gemaksgeoriënteerden vaker van mening dat dier er meer moeten komen. Men ziet de voedselbanken ook minder vaak als beschamend voor Nederland. Bezien vanuit de lage maatschappelijke betrokkenheid van dit milieu is het niet verwonderlijk dat gemaksgeoriënteerden vaker aangeven zelf nog nooit iets voor arme mensen in Nederland te hebben gedaan. Men geeft minder vaak geld, kleding of voedsel.

Gemaksgeoriënteerden geven dus niet vaker aan dat ze armoede in de directe omgeving hebben. Zij zijn van nature ook niet erg betrokken bij de maatschappij en de omgeving. Men is meer op zichzelf gericht en niet op problemen van anderen. Men geeft echter wel vaker aan persoonlijk financiële armoede te hebben. De meer abstracte vormen van armoede (moreel, spiritueel of psychisch) spelen binnen dit milieu geen rol. Men is vooral gericht op de financiële vorm van armoede en vindt deze ook het ergst. Het lijkt erop dat gemaksgeoriënteerden armoede meer extern attribueren dan de overige milieus. Armoede wordt veroorzaakt door de machthebbers, armoede is het falen van de maatschappij en armoede overkomt je. Dit milieu staat over het algemeen wantrouwend tegenover overheid en instellingen. Daarnaast is men minder tolerant ten aanzien van Nieuwe Nederlanders. Men geeft dan ook vaker aan dat de verloedering van achterstandswijken, waar veel

gemaksgeoriënteerden zelf wonen, veroorzaakt wordt door allochtonen. Gemaksgeoriënteerden zijn niet zo maatschappelijk betrokken. Men heeft dan ook eigenlijk geen mening over het functioneren van de verzorgingsstaat. Men ziet in het ontvangen van een uitkering weinig bedreiging voor het zelfrespect van mensen, maar wel een bedreiging voor de houding ten aanzien van werk. De overheid zou meer geld moeten geven maar ook meer en strenger moeten controleren. Zoals gezegd is de gemaksgeoriënteerde niet zo betrokken. Men is persoonlijk dan ook weinig actief op het gebied van armoedebestrijding.

5.7 Kosmopolieten

De open en kritische wereldburgers die postmoderne waarden als ontplooien en beleven integreren met moderne waarden als maatschappelijk succes, materialisme en genieten.

5.7.1 Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie

Kosmopolieten wijken nauwelijks af van het gemiddelde wat betreft armoede in de directe omgeving. Men geeft echter wel vaker aan mensen te kennen die psychische of spirituele armoede lijden. Psychische gezondheid en een spiritueel leven spelen binnen dit milieu een wat belangrijker rol dan gemiddeld. Vandaar dat deze vormen van armoede binnen de groep waarschijnlijk eerder in het oog springen dan bij bijvoorbeeld moderne burgers of gemaksgeoriënteerden.

Wat betreft de persoonlijke situatie verschillen kosmopolieten nauwelijks van de gemiddelde Nederlander.

5.7.2 Opvattingen over armoede

Kosmopolieten hebben geen afwijkende mening over de oorzaken van armoede. Over de situatie in achterstandswijken geven kosmopolieten minder vaak aan dat dit iets met allochtonen te maken heeft. Kosmopolieten zijn van alle milieus het meest internationaal georiënteerd en zijn over het algemeen meer tolerant ten opzichte van andere culturen en minderheden.

Kosmopolieten geven minder vaak aan dat armoede te maken heeft met gewelddadigheid, criminaliteit en huiselijk geweld.

Kosmopolieten vinden morele armoede het ergst. En zij vinden dit erger dan de gemiddelde Nederlander. Op de tweede en derde plaats komen financiële en sociale armoede.

5.7.3 Armoedebestrijding

De mening van kosmopolieten over het functioneren van de verzorgingsstaat wijkt vrijwel niet af van die van de gemiddelde Nederlander. Kosmopolieten zeggen vaker dat het ontvangen van een uitkering mensen het gevoel van verantwoordelijkheid geeft en een plicht met zich meebrengt tegenover de maatschappij. Kosmopolieten vinden dus dat het ontvangen van een uitkering geen

vanzelfsprekendheid is en gaan ervan uit dat uitkeringsgerechtigden zich hier van bewust (moeten) zijn.

Kosmopolieten hebben een afwijkende mening over wat de overheid en hulpverleningsinstellingen moeten doen voor de hulpbehoevenden. Men geeft vaker aan dan men geen geld moet geven, maar juist mensen moet helpen bij het vinden van werk. De kosmopolieten geven als enige milieu minder vaak aan dat de overheid meer geld moet geven en tegelijkertijd strenger controleren en straffen. Samengevat zien kosmopolieten arbeidsparticipatie als beste armoedebestrijdingsmechanisme. Over de voedselbanken hebben de kosmopolieten geen afwijkende mening.

Over het algemeen verschillen de kosmopolieten niet veel van de gemiddelde Nederlander qua persoonlijk initiatief om armoede te bestrijden. Men geeft wel vaker aan zelf geld te hebben gegeven aan arme mensen in Nederland. Blijkbaar heeft de kosmopoliet een grotere voorkeur voor het zelf direct geven van geld dan de gemiddelde Nederlander.

Kosmopolieten hebben meer oog voor de (psycho)sociale aspecten van armoede. Men geeft vaker aan mensen te kennen die in psychische armoede verkeren en men vindt morele armoede de ergste vorm van armoede. Verder wijt men de verloedering in achterstandswijken minder vaak aan Nieuwe Nederlanders. Men is internationaal ingesteld en staat open voor andere culturen. Kosmopolieten vinden vaker dat uitkeringen bijdragen aan zelfrespect en trots, maar zijn ook vaker van mening dat uitkeringsgerechtigden zich dankbaar en dienstbaar ten opzichte van de maatschappij moeten opstellen. Kosmopolieten zien in arbeidsparticipatie een goede remedie tegen armoede. Men is vaker van mening dat de overheid meer mensen moet begeleiden bij het vinden van werk. Vanuit de maatschappelijk betrokken houding van dit milieu is het niet vreemd dat men vaker persoonlijk geld geeft aan armen.

5.8 Postmaterialisten

De maatschappijkritische idealisten die zichzelf willen ontplooiën, zich verzetten tegen sociaal onrecht en opkomen voor het milieu.

5.8.1 Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie

Postmaterialisten geven vaker aan persoonlijk mensen te kennen die in armoede leven. Zij geven vaker aan dat arbeidsongeschiktheid, illegaliteit of een vluchtelingenstatus hiervan de oorzaak is. Deze resultaten zijn niet vreemd. Postmaterialisten zijn namelijk erg begaan met de zwakkeren in de samenleving en zijn dan ook vaak (al dan niet als vrijwilliger) werkzaam in organisaties die de zwakkeren in de samenleving ondersteunen. Postmaterialisten geven ook vaker aan mensen te kennen die lijden aan sociale, psychische, emotionele of spirituele armoede. Postmaterialisten hebben een bredere opvatting over armoede met meer aandacht voor de immateriële vormen ervan. Men geeft dan ook vaker aan

niet alleen aan geld te denken bij het beantwoorden van de vraag of men mensen kent die in armoede leven.

Wat betreft de persoonlijke situatie verschillen postmaterialisten niet veel van de gemiddelde Nederlander. Men geeft alleen wel vaker aan zelf nog nooit in morele armoede te hebben verkeerd. Dit heeft te maken met de idealistische instelling van deze groep. Men vindt het zeer belangrijk om consciëntieus en bewust door het leven te gaan met in achtname van morele waarden.

5.8.2 Opvattingen over armoede

Postmaterialisten vinden vaker dat armoede in Nederland te wijten is aan de maatschappij, die de armen geen kansen geeft. Men geeft ook vaker aan dat armoede een fout of falen van de maatschappij is en dat armoede je overkomt. Beduidend minder vaak worden armen zelf als medeverantwoordelijk gezien. Postmaterialisten hebben in die zin dus andere opvattingen over armoede dan nieuwe conservatieven of moderne burgers. De maatschappij is grotendeels verantwoordelijk voor armoede en niet zozeer de burger zelf.

Over de situatie in achterstandswijken hebben postmaterialisten ook een andere mening dan de gemiddelde Nederlander. Men geeft vaker aan dat de problemen in achterstandswijken min of meer veroorzaakt worden doordat de woningbouwcorporaties geen belang hebben en de hulpverleningsorganisaties langs elkaar heen werken. Overigens werken veel postmaterialisten zelf vaak bij dit soort hulpverleningsorganisaties. Van alle milieus vinden postmaterialisten het minst dat de situatie in achterstandswijken te wijten is aan de hoge aantallen Nieuwe Nederlanders die daar wonen. Dit onderstreept nogmaals de betrokkenheid van de postmaterialist bij de zwakkeren van de samenleving. Daarnaast is dit milieu ook meer tolerant ingesteld.

Postmaterialisten geven vaker aan dat armoede gepaard gaat met schooluitval. Dit sluit aan bij de mening over dat armen in de samenleving geen kansen krijgen. Postmaterialisten vinden vaker dat armoede niet verbonden is met losbandigheid en gewelddadigheid. Ook postmaterialisten kenmerken zich dus door een meer sociologische kijk op armoede in tegenstelling tot de meer morele en op repressie gerichte benadering van de nieuwe conservatieven.

Postmaterialisten vinden morele armoede het ergst, gevolgd door emotionele, sociale en financiële armoede. Met name emotionele en sociale armoede vindt men erger dan de gemiddelde Nederlander. Financiële armoede is minder erg. Postmaterialisten zijn minder materialistisch ingesteld dan de gemiddelde Nederlander. Deze houding is terug te zien in de rangschikking van de diverse vormen van armoede waarbij de postmaterialist meer belang hecht aan de andere vormen van armoede.

5.8.3 Armoedebestrijding

De verzorgingsstaat functioneert volgens een meerderheid van de postmaterialisten (68%) niet goed. Dat is beduidend meer dan het landelijk gemiddelde van 53%. Bij de redenen hiervoor geeft men minder vaak aan dat mensen zelf geen verantwoordelijkheid nemen of misbruik maken van de geboden hulp. Hier

wordt nogmaals duidelijk dat postmaterialisten de oorzaken van armoede minder bij de burger zelf leggen. Zo'n 42% legt de oorzaak bij de bureaucratie van verantwoordelijke organisaties en instellingen.

Postmaterialisten zijn meer dan de gemiddelde Nederlander tegen de huisbezoeker bij uitkeringsgerechtigden. Mogelijk vinden zij dit een ongewenste inbreuk op de privacy van de betreffende burgers. Men vindt ook vaker dat als mensen een uitkering ontvangen, zij meer zullen doen aan zelfontwikkeling en zelfontplooiing. Zoals eerder aangegeven vinden postmaterialisten dat de armen geen kansen krijgen. Men vindt vaker dat het ontvangen van een uitkering bijdraagt aan een gevoel van zelfrespect en trots. De postmaterialist vindt minder vaak dan de gemiddelde Nederlander dat uitkeringen mensen lui maken. Waarschijnlijk ziet de postmaterialist in het krijgen van een uitkering toch een mogelijkheid voor de hulpbehoevenden om de situatie te verlichten en te kunnen werken aan verbetering. Bovendien associeert een postmaterialist niet werken minder snel met luiheid omdat men meer openstaat voor andere vormen van levensinvulling.

Wat betreft de praktijk van armoedebestrijding vindt een kwart van de postmaterialisten (25%) dat de overheid meer geld en hulp moet geven. Dat is een beduidend hoger percentage dan het landelijke (13%). Verder vinden postmaterialisten minder vaak dat de overheid momenteel al voldoende hulp biedt of dat de hulp slecht is. De postmaterialist is meer voor meer geld voor de hulpverlening. De voedselbanken worden vaker gezien als beschamend voor Nederland. Het is een bewijs van het falen van de verzorgingsstaat. Volgens postmaterialisten zouden de overheid en instanties zoveel hulp moeten bieden dat voedselbanken overbodig zijn.

Niet verwonderlijk is dat de postmaterialisten zelf het meest actief zijn op het gebied van armoedebestrijding. Men geeft vaker geld, kleding en voedsel (aan goede doelen en aan arme mensen zelf). Men is vaker lid van een organisatie die armoede in Nederland bestrijdt en men begeleidt men vaker persoonlijk arme mensen. Hiermee worden de maatschappelijk betrokken houding en de aandacht voor de zwakkeren van de samenleving van postmaterialisten geïllustreerd.

Samenvattend hebben postmaterialisten een brede kijk op armoede en is men meer gericht op immateriële aspecten. Er is niet alleen oog voor het financiële aspect, maar ook voor andere vormen als sociale, psychische of spirituele armoede. Men kent meer dan gemiddeld mensen die in armoede verkeren. Dit heeft te maken met de betrokkenheid van dit milieu bij de zwakkeren in de samenleving. De postmaterialist is vaker van mening dat de armen binnen onze samenleving geen kansen krijgen en dat armoede een fout of falen van de maatschappij is. Men ziet armoede minder in het kader van eigen verantwoordelijkheid van armen zelf, maar meer als sociaalmaatschappelijk falen waar de overheid en instanties iets aan moeten doen. Volgens de postmaterialist functioneert de verzorgingsstaat niet goed en de bureaucratie binnen de overheid en instellingen is hier de oorzaak van. Postmaterialisten vinden dan ook vaker dat de overheid meer geld en hulp moet geven. Verder staat men vaker negatief tegenover huisbezoeken bij uitkeringsgerech-

tigden. Dit is een schending van privacy. De overheid en de maatschappij moeten zich meer inspannen voor de zwakkeren en niet focussen op eigen verantwoordelijkheid. Zelf zijn postmaterialisten het meest actieve milieu op het gebied persoonlijke armoedebestrijding.

5.9 Postmoderne hedonisten

De pioniers van de beleveniscultuur, waarin experiment en het breken met morele en sociale conventies doelen op zichzelf zijn geworden.

5.9.1 Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie

Wat betreft armoede in de directe omgeving verschillen postmoderne hedonisten nauwelijks van het gemiddelde. Men geeft minder vaak aan mensen te kennen die in financiële armoede verkeren. Zij die persoonlijk iemand kennen die in armoede leeft, geven vaker aan dat dit het resultaat is van schulden. Binnen dit milieu zijn relatief veel jongeren (studenten en starters op de arbeidsmarkt). Het is goed mogelijk dat men hierdoor meer mensen kent die nog niet voldoende inkomen hebben om bijvoorbeeld de studie- of hypothecaire schulden te betalen.

De persoonlijke situatie van postmoderne hedonisten verschilt nauwelijks van het landelijk gemiddelde. Men geeft wel vaker aan geen uitkeringsgerechtigden in het huishouden te hebben.

5.9.2 Opvattingen over armoede

Over de oorzaak van dat honderdduizenden mensen in Nederland onder de armoedegrens leven, hebben postmoderne hedonisten geen afwijkende mening. Men geeft wel minder vaak aan dat dit komt door onvoldoende capaciteiten of een gebrek aan verantwoordelijkheid. Hoewel postmoderne hedonisten een sterk individualistische houding hebben, lijkt het erop dat men toch wat minder belang hecht aan de eigen verantwoordelijkheid van armen.

De verloedering in achterstandswijken wijten postmoderne hedonisten minder vaak aan en passieve houding van de gemeente en aan Nieuwe Nederlanders. Postmoderne hedonisten associëren armoede minder met losbandigheid en huiselijk geweld dan de gemiddelde Nederlander. Vanuit de avontuurlijke instelling van postmoderne hedonisten wordt losbandigheid waarschijnlijk vaker als iets positief gezien en niet met iets negatiefs zoals armoede geassocieerd.

Postmoderne hedonisten vinden financiële armoede de ergste vorm, gevolgd door sociale en morele armoede. Het is dan ook niet verwonderlijk dat men vaker dan gemiddeld aangeeft in eerste instantie aan geld te denken bij de vraag of men persoonlijk iemand kent die in armoede leeft. Postmoderne hedonisten vinden sociale armoede erger dan de gemiddelde Nederlander. Dit is niet verwonderlijk omdat men binnen dit milieu zeer veel waarde hecht aan een druk sociaal leven met veel vrienden en gezelligheid. Spirituele armoede vinden postmoderne hedonisten minder erg dan de gemiddelde Nederlander.

5.9.3 Armoedebestrijding

Postmoderne hedonisten verschillen niet van mening met de gemiddelde Nederlander over het functioneren van de verzorgingsstaat. Iets meer dan de helft vindt dat deze niet goed functioneert. Men vindt wel minder vaak dat dit komt doordat de mensen die het echt nodig hebben te weinig krijgen. Men gaat er waarschijnlijk iets meer vanuit dat de geboden hulp ook bij de hulpbehoevenden terechtkomt.

Postmoderne hedonisten zijn vaker tegen huisbezoeken bij uitkeringsgerechtigden. Dit heeft te maken met de weerzin van dit milieu tegen controle en autoriteit. Postmoderne hedonisten zeggen minder vaak dat uitkeringen mensen lui maken en bijdragen aan een gevoel van zelfrespect en trots.

Over wat de overheid in de praktijk zou moeten doen aan armoedebestrijding verschilt de mening van postmoderne hedonisten niet van de gemiddelde Nederlander. De voedselbanken worden binnen dit milieu minder vaak als falen van de overheid gezien. Men is waarschijnlijk ook niet heel erg geïnteresseerd in wat de overheid en andere instanties allemaal doen aan armoedebestrijding. Persoonlijk zijn de postmoderne hedonisten ook niet erg actief op het gebied van armoedebestrijding in Nederland. Men geeft namelijk vaker dan gemiddeld aan niets te hebben gedaan voor arme mensen in Nederland.

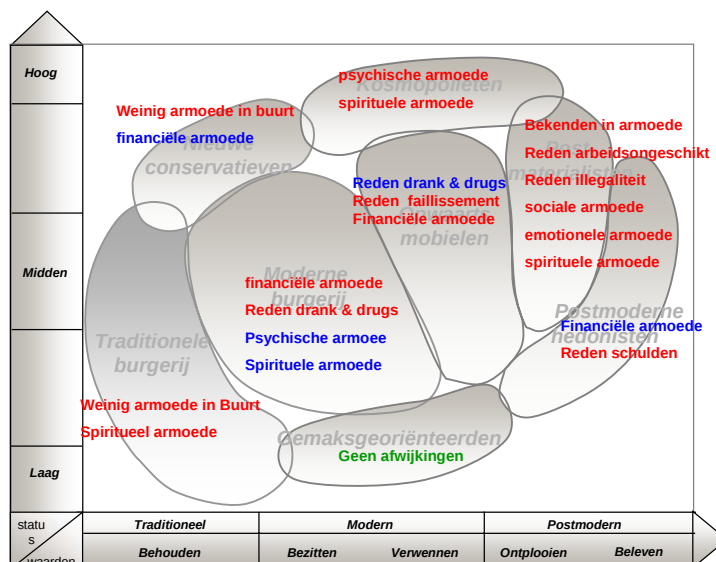
Het algemene beeld van de postmoderne hedonist is niet heel anders dan dat van de gemiddelde Nederlander. Wat de postmoderne hedonisten kenmerkt is dat men sociale armoede erger vinden dan de gemiddelde Nederlander. Dit milieu hecht veel waarde aan een druk en gezellig sociaal leven. In algemene zin houden postmoderne hedonisten zich niet al teveel bezig met armoede. Men is persoonlijk niet zo actief en heeft ook geen uitgesproken mening over wat de overheid zou moeten doen. Wel is men binnen dit milieu vaker tegen de huisbezoeken, maar dit heeft waarschijnlijk meer te maken met een weerzin tegen controle en autoriteit.

5.10 Samenvatting Mentality-milieus

In deze paragraaf wordt een korte samenvatting gegeven van de armoedebeleving van de verschillende Mentality-milieus. Telkens wordt in milieu-plaatje met kernwoorden de houding van de milieus samengevat. De rode kleur betekent dat een milieu deze aspecten significant vaker dan gemiddeld hebben aangegeven. De blauwe kleur betekent significant minder vaak. De plaatjes zijn tekstueel voorzien van een toelichting.

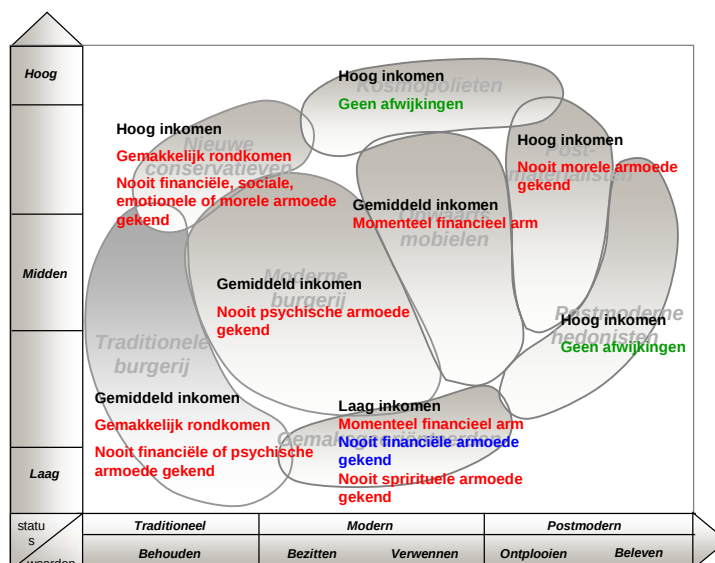
5.10.1 Armoede in de omgeving en persoonlijke situatie

Armoede in de directe omgeving

Uit bovenstaand plaatje blijkt, dat met name postmaterialisten mensen kennen die aan armoede lijden. Zoals eerder beschreven heeft dit te maken met de betrokkenheid van dit milieu bij de zwakkeren in de samenleving. Daarnaast blijkt ook dat postmaterialisten, kosmopolieten en traditionele burgers vaker aangeven mensen te kennen die aan meer immateriële vormen van armoede lijden. Bij kosmopolieten en postmaterialisten heeft dit te maken met het feit dat men meer gericht is op de immateriële waarden zoals zelfontplooiing en spiritualiteit. Bij traditionele burgers heeft dit meer te maken met de rol die religie speelt binnen dit milieu. Interessant is ook dat vooral de milieus met een moderne oriëntatie (moderne burgers en opwaarts mobielen) aangeven mensen te kennen die in financiële armoede verkeren. Deze milieus hebben ook een meer materialistische instelling, zeker ook in relatie tot status. Vooral nieuwe conservatieven en traditionele burgers geven aan weinig armoede in de buurt te zien. Nieuwe conservatieven behoren tot de meer welgestelde milieus van de samenleving en wonen meer in de wat duurdere wijken of gebieden.

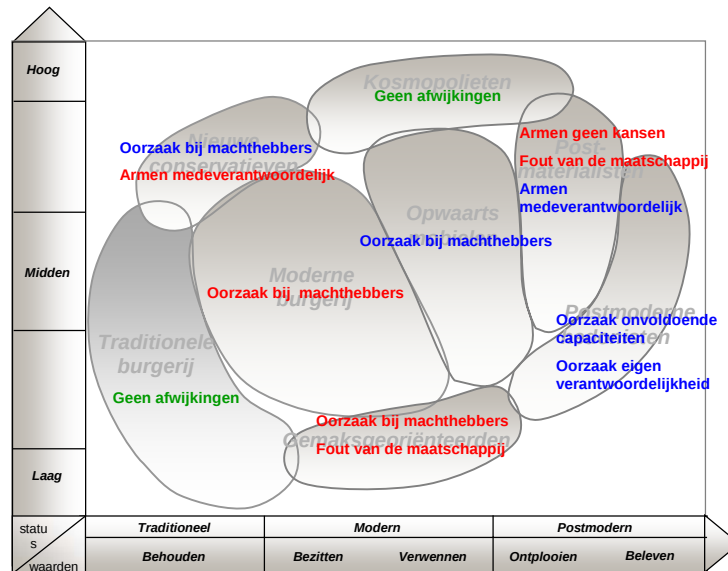
Persoonlijke situatie

Wat betreft de persoonlijke situatie valt op dat opwaarts mobilen en gemaksgelovende aangeven momenteel financieel arm te zijn. Qua inkomen zullen inderdaad de gemaksgelovenden vaker arm zijn. Voor opwaarts mobilen geldt dit in mindere mate. Het is goed mogelijk dat de sterk materiële oriëntatie binnen dit milieu de subjectieve beleving van armoede beïnvloed. In alle opzichten zijn nieuwe conservatieven het minst arm. Opvallend is ook dat traditionele burgers aangeven gemakkelijk rond te kunnen komen en nooit financiële of psychische armoede hebben gekend. Dit hangt mogelijk samen met het feit dat deze groep niet snel klaagt en armoede meer relateert.

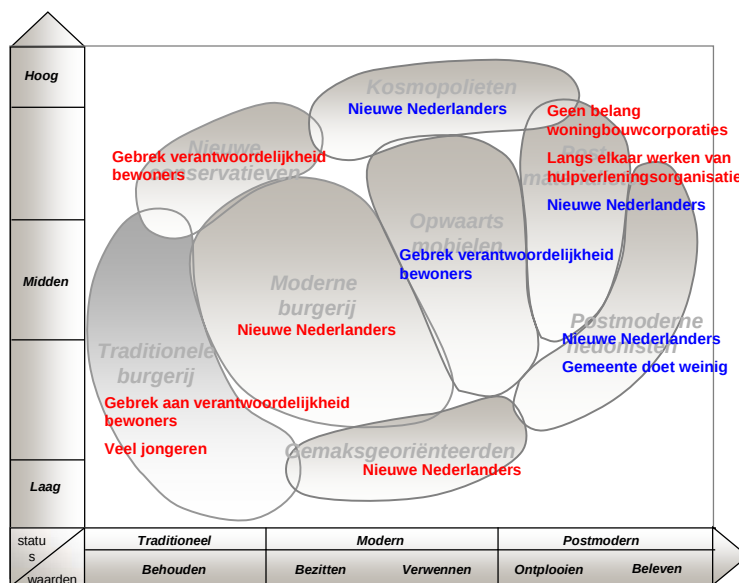
5.10.2 Opvattingen over armoede

Oorzaken van armoede

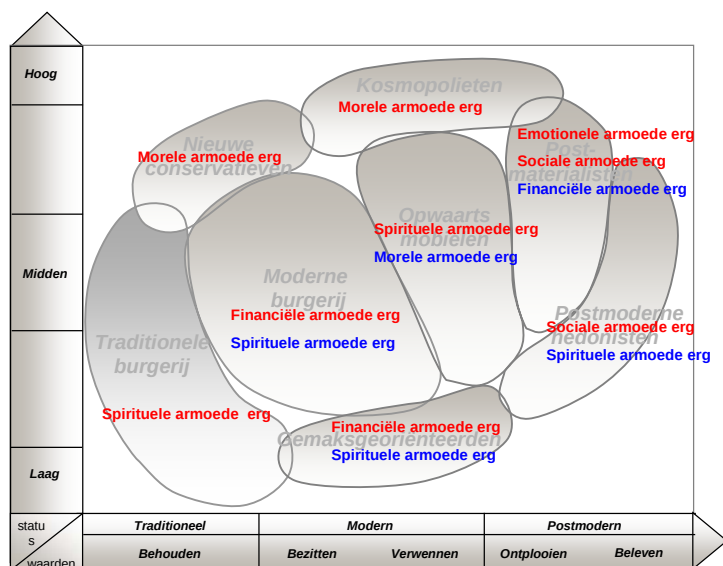
Wat betreft de oorzaken van armoede vinden vooral moderne burgers, gemaksgewoonten en postmaterialisten dat dit te wijten is aan de machthebbers en de maatschappij. Postmaterialisten hebben een kritische houding tegenover overheid, bedrijfsleven en instanties en komen graag op voor zwakkeren in de samenleving. Zij vinden dan ook minder vaak dat armen medeverantwoordelijk zijn voor hun situatie. Moderne burgers en gemaksgewoonten kenmerken zich meer door een wantrouwende houding tegenover overheid, bedrijfsleven en instellingen.

Oorzaken verloedering achterstandswijken

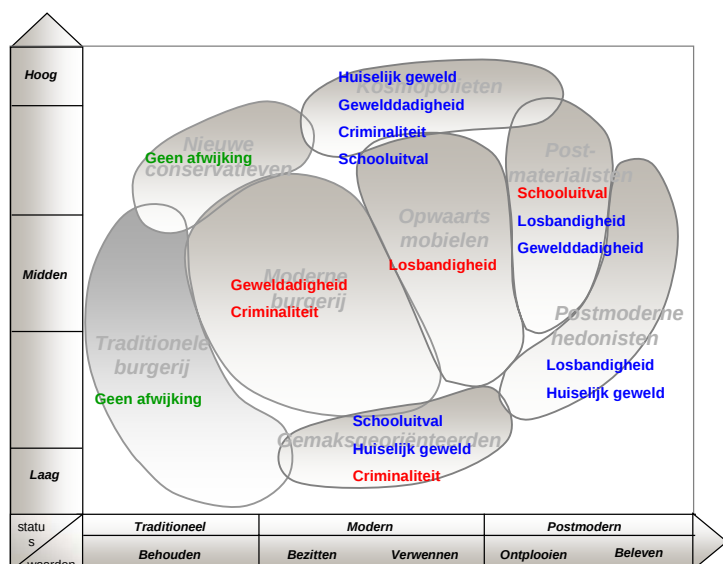
Over de oorzaken van verloedering in achterstandswijken is een duidelijke scheiding te zien tussen de linker (traditionele en moderne oriëntatie) en rechter helft (postmoderne oriëntatie) van het model. De linker helft ziet vaker de bewoners als oorzaak van verloedering. Nieuwe conservatieven en traditionele burgers vinden vaker dat de verloedering te maken heeft met een gebrek aan eigen verantwoordelijkheid van de bewoners. Moderne burgers en gemaksgereïenteerden denken vaker dat het aan de Nieuwe Nederlanders ligt. In de rechterhelft van het model geeft men juist minder vaak aan dat verloedering iets te maken heeft met Nieuwe Nederlanders. Postmaterialisten hebben juist vaker het idee dat woningbouwcorporaties en hulpverleningsinstanties de verloedering in de hand werken.

Vormen van armoede

De moderne milieus hebben een meer materialistische instelling. Moderne burgers en de gemaksgereïenteerden vinden financiële armoede dan ook erger dan de gemiddelde Nederlander. De milieus die meer op immateriële waarden zijn gericht, vinden vaker de meer abstracte vormen van armoede (spirituele, morele, psychische, emotionele en sociale) erg.

Relatie van armoede met andere zaken

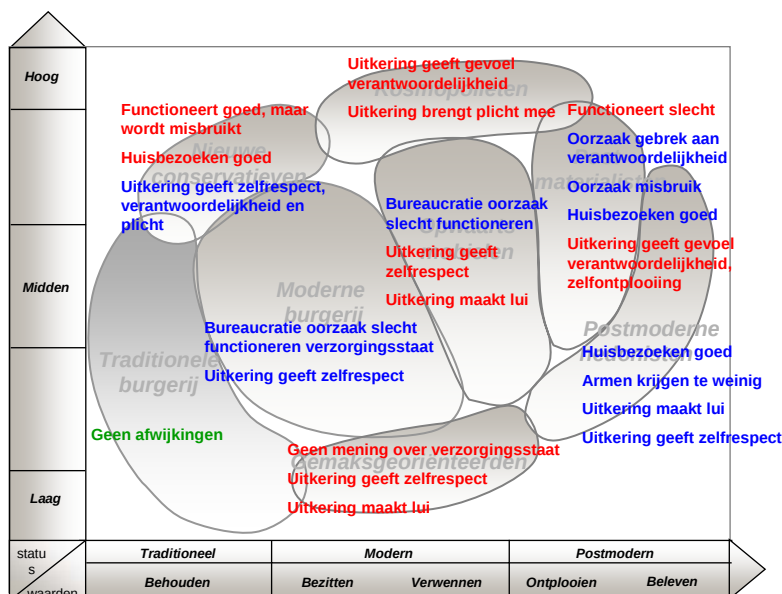

Uit bovenstaand figuur blijkt dat vooral de centrummilieus (moderne burgerij, opwaarts mobilen en gemaksgereïenteerden) armoede in verband brengen met

gewelddadigheid, criminaliteit en losbandigheid. Vooral de moderne burgerij ziet een relatie tussen armoede, gewelddadigheid en criminaliteit. Dit is ook het milieu waarbinnen men zich vaker onveilig voelt en behoefte heeft aan een krachtige staatsautoriteit met strenge wet en regelgeving. De postmoderne milieu (kosmopolieten, postmaterialisten en postmoderne hedonisten) verbinden armoede minder met geweld en criminaliteit. Postmaterialisten geven wel vaker aan dat armoede gepaard gaat met schooluitval. Dit ligt in lijn met de algemene betrokkenheid bij zwakkeren, waarbij men meer oog heeft voor de sociaal-maatschappelijke gevolgen van armoede.

5.10.3 Armoedebestrijding

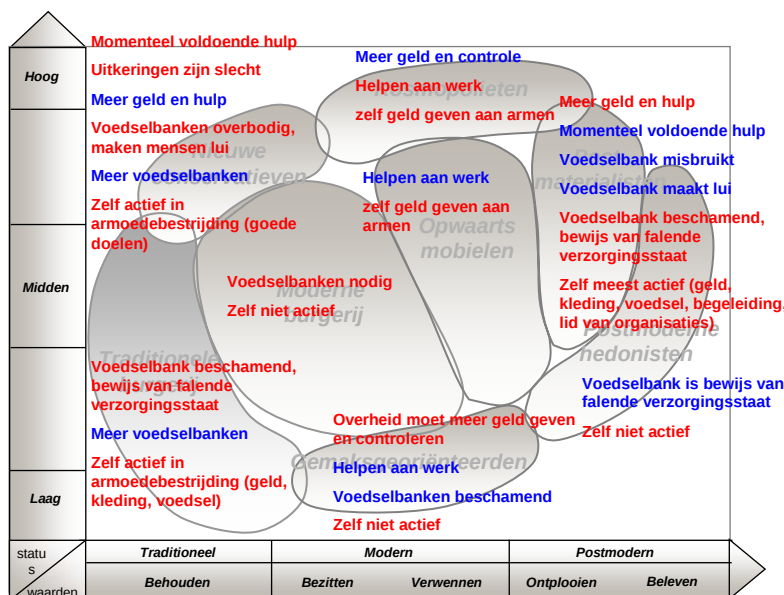
Armoedebestrijding beleid

Alleen de nieuwe conservatieven geven vaker aan dat de verzorgingsstaat goed functioneert. Maar men vindt ook vaker dat er misbruik van wordt gemaakt. Vandaar dat dit milieu ook een grotere voorstander is van repressieve maatregelen zoals de huisbezoeken bij uitkeringsgerechtigden. Men is binnen dit milieu ook het meest negatief over de effecten van uitkeringen. In tegenstelling tot de nieuwe conservatieven vinden postmaterialisten vaker dat de verzorgingsstaat slecht functioneert, maar dat heeft volgens hen juist minder vaak te maken met misbruik of een gebrek aan verantwoordelijkheidsgevoel. Men is binnen dit milieu dan ook negatiever over huisbezoeken en positiever over uitkeringen. Volgens postmaterialisten hebben uitkeringen een positief effect op het verantwoordelijkheidsgevoel en zelfontplooiing. Ook postmoderne hedonisten zijn minder positief over huisbezoeken, maar dat heeft bij dit milieu waarschijnlijk te maken met weerstand tegen autoriteit en beperkingen van individuele vrijheid. Zowel opwaarts mobielen als gemaksgerechtigden vinden vaker dat uitkeringen enerzijds het zelfrespect bevorderen, maar anderzijds mensen lui maken. Gemaksgerechtigden zijn over het algemeen het minst maatschappelijk be-

trokken. Men heeft binnen dit milieu ook minder overzicht van wat de verzorgingsstaat allemaal inhoudt en heeft daar ook weinig interesse in. Hierdoor wordt binnen dit milieu vaker aangegeven dat men niet weet of de verzorgingsstaat goed functioneert.

Armoedebestrijding praktijk

Wat betreft de praktijk van armoedebestrijding is wederom een grote tegenstelling te zien tussen nieuwe conservatieven en postmaterialisten. Nieuwe conservatieven vinden de geboden hulp vaker voldoende, zijn negatief over uitkeringen en vinden voedselbanken overbodig, ook omdat ze mensen lui maken. Postmaterialisten willen juist meer geld en hulp en zijn niet van mening dat voedselbanken mensen lui maken of dat daar misbruik van wordt gemaakt. Men vindt de voedselbanken wel vaker beschamend en een bewijs van de in hun ogen falende verzorgingsstaat. Wat betreft de voedselbanken zijn dus eigenlijk alleen de nieuwe conservatieven negatief. Vooral de moderne burgerij vindt dat er hier meer van moeten komen. Gemaksgeoriënteerden vinden net als postmaterialisten vaker dat de overheid meer geld en hulp moet geven. Men stelt binnen dit milieu minder vaak dat de overheid mensen aan werk moet helpen. Kosmopolieten zien in arbeidsparticipatie juist een beter mechanisme om armoede te bestrijden. De overheid zou de armen beter moeten helpen bij het vinden van werk, waardoor hulp overbodig is.

Het persoonlijk initiatief om armoede in Nederland te bestrijden komt vooral van de postmaterialisten. Dat is vanwege hun betrokkenheid ook niet verwonderlijk. Wat wel verwonderlijk lijkt, is dat de nieuwe conservatieven ook persoonlijk actief zijn op het gebied van armoedebestrijding. Dit lijkt in tegenstelling met de waarde die zij hechten aan de eigen verantwoordelijkheid van armen. Het is waarschijnlijk juist deze eigen verantwoordelijkheid die nieuwe conservatieven ertoe beweegt om zelf geld te doneren aan goede doelen. Het is min of meer je plicht om aan goede doelen te doneren en daarin je verantwoordelijk-

heid te nemen. Daarnaast doneren nieuwe conservatieven liever aan organisaties dan aan armen zelf, die dus zelf verantwoordelijkheid zouden moeten nemen. Ook de traditionele burger is persoonlijk erg actief op het gebied van armoedebestrijding. Dit komt waarschijnlijk voort uit het plichtsbesef tegenover de maatschappij en gevoelens van solidariteit en naastenliefde. Kosmopolieten zijn op persoonlijk vlak ook actief in armoedebestrijding en geven vaker geld aan armen zelf. Milieus die zelf weinig doen aan armoedebestrijding zijn moderne burgers, gemaksgeliefden en postmoderne hedonisten.

Bijlage 1 Tabellen Den Haag

Kent u persoonlijk mensen die in armoede leven?	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Ja	53	32	21	38	38

Kunt u aangeven wat de redenen of achtergronden van die armoede zijn?	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Werkloosheid	56	59	47	57	46
Schulden	67	40	64	55	55
Uitkering gestopt	16	21	9	18	11
Faillissement	12	2	6	7	8
Van huis weggegaan	4	5	6	5	3
Arbeidsongeschiktheid door ziekte	36	47	36	41	37
Illegaliteit of vluchtelingenstatus	18	31	20	24	12
Overmatig drank- of drugsgebruik	25	19	20	22	15
Veranderende huishoudsamenstelling (scheiding/sterfte/geboorte, etc.)	26	34	32	30	34
Anders, namelijk	10	12		10	8

Is er veel armoede in de buurt waar u woont?	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Ja, veel armoede	12	2	0	5	3
Gemiddeld	52	27	8	33	27
Weinig tot geen armoede	36	72	92	62	71

Honderdduizenden mensen in Nederland leven onder de armoedegrens. Wat is volgens u de belangrijkste reden hiervan?	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Dat komt door de machthebbers in Nederland	25	18	19	20	27
De armen krijgen geen kansen	36	21	14	25	22
De armen hebben onvoldoende capaciteiten	16	19	25	19	16
De armen hebben geen verantwoordelijkheid genomen	10	19	19	16	13
De armen hebben pech gehad	4	7	7	6	7
Er is geen armoede in Nederland	6	3	5	4	5
Anders, namelijk	3	14	12	10	10

Nederland is een verzorgingsstaat. Vindt u persoonlijk dat de Nederlandse "verzorgingsstaat" goed werkt?	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Ja	44	35	51	40	32
Nee	36	50	37	43	53
Weet niet	21	15	12	17	16

Wat is volgens u de reden dat de Nederlandse verzorgingsstaat niet goed werkt?	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Bureaucratie van verantwoordelijke organisaties/instellingen	29	25	29	27	35

Bepaalde mensen nemen hierdoor zelf geen verantwoordelijkheid meer	13	15	21	15	7
De mensen die het echt nodig hebben krijgen te weinig	26	30	33	29	38
Bepaalde mensen maken er misbruik van	25	24	17	24	18
Anders, namelijk	6	5	0	5	3

Huisbezoek aan uitkeringsgerechtigden door inspecteurs van de uitkeringsinstanties.

	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Bent u persoonlijk voor of tegen deze huisbezoeken? (Ja, ik ben voor)	78	89	88	85	80

Andere vormen van armoede: Kent u mensen in uw omgeving met de volgende vormen van armoede?

	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Financiële armoede (met geld niet rond kunnen komen)	73	51	35	57	52
Sociale armoede (weinig rekening houden met medemensen)	37	39	42	39	42
Psychische armoede (geestdodend leven)	29	29	17	27	24
Emotionele armoede (weinig gevoel of mededogen hebben)	19	23	20	21	24
Morele armoede (gewetenloos zijn)	9	14	11	12	11
Spirituele armoede (niet spiritueel leven of niet in een hoger doel geloven)	12	17	23	16	20

Hebt u zelf, nu of in het verleden last gehad van een van onderstaande vormen van armoede?

Financiële armoede (met geld niet rond kunnen komen)	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Nu	18	10	3	12	14
Vroeger	29	19	22	23	26
Nooit	53	70	75	65	60

Sociale armoede (weinig rekening houden met medemensen)	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Nu	1	1	0	1	2
Vroeger	9	4	7	6	5
Nooit	91	95	93	93	93

Psychische armoede (geestdodend leven)	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Nu	6	3	2	4	3
Vroeger	5	7	7	6	8
Nooit	88	90	91	90	89

Emotionele armoede (weinig gevoel of mededogen hebben)	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Nu	5	2	2	3	2
Vroeger	12	6	4	8	6
Nooit	83	92	95	89	92

Morele armoede (gewetenloos zijn)	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Nu	1	1	0	1	1
Vroeger	6	2	2	3	3
Nooit	94	97	98	96	96

Spirituele armoede (niet spiritueel leven of niet in een hoger doel geloven)	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Nu	5	8	6	7	7
Vroeger	1	8	9	6	5
Nooit	94	84	85	88	88

Welke vormen van armoede vindt u erger dan de andere?

Financiële armoede (met geld niet rond kunnen komen)	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
eerste: meest erg	60	31	33	41	41
tweede	14	8	13	10	13
derde	11	18	9	15	11
vierde	4	11	16	9	12
vijfde	4	18	20	14	12
zesde: minst erg	7	15	9	11	12

Sociale armoede (weinig rekening houden met medemensen)	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
eerste: meest erg	7	13	11	11	11
tweede	33	30	24	30	25
derde	22	27	27	25	24
vierde	16	17	22	17	21
vijfde	14	8	14	11	14
zesde: minst erg	7	6	2	6	6

Psychische armoede (geestdodend leven)	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
eerste: meest erg	17	9	11	12	11
tweede	23	21	17	21	17
derde	34	14	17	21	15
vierde	5	22	20	16	19
vijfde	12	29	28	23	29
zesde: minst erg	9	6	6	7	8

Emotionele armoede (weinig gevoel of mededogen hebben)	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
eerste: meest erg	7	5	10	6	7
tweede	10	27	29	21	22
derde	20	24	27	23	27
vierde	43	33	19	35	25
vijfde	12	8	14	11	14
zesde: minst erg	7	3	2	4	4

Morele armoede (gewetenloos zijn)	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
eerste: meest erg	13	41	44	32	26
tweede	9	15	14	13	16
derde	11	8	13	10	15
vierde	19	9	11	13	15
vijfde	37	20	11	25	20
zesde: minst erg	12	7	6	8	8

Spirituele armoede (niet spiritueel leven of niet in een hoger doel geloven)	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
eerste: meest erg	11	7	6	8	9
tweede	6	2	8	4	4
derde	6	3	3	4	5
vierde	6	3	6	4	6
vijfde	9	11	5	10	9
zesde: minst erg	63	74	71	70	67

Gemiddelden:

Vormen van armoede vindt u erger dan de andere? (1 ergste, 6 minst erge vorm, hierbij betekent **blauw** dus significant erger en **rood** minder erg)

	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Financiële armoede (met geld niet rond kunnen komen)	1,9	3,2	3,0	2,8	2,7
Sociale armoede (weinig rekening houden met medemensen)	3,2	3,0	3,1	3,0	3,2
Psychische armoede (geestdodend leven)	3,0	3,6	3,5	3,4	3,6
Emotionele armoede (weinig gevoel of mededogen hebben)	3,6	3,2	3,0	3,3	3,3
Morele armoede (gewetenloos zijn)	3,9	2,7	2,5	3,1	3,1
Spirituele armoede (niet spiritueel leven of niet in een hoger doel geloven)	4,9	5,3	5,0	5,1	5,0

Toen wij u eerder vroegen of u persoonlijk mensen kent die in armoede leven, dacht u toen alleen aan geld of ook aan de andere soorten armoede?

	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Ik dacht alleen of voornamelijk aan geld	68	86	71	78	72

In sommige andere landen bestaan geen uitkeringen. Wat vindt u hiervan?

	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Het Nederlandse systeem van uitkeringen is beter	82	84	91	84	85
Het systeem van geen uitkeringen is beter	2	1	0	1	1
Het ene systeem is niet beter dan het andere	15	15	9	14	14

Vindt u dat de uitkeringsinstanties (overheid) en andere hulpverleninginstellingen meer moeten doen voor de mensen die tekortkomen?

	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Ja, er moet meer geld en hulp worden gegeven	40	15	11	23	13
Ja, meer geven, maar streng controleren en misbruik straffen	42	36	40	38	52
Ja, geen geld, maar helpen bij het vinden van werk	14	34	32	27	25
Nee, ze doen op dit moment voldoende	2	12	15	9	6
Nee, uitkeringen en hulp zijn slecht, behalve voor echte zieken/invaliden	2	3	2	3	3

In achterstandswijken zie je meer criminaliteit, zwerfvuil, verwaarlozing en graffiti. Oorzaak?

	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
De gemeente doet er te weinig aan	63	39	28	46	39
De woningcorporaties hebben geen belang	18	15	20	17	19
Hulpverleningsorganisaties werken langs elkaar heen	20	16	26	19	31
Er wonen nu eenmaal meer mensen	22	12	15	16	9
Er wonen meer kinderen	9	5	3	6	4
Er wonen meer allochtonen	19	26	29	24	35
De bewoners hebben geen gelegenheid er zelf iets aan te doen	14	5	9	9	7
De bewoners nemen zelf geen verantwoordelijkheid	35	74	82	62	68

Het kan niemand iets schelen	22	41	34	34	40
Anders, namelijk	2	13	6	9	8

In Nederland bestaan voedselbanken (waar armen gratis voedsel kunnen krijgen). Wat vindt u van deze voedselbanken?	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Nodig	67	61	60	63	54
Er moeten er meer komen	36	15	17	23	19
Overbodig	2	6	3	4	4
Maakt mensen lui	4	7	8	6	6
Er wordt misbruik van gemaakt (bijvoorbeeld doorverkoop van voedsel)	4	10	5	7	8
Beschamend voor Nederland	28	40	42	36	46
Bewijs van falen van verzorgingsstaat	28	24	22	25	37
Anders, namelijk	1	2	8	3	3

Stelling :	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Mensen die een uitkering krijgen zijn hier over het algemeen dankbaar voor	75	59	65	65	62
Als mensen een uitkering krijgen zullen ze meer doen aan zelfontwikkeling en zelfontplooiing	25	15	19	19	24
Het ontvangen van een uitkering geeft mensen een gevoel van verantwoordelijkheid	32	15	17	21	17
Het ontvangen van een uitkering draagt bij aan zelfrespect en trots	36	8	9	18	10
Het ontvangen van een uitkering brengt ook een plicht mee tegenover de maatschappij	64	85	83	77	84
Uitkeringen maken mensen lui	52	59	53	56	49
Armoede is een fout of falen van de maatschappij	51	35	36	41	46
De meeste armen zijn medeverantwoordelijk voor hun situatie	43	56	48	51	52
Armoede overkomt je	63	42	40	49	49
Armoede is nauwelijks te verhelpen	28	22	33	26	28

Hebben de volgende verschijnselen wel of niet met elkaar te maken?

Armoede en schooluitval	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Zeker wel	45	45	45	45	39
Enigszins	35	46	42	41	44
Niet	20	9	13	13	17

Armoede en losbandigheid	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Zeker wel	27	25	29	26	27
Enigszins	45	45	38	44	44
Niet	28	29	33	30	28

Armoede en gewelddadigheid	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Zeker wel	51	40	37	43	44
Enigszins	31	45	44	40	40
Niet	18	15	19	17	16

Armoede en zinloosheid	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Zeker wel	46	42	35	42	35

Enigszins	32	44	48	41	47
Niet	22	14	17	17	18

Armoede en criminaliteit	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Zeker wel	68	62	53	63	59
Enigszins	24	36	34	31	32
Niet	8	3	13	6	9

Armoede en huiselijk geweld	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Zeker wel	38	34	27	34	36
Enigszins	40	45	51	44	41
Niet	23	21	22	22	22

Armoede en eenzaamheid	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Zeker wel	45	48	52	47	47
Enigszins	35	36	33	35	36
Niet	20	16	16	17	17

Heeft u in uw vrije tijd iets gedaan voor arme mensen in Nederland?	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Nee, ik heb niets gedaan	41	34	29	36	30
Ja, ik heb geld geven aan een goed doel dat arme mensen in Nederland helpt	30	31	48	33	28
Ja, ik ben lid geworden van een organisatie die zich inzet voor arme mensen in Nederland	7	8	6	7	2
Ja, ik heb kleding en/of voedsel gegeven aan arme mensen in Nederland	31	44	59	42	52
Ja, ik heb zelf aan arme mensen in Nederland geld gegeven	10	16	15	14	12
Ja, ik heb arme mensen persoonlijk begeleid	7	5	5	6	6
Ja, ik heb iets anders gedaan	9	17	11	14	14

Hoe goed kunt u zelf rondkomen met uw totale nettohuishoudinkomen?	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Zeer moeilijk	11	2	2	5	5
Moeilijk	13	4	3	7	8
Eerder moeilijk dan makkelijk	31	30	17	29	28
Gemakkelijk	36	49	57	46	48
Zeer gemakkelijk	8	16	22	14	11

Is de hoofdkostwinner momenteel werkzaam in een beroep of bedrijf?	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
oefent een beroep uit (fulltime)	60	65	70	64	61
oefent een beroep uit (parttime)	11	19	3	13	8
invalide of arbeidsongeschikt	2	2	3	2	5
werkloos-werkzoekend-wachtgeld	0	7	3	3	3
gepensioneerd, met de VUT of rentenierend	11	4	22	10	20
studeert (nog)	6	2	0	3	2
huisvrouw/huisman	11	0	0	4	2

Het totale netto inkomen van uw huishouden is ...	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Minder dan 500 euro netto per maand	8	3	2	4	3
500 tot 750 euro netto per maand	3	0	0	1	4
750 tot 1.000 euro netto per maand	12	4	5	7	8
1.000 tot 1.500 euro netto per maand	27	12	7	16	18
1.500 tot 2.000 euro netto per maand	34	24	20	27	24
2.000 tot 3.000 euro netto per maand	12	24	26	20	27
3.000 tot 4.000 euro netto per maand	4	21	20	15	11
Meer dan 4.000 euro netto per maand	1	12	21	9	5

In hoeverre is uw financiële positie veranderd? Mijn financiële positie is het afgelopen jaar...	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
minder goed geworden	28	16	15	20	30
niet veranderd/gelijk gebleven	55	62	61	60	48
beter geworden	16	22	25	20	22

Kunt u uit de onderstaande lijst kenmerken selecteren die u het meest gelukkig maken?	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Carrière maken	27	27	13	25	16
De natuur ingaan	22	51	49	40	45
Denken aan de toekomst	22	14	16	17	13
Een gezin hebben of stichten	32	51	55	45	46
Een godsdienst aanhangen	27	9	11	15	17
Een goed gesprek	33	44	56	42	46
Er goed uitzien	44	40	37	41	40
Erkenning van anderen	16	41	37	32	34
Eten	50	33	35	39	35
Feesten/dansen	39	21	22	27	20
Gebruik van genotsmiddelen	8	10	11	10	9
Gezond zijn	72	75	78	74	72
Huis (kunnen) kopen	11	18	21	16	15
Iets voor anderen kunnen doen	28	45	53	40	53
Intuïtie gebruiken	8	16	13	13	15
Jezelf jong en energiek voelen	29	30	33	30	23
Leven met comfort en luxe	11	23	18	19	15
Lezen	31	27	38	30	31
Liefde geven	54	65	69	62	69
Liefde ontvangen	47	65	62	58	64
Mezelf ontplooien door studeren/lezen	16	24	23	21	19
Mijn hobbys	27	35	27	31	36
Mooi weer	33	49	56	45	51
Op vakantie gaan	48	54	60	53	52
Rustig en overzichtelijk leven	25	30	33	29	31
Samen zijn met (mijn huis)dier(en)	12	13	10	12	22
Samen zijn met familie	37	40	54	41	48
Samen zijn met partner/kinderen	31	66	70	55	68

Samen zijn met vrienden	23	52	63	43	50
Seks	23	37	34	32	39
Slapen	40	28	38	34	33
Sober leven	3	7	8	6	5
Spannend leven	14	9	10	11	11
Sporten	30	27	32	29	26
Talenten inzetten	11	23	22	19	16
Tevreden zijn met jezelf	40	56	61	51	56
Thuis zijn	32	38	43	37	39
Veel geld hebben	28	25	20	26	18
Veel lachen	46	53	62	52	55
Voldoende de tijd hebben en nemen	22	37	41	32	34
Voldoende geld hebben	34	45	49	42	48
Vrede in de wereld	46	48	63	49	54
Vrede in Europa	21	22	21	22	24
Vrede in Nederland	23	29	19	26	28
Vrijheid om eigen keuzes te maken	37	49	53	45	47
Wereld ontdekken door te reizen	16	27	26	23	21
Werken	22	29	28	27	28
Wijzer worden met de jaren	28	33	37	32	36

Heeft er iemand in uw huishouden op dit moment een uitkering?	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Nee, niemand	67	76	72	73	65
Ja, pensioen	8	5	17	8	14
Ja, bijstand	14	2	2	6	3
Ja, WW (Werkloosheidswet)	1	4	2	3	4
Ja, WAO/WIA (Wet Arbeidsongeschiktheid)	8	7	5	7	9
Ja, anders	1	5	3	3	3

Bijlage 2 Den Haag: inkomen en werkloosheid

Inkomen

Staat 6

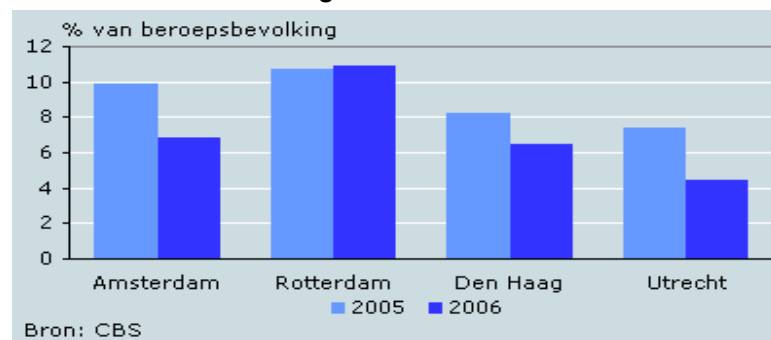
Den Haag; aandelen particuliere huishoudens met een bijstandsuitkering, een niet-westers allochtone hoofdkostwinner en een laag inkomen in de wijken, 2004*

	Bijstand als voor- naamste inkomens- bron	Niet- westers allochtoon huishouden	Laag inkomen					Niet- westers allochtoon huishouden
			Totaal	Alleen- staande man 45-64 jaar	Alleen- staande vrouw 45-64 jaar	Eenouder- gezin	Paar met minder- jarige kinderen	
in % van huishoudens met volledig jaarinkomen								
Den Haag ⁹⁾	7	23	14	25	31	27	12	28
Wijk								
29 Schildersbuurt	24	78	33	47	64	35	32	35
30 Transvaalkwartier	20	74	31	34	60	35	29	34
27 Stationsbuurt	19	43	26	33	64	38	23	35
36 Moer	16	35	22	31	41	35	21	35
38 Laakkwartier en Spoor	11	42	19	28	47	29	17	26
37 Groente- en Fruitmarkt	6	48	18	18	18	29	18	19
33 Bouwlust/Vrederust	12	32	18	27	34	28	20	33
28 Centrum	9	19	17	24	26	37	15	28
43 Forepark	0	—	17	—	—	—	—	—
34 Morgenstond	10	24	17	29	40	30	14	28
20 Valkenboskwartier	7	26	15	36	26	28	11	21
21 Regentessekwartier	7	25	15	26	25	24	11	26
08 Duindorp	9	4	15	28	61	42	6	41
22 Zeeheldenkwartier	6	15	14	20	30	20	11	20
31 Rustenburg en Oostbroek	5	31	13	21	33	27	15	22
17 Loosduinen	7	9	12	35	33	20	8	26
15 Kijkduin en Ockenburgh	2	—	11	—	—	—	12	—
26 Bezuidenhout	5	10	11	28	22	14	9	28
07 Scheveningen	5	5	11	25	18	18	10	25
16 Kraayenstein en de Uithof	2	6	10	21	32	14	7	32
25 Mariahoeve en Marlot	7	13	10	16	24	25	8	30
02 Belgisch Park	3	5	10	20	18	12	11	27
11 Duinoord	3	7	10	18	21	9	4	31
10 Zorgvliet	0	—	10	—	—	—	—	—
42 Ypenburg	3	15	9	25	44	17	6	14
40 Wateringse Veld	4	17	9	20	38	22	6	19
18 Waldeck	4	8	9	19	17	30	8	30
05 Archipelbuurt	1	6	9	10	18	8	6	5
19 Vruchtenbuurt	3	6	8	16	23	27	5	18
39 Binckhorst	8	—	8	—	—	—	—	—
09 Geuzen- en Statenkwartier	2	4	7	18	11	16	8	11
32 Leyenburg	2	10	7	14	13	19	8	20
12 Bomen- en Bloemenbuurt	1	6	7	17	11	9	5	14
44 Leidschenveen	1	17	7	17	—	19	6	11
13 Vogel	0	—	7	—	9	—	11	—
23 Willemspark	1	—	7	16	12	—	1	—
06 Van Stolkpark / Scheveningsebos	3	—	6	—	—	—	—	—
14 Bohemen en Meer en Bos	1	4	6	7	18	18	6	16
4 Haagse Bos	0	—	5	—	—	—	—	—
04 Benoordenhout	1	5	5	13	8	4	7	10
03 Westbroekpark en Duttendel	0	—	4	—	—	—	10	—

⁹⁾ Wijken zijn niet opgenomen als het aantal huishoudens te gering was om er betrouwbare cijfers aan te ontleenen.

Bron CBS: Armoede profielen van de vier grote steden, Sociaaleconomische trends 1^e kwartaal 2007

Werkloosheid in de vier grote steden

Bijlage 3 Den Haag naar Mentality

Verdeling van Mentality-milieus in Nederland, Den Haag en de drie typen wijken

Mentality-milieus	laag	midden	hoog	Den Haag	Nederland
Moderne burgerij	14%	14%	11%	14%	22%
Opwaarts mobilen	29%	15%	11%	19%	13%
Postmaterialisten	7%	21%	12%	15%	10%
Nieuwe conservatieven	6%	14%	28%	14%	8%
Traditionele burgerij	9%	6%	8%	8%	16%
Kosmopolieten	23%	17%	15%	19%	10%
Postmoderne hedonisten	5%	8%	11%	8%	11%
Gemaksgeoriënteerden	7%	5%	5%	6%	10%
Totaal	100%	100%	100%	100%	100%

Bijlage 4 Tabellen Mentality

Kent u persoonlijk mensen die in armoede leven?	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Ja	36	42	47	32	35	36	38	39	38

Kunt u aangeven wat de redenen of achtergronden van die armoede zijn?	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Werkloosheid	44	46	52	42	45	55	49	38	46
Schulden	53	61	47	50	50	51	73	52	55
Uitkering gestopt	8	14	14	4	8	12	13	11	11
Faillissement	13	6	7	9	2	9	10	8	8
Van huis weggelopen	3	2	4	7	3	3	5	0	3
Arbeidsongeschiktheid door ziekte	42	28	49	35	37	42	29	30	37
Illegaliteit of vluchtelingenstatus	5	8	24	16	10	18	17	5	12
Overmatig drank- of drugsgebruik	9	22	21	12	16	15	18	9	15
Veranderende huishoudsamen (scheiding/sterfte/geboorte, etc.)	37	29	35	46	35	32	31	27	34
Anders, namelijk	5	15	11	3	7	8	10	6	8

Is er veel armoede in de buurt waar u woont?	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Ja, veel armoede	3	3	5	0	1	5	4	2	3
Gemiddeld	29	32	27	13	22	29	26	32	27
Weinig tot geen armoede	69	65	69	87	77	66	69	65	71

Honderdduizenden mensen in Nederland leven onder de armoedegrens. Wat is volgens u de belangrijkste reden hiervan?	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Dat komt door de machthebbers in Nederland	35	22	26	8	28	24	26	35	27
De armen krijgen geen kansen	19	24	29	15	19	23	26	26	22
De armen hebben onvoldoende capaciteiten	15	18	15	25	18	16	11	15	16
De armen hebben geen verantwoordelijkheid genomen	13	18	7	24	12	12	8	11	13
De armen hebben pech gehad	5	5	6	8	9	8	7	6	7
Er is geen armoede in Nederland	4	6	2	10	5	3	4	5	5
Anders, namelijk	9	7	16	10	10	14	18	3	10

Nederland is een verzorgingsstaat. Vindt u persoonlijk dat de Nederlandse "verzorgingsstaat" goed werkt?	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Ja	28	35	25	45	34	35	32	23	32
Nee	54	48	68	43	52	54	56	46	53
Weet niet	19	17	7	12	13	10	12	31	16

Wat is volgens u de reden dat de Nederlandse verzorgingsstaat niet goed werkt?	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Bureaucratie van verantwoordelijke organisaties/inst.	28	27	42	38	40	38	39	39	35
Bepaalde mensen nemen hierdoor zelf geen verantwoordelijkheid meer	6	9	2	14	4	8	8	7	7

De mensen die het echt nodig hebben krijgen te weinig	44	40	40	16	39	37	29	40	38
Bepaalde mensen maken er misbruik van	18	22	11	29	16	14	21	14	18
Anders, namelijk	3	2	5	3	1	3	3	0	3

Huisbezoek aan uitkeringsgerechtigden door inspecteurs van de uitkeringsinstanties.	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Bent u persoonlijk voor of tegen deze huisbezoeken? (Ja, ik ben voor)	83	83	72	91	81	79	75	76	80

Andere vormen van armoede: Kent u mensen in uw omgeving met de volgende vormen van armoede?	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Financiële armoede (met geld niet rond kunnen komen)	57	59	57	38	46	49	45	62	52
Sociale armoede (weinig rekening houden met medemensen)	39	45	55	40	40	43	44	30	42
Psychische armoede (geestdodend leven)	18	24	35	22	22	34	26	23	24
Emotionele armoede (weinig gevoel of mededogen hebben)	21	25	35	23	16	29	24	24	24
Morele armoede (gewetenloos zijn)	12	13	13	13	8	15	11	7	11
Spirituele armoede (niet spiritueel leven of niet in een hoger doel geloven)	12	17	29	25	25	27	24	10	20

Hebt u zelf, nu of in het verleden last gehad van een van onderstaande vormen van armoede?

Financiële armoede (met geld niet rond kunnen komen)	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Nu	13	20	14	4	11	12	13	30	14
Vroeger	29	23	31	19	21	27	31	23	26
Nooit	58	58	56	77	68	61	55	46	60

Sociale armoede (weinig rekening houden met medemensen)	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Nu	2	2	1	1	2	1	1	4	2
Vroeger	4	6	4	1	6	4	8	6	5
Nooit	94	92	95	98	92	95	91	90	93

Psychische armoede (geestdodend leven)	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Nu	2	4	1	2	2	2	5	4	3
Vroeger	5	10	8	5	5	11	12	12	8
Nooit	93	87	91	93	93	86	83	84	89

Emotionele armoede (weinig gevoel of mededogen hebben)	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Nu	2	3	2	1	1	2	3	5	2
Vroeger	7	6	5	2	5	6	6	10	6
Nooit	91	91	94	97	94	92	91	85	92

Morele armoede (gewetenloos zijn)	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Nu	0	1	1	0	2	1	2	3	1
Vroeger	3	5	1	1	1	3	3	3	3
Nooit	97	95	98	99	97	97	94	94	96

Spirituele armoede (niet spiritueel leven of niet in een hoger doel geloven)	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Nu	4	7	7	8	4	7	12	7	7
Vroeger	5	8	7	1	5	6	6	1	5
Nooit	90	85	86	91	90	87	82	93	88

Toen wij u eerder vroegen of u persoonlijk mensen kent die in armoede leven, dacht u toen alleen aan geld of ook aan de andere soorten armoede?	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Ik dacht alleen of voornamelijk aan geld	73	72	64	69	65	74	79	79	72

Welke vormen van armoede vindt u erger dan de andere? (gemiddelden, hoe lager hoe erger, hierbij betekent blauw erger dan gemiddeld en rood minder erg dan gemiddeld)	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Financiële armoede (met geld niet rond kunnen komen)	2,36	2,66	3,26	3,04	3,12	2,99	2,77	2,11	2,75
Sociale armoede (weinig rekening houden met medemensen)	3,13	3,33	3,26	3,19	3,37	3,04	2,92	3,13	3,18
Psychische armoede (geestdodend leven)	3,62	3,43	3,73	3,54	3,73	3,67	3,52	3,56	3,61
Emotionele armoede (weinig gevoel of mededogen hebben)	3,41	3,25	3,11	3,42	3,39	3,21	3,17	3,29	3,30
Morele armoede (gewetenloos zijn)	3,26	3,49	2,54	2,76	3,05	2,85	3,12	3,65	3,13
Spirituele armoede (niet spiritueel leven of niet in een hoger doel geloven)	5,23	4,75	4,84	5,08	4,45	5,17	5,49	5,30	5,02

In sommige andere landen bestaan geen uitkeringen. Wat vindt u hiervan?	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Het Nederlandse systeem van uitkeringen is beter	84	85	86	86	87	88	82	86	85
Het systeem van geen uitkeringen is beter	0	1	1	0	0	0	1	2	1
Het ene systeem is niet beter dan het andere	16	14	14	14	13	12	17	12	14

Vindt u dat de uitkeringsinstanties (overheid) en andere hulpverleninginstellingen meer moeten doen voor de mensen die tekortkomen?	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Ja, er moet meer geld en hulp worden gegeven	12	14	25	3	11	13	15	13	13
Ja, meer geven, maar streng controleren en misbruik straffen	53	55	45	44	56	45	51	62	52
Ja, geen geld, maar helpen bij het vinden van werk	25	18	28	34	23	34	27	19	25
Nee, ze doen op dit moment voldoende	6	8	2	13	8	7	6	4	6
Nee, uitkeringen en hulp zijn slecht, behalve voor echte zieken/invaliden	3	5	1	6	2	2	2	1	3

Achterstandswijken zie je meer criminaliteit, zwerfvuil, verwaarlozing en graffiti. Oorzaak?	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
De gemeente doet er te weinig aan	40	44	40	32	37	45	32	40	39
De woningcorporaties hebben geen belang	20	20	30	16	16	22	16	15	19
Hulpverleningsorganisaties werken langs elkaar heen	35	32	46	21	29	28	29	26	31
Er wonen nu eenmaal meer mensen	7	10	12	6	11	10	7	9	9
Er wonen meer kinderen	3	4	1	1	6	5	3	6	4
Er wonen meer allochtonen	47	40	12	38	38	23	19	51	35
De bewoners hebben geen gelegenheid er zelf iets aan te doen	6	7	10	5	7	8	8	4	7
De bewoners nemen zelf geen verantwoordelijkheid	66	61	67	84	73	67	65	64	68
Het kan niemand iets schelen	43	42	29	47	40	37	44	41	40
Anders, namelijk	7	8	13	6	5	10	13	3	8

In Nederland bestaan voedselbanken (waar armen gratis voedsel kunnen krijgen). Wat vindt u van deze voedselbanken?

	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Nodig	59	55	55	50	52	53	53	51	54
Er moeten er meer komen	21	23	19	10	12	21	15	35	19
Overbodig	3	5	3	11	5	2	2	2	4
Maakt mensen lui	6	7	1	12	7	5	4	7	6
Er wordt misbruik van gemaakt (vb doorverkoop van voedsel)	8	11	2	11	8	8	8	11	8
Beschamend voor Nederland	45	41	63	40	54	46	40	34	46
Bewijs van falen van verzorgingsstaat	39	35	50	24	42	37	27	30	37
Anders, namelijk	1	3	2	6	2	3	7	2	3

Stelling :

	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Mensen die een uitkering krijgen zijn hier over het algemeen dankbaar voor	61	66	67	58	62	67	56	55	62
Als mensen een uitkering krijgen zullen ze meer doen aan zelfontwikkeling en zelfontplooiing	23	25	33	14	22	26	23	26	24
Het ontvangen van een uitkering geeft mensen een gevoel van verantwoordelijkheid	15	19	23	7	18	24	12	22	17
Het ontvangen van een uitkering draagt bij aan zelfrespect en trots	7	14	11	3	8	9	10	17	10
Het ontvangen van een uitkering brengt ook een plicht mee tegenover de maatschappij	84	86	87	87	85	89	84	70	84
Uitkeringen maken mensen lui	51	62	31	55	48	46	41	57	49
Armoede is een fout of falen van de maatschappij	48	47	57	22	43	50	40	54	46
De meeste armen zijn medeverantwoordelijk voor hun situatie	55	64	37	61	45	51	51	49	52
Armoede overkomt je	50	44	56	37	51	49	44	58	49
Armoede is nauwelijks te verhelpen	32	30	21	31	25	29	23	34	28

Hebben de volgende verschijnselen wel of niet met elkaar te maken?

Armoede en schooluitval	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Zeker wel	33	45	52	42	36	46	41	29	39
Enigzins	47	36	36	45	48	42	42	48	44
Niet	20	18	13	13	17	12	18	23	17

Armoede en losbandigheid	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Zeker wel	28	35	20	28	33	22	18	28	27
Enigzins	48	43	38	44	43	50	42	45	44
Niet	24	22	41	27	25	27	40	27	28

Armoede en gewelddadigheid	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Zeker wel	52	49	33	47	46	35	37	44	44
Enigzins	36	39	43	37	41	45	45	39	40
Niet	12	11	25	16	13	19	18	17	16

Armoede en zinloosheid	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Zeker wel	28	37	38	41	39	36	30	37	35
Enigzins	53	46	44	43	44	49	47	42	47
Niet	19	16	17	16	16	15	22	22	18

Armoede en criminaliteit	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Zeker wel	65	64	48	63	59	49	58	59	59
Enigzins	28	26	42	32	32	42	34	27	32
Niet	7	10	10	6	8	9	8	15	9

Armoede en huiselijk geweld	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Zeker wel	40	39	33	33	41	28	30	37	36
Enigzins	43	41	39	48	41	46	42	33	41
Niet	17	21	28	18	18	26	29	30	22

Armoede en eenzaamheid	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Zeker wel	40	42	54	47	52	48	46	54	47
Enigzins	43	35	33	42	34	37	32	27	36
Niet	17	22	14	11	14	15	22	19	17

Heeft u in uw vrije tijd iets gedaan voor arme mensen in Nederland?	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Nee, ik heb niets gedaan	34	32	15	29	18	30	42	42	30
Ja, ik heb geld geven aan een goed doel dat arme mensen in Nederland helpt	23	25	44	38	39	27	17	15	28
Ja, ik ben lid geworden van een organisatie die zich inzet voor arme mensen in Nederland	1	0	10	1	4	2	1	2	2
Ja, ik heb kleding en/of voedsel gegeven aan arme mensen in Nederland	48	51	62	53	64	53	37	43	52
Ja, ik heb zelf aan arme mensen in Nederland geld gegeven	4	16	19	11	17	18	12	6	12
Ja, ik heb arme mensen persoonlijk begeleid	7	3	14	5	7	6	5	4	6
Ja, ik heb iets anders gedaan	13	10	18	12	16	14	20	12	14

Hoe goed kunt u zelf rondkomen met uw totale nettohuishoudinkomen?	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Zeer moeilijk	6	5	5	1	5	4	6	11	5
Moeilijk	8	7	8	4	6	6	10	10	8
Eerder moeilijk dan makkelijk	33	31	27	18	27	30	27	29	28
Gemakkelijk	46	45	46	58	54	47	43	43	48
Zeer gemakkelijk	7	12	15	20	8	13	14	7	11

Is de hoofdkostwinner momenteel werkzaam in een beroep of bedrijf?	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Ik oefen een beroep uit (fulltime)	69	59	53	64	52	51	65	74	61
Ik oefen een beroep uit (parttime)	6	9	11	4	6	11	18	7	8
ben invalide of arbeidsongeschikt	5	6	3	1	4	7	3	5	5
werkloos-werkzoekend-wachtgeld	2	3	3	2	3	3	3	2	3
ben gepensioneerd, met de VUT of rentenierend	14	19	26	26	31	24	8	10	20

Ik studeer (nog)	1	3	1	1	2	2	3	2	2
Ik ben huisvrouw/huisman	3	1	2	1	2	2	0	2	2

Het totale nettoinkomen van uw huishouden is ...	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Minder dan 500 euro netto per maand	1	4	2	1	1	2	4	6	3
500 tot 750 euro netto per maand	3	4	3	2	2	5	3	9	4
750 tot 1.000 euro netto per maand	10	7	7	4	10	10	8	9	8
1.000 tot 1.500 euro netto per maand	18	21	16	8	24	16	18	21	18
1.500 tot 2.000 euro netto per maand	30	23	22	20	27	19	22	21	24
2.000 tot 3.000 euro netto per maand	31	25	27	32	29	27	23	22	27
3.000 tot 4.000 euro netto per maand	6	11	16	22	6	14	11	10	11
Meer dan 4.000 euro netto per maand	1	5	6	11	2	7	10	1	5

In hoeverre is uw financiële positie veranderd? Mijn financiële positie is het afgelopen jaar...	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
minder goed geworden	28	30	34	21	34	27	28	33	30
niet veranderd/gelijk gebleven	56	40	48	49	51	50	39	43	48
beter geworden	16	30	19	29	15	23	33	24	22

Kunt u uit de onderstaande lijst kenmerken selecteren die u het meest gelukkig maken?	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Carrière maken	10	47	4	18	2	26	11	22	16
De natuur ingaan	35	39	61	47	58	55	44	29	45
Denken aan de toekomst	12	28	8	9	6	16	8	14	13
Een gezin hebben of stichten	57	50	39	47	52	35	25	52	46
Een godsdienst aanhangen	13	13	19	26	36	12	8	7	17
Een goed gesprek	34	49	63	45	42	61	54	34	46
Er goed uitzien	42	59	20	36	32	44	24	60	40
Erkenning van anderen	31	43	37	35	30	41	33	25	34
Eten	35	44	23	31	25	42	37	41	35
Feesten/dansen	17	33	14	12	13	29	22	27	20
Gebruik van genotsmiddelen	6	13	3	6	7	8	14	18	9
Gezond zijn	74	72	76	75	78	72	59	68	72
Huis (kunnen) kopen	17	30	8	12	11	16	12	13	15
Iets voor anderen kunnen doen	47	53	58	43	66	56	47	53	53
Intuïtie gebruiken	11	16	24	10	13	23	15	15	15
Jezelf jong en energiek voelen	21	38	15	22	14	27	25	32	23
Leven met comfort en luxe	17	33	4	14	4	21	8	22	15
Lezen	23	21	54	27	39	44	30	22	31
Liefde geven	68	68	73	63	71	67	64	75	69
Liefde ontvangen	63	70	61	60	64	65	55	76	64
Mezelf ontplooiën door studeren/lezen	9	28	33	19	11	31	29	10	19
Mijn hobbys	35	44	35	32	33	33	35	40	36
Mooi weer	57	55	36	40	57	47	51	50	51
Op vakantie gaan	53	65	43	51	47	57	40	62	52

Rustig en overzichtelijk leven	35	30	24	27	44	30	22	26	31
Samen zijn met (mijn huis)dier(en)	24	19	19	14	21	23	23	26	22
Samen zijn met familie	53	51	47	48	49	47	34	52	48
Samen zijn met partner/kinderen	75	62	69	69	73	61	56	66	68
Samen zijn met vrienden	45	58	54	36	44	55	52	58	50
Seks	40	53	35	34	24	40	40	53	39
Slapen	37	41	26	29	25	36	28	45	33
Sober leven	3	4	9	2	8	6	1	4	5
Spannend leven	7	23	6	3	4	15	14	22	11
Sporten	24	43	21	27	16	24	25	31	26
Talenten inzetten	9	22	21	19	10	28	17	16	16
Tevreden zijn met jezelf	54	52	62	46	58	65	56	57	56
Thuis zijn	46	31	31	38	50	32	25	48	39
Veel geld hebben	20	41	1	8	7	16	14	34	18
Veel lachen	54	60	50	47	47	57	52	72	55
Voldoende de tijd hebben en nemen	30	32	40	31	36	40	33	33	34
Voldoende geld hebben	53	59	32	48	44	49	37	58	48
Vrede in de wereld	49	57	68	45	63	63	42	47	54
Vrede in Europa	22	34	20	22	27	27	18	21	24
Vrede in Nederland	28	37	21	25	36	29	19	25	28
Vrijheid om eigen keuzes te maken	41	49	55	48	38	61	54	43	47
Wereld ontdekken door te reizen	10	32	27	21	13	34	22	21	21
Werken	28	41	22	26	22	31	23	26	28
Wijzer worden met de jaren	28	42	44	36	35	40	32	34	36

Heeft er iemand in uw huishouden op dit moment een uitkering?	MB	OM	PM	NC	TB	KP	PH	GG	Totaal
Nee, niemand	67	60	63	71	58	63	78	69	65
Ja, pensioen	12	17	15	18	23	15	7	6	14
Ja, bijstand	3	2	4	1	5	2	2	6	3
Ja, WW (Werkloosheidswet)	4	6	4	3	3	4	4	5	4
Ja, WAO/WIA (Wet Arbeidsongeschiktheid)	10	8	12	6	8	12	8	10	9
Ja, anders	4	7	2	1	3	4	1	2	3